

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy
v České republice za rok 2004

Vstupujeme do evropského vzdělávacího prostoru

Díl II.

**Vzdělávání a vzdělávací soustava
v roce 2004**

Vstupujeme do evropského vzdělávacího prostoru
Díl II. Vzdělávání a vzdělávací soustava v roce 2004

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2004

Zpracovatel: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
Editor: Ústav pro informace ve vzdělávání
© MŠMT, Praha 2005

ISBN 80-211-0503-8

1 Regionální školství	9
1.1 Státní správa a samospráva v regionálním školství	10
1.2 Předškolní vzdělávání	13
1.3 Povinná školní docházka	16
1.4 Střední školství	20
1.5 Speciální školství	32
1.6 Školská zařízení	34
1.7 Vyšší odborné školství	39
2 Vysoké školství	43
2.1 České vysoké školství a vývoj v Evropě	44
2.2 Systém vysokého školství v ČR	45
2.3 Studijní programy	48
2.4 Hodnocení kvality a akreditace	49
2.5 Mezinárodní spolupráce	50
2.6 Soukromé vysoké školy	51
3 Pracovníci ve školství	53
3.1 Pracovníci regionálního školství	55
3.2 Veřejné vysoké školy	62
4 Financování školství	67
4.1 Financování regionálního školství	68
4.2 Financování vysokých škol včetně jejich investičního rozvoje	75
5 Vzdělávání a zaměstnanost	81
5.1 Faktory ovlivňující zaměstnanost absolventů škol	82
5.2 Vnější ekonomické prostředí a jeho vliv na vzdělávání a zaměstnanost absolventů škol	84
5.3 Názory zaměstnavatelů na vzdělávání a připravenost absolventů škol	86

Výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2004 „Vstupujeme do evropského vzdělávacího prostoru“ má oproti zprávám z předchozích let odlišnou podobu. Skládá se ze dvou samostatných dílů – části reflektující stav a tendence rozvoje vzdělávání a části popisující vzdělávací systém prostřednictvím dat.

Druhý díl *Výroční zprávy*, který se Vám dostává do rukou, má název **Vzdělávání a vzdělávací soustava v roce 2004**. Publikace má obdobnou strukturu jako kapitoly B výročních zpráv v předchozích letech, které se taktéž zabývaly popisem vzdělávací soustavy ze statistického pohledu. Člení se na pět základních kapitol a charakterizuje strukturu vzdělávací soustavy, její jednotlivé úrovně a její řídicí, správní a samosprávné mechanismy, v rámci kterých vzdělávací systém funguje. Je věnována stavu a vývoji jednotlivých součástí vzdělávací soustavy od předškolní výchovy až po vysoké školství. Zabývá se i školskými zařízeními, problematikou zaměstnanosti ve školství, platovým ohodnocením pracovníků a financováním školství. Popisuje především situaci v roce 2004, nesleduje vývoj v minulých letech. Oproti předchozím letům jsme se snažili o přehlednější grafickou úpravu, která má sloužit zejména těm, které školství zajímá především z pohledu čísel.

Vzhledem k tomu, že se jedná o zprávu za rok 2004, byla použita terminologie vycházející z legislativy platné v roce 2004.

Seznam zkratk

AK ČR	akreditační komise ČR
AKTION	program pro podporu bilaterální spolupráce mezi Českou republikou a Rakouskem ve vzdělávání a vědě v terciárním sektoru
AVU Praha	Akademie výtvarných umění v Praze
CEENQAAME	Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education
CEEPUS	Central European Exchange Programme for University Studies
COST	European Cooperation in the Field of Scientific and Technical Research
CSVŠ	Centrum pro studium vysokého školství
č.	číslo
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ČŠI	Česká školní inspekce
ČVUT Praha	Český vysoké učení technické v Praze
ČZU Praha	Česká zemědělská univerzita v Praze
DS	denní studium
DSO	dobrovolné svazky obcí
ECTS	European Credit Transfer System
ECTS	Evropský kreditový systém
ENQA	European Association for Quality Assurance in Higher Education
EU	Evropská unie
EUPRO	podpora a rozvoj Národní informační infrastruktury a podpora přípravy a předkládání návrhů projektů do 6.RP EU a programu EURATOM
EUREKA	Evropská spolupráce v oblasti aplikovaného a průmyslového výzkumu
G	gymnázium
HDP	hrubý domácí produkt
INGO	International Non-Governmental Organization
INQAAME	International Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education
ISA	Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce
ISPROFIN	informační systém programového financování
JAMU Brno	Janáčkova akademie múzických umění v Brně
JČU České Budějovice	Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Kč	korun českých

KONTAKT	Program vědecko-technické spolupráce mezi Českou republikou a Rakouskem
KÚ	krajský úřad
LEONARDO	program na podporu rozvoje kvality, inovací a evropské dimenze v systémech a praxi odborného vzdělávání mládeže i dospělých
MO	Ministerstvo obrany
MSp	Ministerstvo spravedlnosti
MŠ	mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MTZ	materiálně technická základna
MU Brno	Masarykova univerzita v Brně
MV	Ministerstvo vnitra
MZd	Ministerstvo zdravotnictví
Mze	Ministerstvo zemědělství
MZLU Brno	Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně
NÚOV	Národní ústav odborného vzdělávání
odd.	oddíl
OKEČ	odvětvová klasifikace ekonomických činností
Okú	okresní úřad
OON	ostatní osobní náklady
OPPP	ostatní platby za provedení práce
OU Ostrava	Ostravská univerzita v Ostravě
OU	odborné učiliště
RgŠ	regionální školství
RVP PV	rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání
Sb.	sbírkový
SOCRATES	program na podporu vzájemných vztahů a spolupráce vysokých škol v rámci evropského prostoru
SOŠ	střední odborná škola
SOU	střední odborné učiliště
sport. škola	sportovní škola
SPV	středisko praktického vyučování
SR	státní rozpočet
SŠ	střední škola
SU Opava	Slezská univerzita v Opavě
THP	technickohospodářští pracovníci
tis.	tisíc

tj.	to jest
U Hradec Králové	Univerzita Hradec Králové
ÚIV	Ústav pro informace ve vzdělávání
UJEP Ústí nad Labem	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
UK Praha	Univerzita Karlova v Praze
UTB Zlín	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
vč.	včetně
VFU Brno	Veterinární a farmaceutická univerzita Brno
VOŠ	vyšší odborná škola
VŠ polytechnická Jihlava	Vysoká škola polytechnická Jihlava
VŠ	vysoká škola
VŠB - TU Ostrava	Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava
VŠE	Vysoká škola ekonomická v Praze
VŠCHT Praha	Vysoká škola chemicko-technologická v Praze
VŠLS	vysokoškolské lesní statky
VŠUP Praha	Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze
VŠZS	vysokoškolské zemědělské statky
VUT Brno	Vysoké učení technické v Brně
ZČU Plzeň	Západočeská univerzita v Plzni
ZŠ	základní škola
ZvŠ	zvláštní škola

Vzdělávání a vzdělávací soustava v roce 2004

Regionální školství

1.1 Státní správa a samospráva v regionálním školství

V oblasti školství, mládeže a tělovýchovy byl rok 2004 ve znamení **tvorby nového školského zákona**, který byl vydán ve Sbírce zákonů 24. září 2004. **Zákon nabývá účinnosti k 1. 1. 2005**, s výjimkou ustanovení o vzdělávání občanů EU (účinnost dnem vyhlášení) a ustanovení o maturitních zkouškách (účinnost k 1. 1. 2007). Zákon od 1. 1. 2005 nahrazuje všechny zákony týkající se předškolního, základního, středního a vyššího odborného vzdělávání včetně zákona o státní správě a samosprávě ve školství.

V roce 2004 byla situace státní správy a samosprávy ve školství prakticky stejná jako v roce 2003.

Státní správu ve školství vykonávají podle zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů:

- ředitel školy, ředitel (vedoucí) předškolního zařízení nebo školského zařízení,
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností (dle zákona č. 314/2002 Sb.),
- krajské úřady,
- Česká školní inspekce,
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy,
- jiné ústřední orgány státní správy (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany, Ministerstvo spravedlnosti).

Samosprávu ve školství vykonávají:

- obce,
- kraje,
- rady škol, jsou-li ustaveny.

1.1.1 Státní správa v regionálním školství

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností zabezpečují v oblasti školství především přípravné, podpůrné a upřesňující činnosti v procesu přípravy rozpočtu pro školy, předškolní zařízení a školská zařízení zřizovaná obcí. Jejich podklady umožňují krajskému úřadu, který nese zákonnou odpovědnost za výsledný rozpis rozpočtu obecních škol, předškolních a školských zařízení (§ 8 odst. 3

zákona č. 564/1990 Sb.), získat přehled o územních specifikách, k nimž by měl jinak jen velmi ztížený přístup.

Zapojení obecních úřadů obcí s rozšířenou působností do procesu zúčtování a rozborové činnosti vytváří nezbytnou zpětnou vazbu pro zpracování návrhů rozpočtu podle nového § 4 písm. a) zákona č. 564/1990 Sb.

Na základě propojení s obecními úřady pak krajské úřady rozepisují a přidělují finanční prostředky na tzv. „přímé vzdělávací výdaje“ (definované v § 8 odst. 2 zákona č. 564/1990 Sb.) pro školy, předškolní a školská zařízení zřizované a spravované obcemi. Zároveň krajské úřady provádějí kontrolu využití takto přidělených finančních prostředků.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Ústředním orgánem státní správy pro oblast školství je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen ministerstvo), které nejen řídí výkon státní správy ve školství, ale zároveň vytváří podmínky pro realizaci cílů výchovy a vzdělávání, řídí předškolní zařízení, školy a školská zařízení ve věcech výchovy a vzdělávání. Současně řídí a koordinuje tvorbu dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy na úrovni krajů. Ministerstvo vede síť všech škol, školských a předškolních zařízení všech zřizovatelů, zařazuje školy a školská zařízení (s výjimkou předškolních a školských zařízení zřizovaných obcemi a pracovišť praktického vyučování) do sítě škol, předškolních a školských zařízení na základě žádosti předložené zřizovatelem prostřednictvím kraje, uděluje souhlas se jmenováním a odvoláváním ředitelů škol a školských zařízení zřizovaných krajem. Od 1. 1. 2005 se situace mění a síť škol nahradí školský rejstřík.

Dále stanovuje závazný postup a metodiku předávání dat z dokumentace a evidencí škol, předškolních a školských zařízení, formu, termíny a způsob předávání dat, stanovuje vyhláškou pravidla pro hodnocení a klasifikaci žáků, druhy výchovných opatření a postup při jejich ukládání, stanoví podmínky a organizaci přijímání žáků do středních škol apod.

Ministerstvo vykonává zřizovatelskou funkci vůči školským zařízením pro výkon ústavní a ochranné výchovy a vůči zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.

Mezi další kompetence ministerstva patří distribuce finančních prostředků státního rozpočtu na školy a školská zařízení, které zřizuje, a na církevní školy, předškolní a školská zařízení zřizované registrovanými církvemi nebo náboženskými společnostmi, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). S tím souvisí i kompetence ministerstva stanovit závazný postup pro vyúčtování dotací poskytnutých ze státního rozpočtu soukromým a církevním školám a školským zařízením, dále ke stanovení závazné osnovy postupu při vypracování a termínů předložení rozborů hospodaření škol a školských zařízení, kterým jsou podle zákona č. 564/1990 Sb. ze státního rozpočtu poskytovány finanční prostředky na krytí jejich výdajů. Kromě toho MŠMT stanovuje spolu s Ministerstvem financí závazný postup a vydává závazné pokyny ke zúčtování finančních prostředků státního rozpočtu poskytnutých z kapitoly ministerstva a dále pro účetní závěrku a zpracování účetních a finančních výkazů.

Ministerstva vnitra, obrany, spravedlnosti

Kromě ministerstva školství mají v oblasti vzdělávacích institucí zřizovatelské pravomoci i Ministerstvo vnitra ČR (policejní školy), Ministerstvo obrany ČR (vojenské školy a konzervatoř) a Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Krajské úřady

Krajské úřady převzaly část kompetencí školských úřadů, získaly však i kompetence nové a díky tomu se školský systém decentralizoval. Vedoucího odboru krajského úřadu odpovědného za výkon státní správy ve školství na

úrovni kraje jmenuje a odvolává rada kraje se souhlasem ministerstva. Krajský úřad zpracovává a každé dva roky upřesňuje a zveřejňuje dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně-vzdělávací soustavy.

Krajský úřad zařazuje do sítě škol, předškolních a školských zařízení předškolní a školská zařízení zřizovaná obcemi a pracoviště praktického vyučování. Přijímá opatření na základě výsledků školní inspekce, rozhoduje o nostrifikaci vysvědčení vydaných zahraničními školami, rozhoduje o osvobození žáků od povinnosti docházet do školy a o osvobození žáků od povinné školní docházky, povoluje výjimky při přijímání žáků ke studiu na středních školách, uděluje souhlas se jmenováním a odvoláváním ředitelů škol, předškolních a školských zařízení zřizovaných obcemi apod.

Krajský úřad přiděluje školám, předškolním a školským zařízením zřizovaným krajem nebo obcemi finanční prostředky na platy a náhrady platů (případně mzdy a náhrady mezd), na odměny za pracovní pohotovost apod., dále finanční prostředky na učební pomůcky, učebnice a školní potřeby, pokud se žákům poskytují bezplatně. Krajský úřad dále ekonomicky zabezpečuje školy, předškolní a školská zařízení zřizované církvemi nebo náboženskými společnostmi a provádí s nimi finanční vypořádání, soukromým školám, předškolním a školským zařízením přiděluje finanční dotaci v rozsahu a za podmínek stanovených ministerstvem. U škol, předškolních a školských zařízení, které zřizuje a které nemají právní subjektivitu, plní úlohu zaměstnavatele.

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností zpracovávají návrh rozpočtu, zpracovávají a předkládají krajskému úřadu rozbor hospodaření, připravují podklady pro zúčtování prostředků státního rozpočtu, zajišťují podklady pro sumarizaci účetní závěrky a účetních a finančních výkazů a shromažďují a zpracovávají data z dokumentace a evidencí za školy a školská zařízení zřizované v obvodu jejich působnosti.

Ředitelé školských institucí

V důsledku posílení autonomie jednotlivých škol a v důsledku udělení právní subjektivity se výrazně zvýšily nároky na ředitele škol. Ředitel školy musí zvládnout dovednosti strategického řízení a plánování, vytvářet rozpočet školy, zajišťovat rozvoj školy, garantovat proces učení, hodnotit žáky, ale i učitele, spolupracovat s rodiči, obcemi, úřady a dalšími školami (leckdy i na mezinárodní úrovni).

Ředitel se stal plně odpovědným za efektivní využívání finančních prostředků i vytváření podmínek pro práci rady školy, pokud je zřízena. Jako ředitel instituce, která je právnickou osobou, má pravomoci vedoucího v oblasti pracovně právních vztahů, má zodpovědnost za vypracování a zpřístupnění výroční zprávy školy či školského zařízení. Rozhoduje o přijetí či nepřijetí žáka do školy či zařízení, o uznání předchozího vzdělání, o přidělení stipendia, o přerušení studia, o odkladu povinné školní docházky, o vyloučení žáka atd.

Česká školní inspekce

Česká školní inspekce (dále ČŠI) je zřízena ustanovením § 18 zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, jako orgán státní správy. Ze zákona plyne pro ČŠI obecný úkol: kontrola, monitorování a hodnocení průběhu a výsledků vzdělávacího procesu, materiálních a personálních podmínek, prověřování stížností na činnost škol a jejich ředitelů.

1.1.2 Samospráva v regionálním školství

Kraj jako vyšší územní samosprávný celek přebíral v regionálním školství dřívější zřizovatelskou funkci MŠMT – je povinen vytvářet podmínky pro zajištění vzdělávání ve speciálních předškolních zařízeních, podmínky pro plnění povinné školní docházky ve zvláštních a speciálních základních školách, podmínky pro zajištění vzdělávání v odborných učilištích, ve středních odborných učilištích, středních odborných školách, gymnáziích, konzervatořích, vyšších odborných školách a školských

zařízeních jim sloužících a podmínky pro péči o děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou v dětských domovech. Zřizuje a zrušuje tedy střední školy, odborná učiliště, vyšší odborné školy, konzervatoře, speciální základní školy, zvláštní školy, speciální předškolní zařízení, zařízení těmto školám sloužící, dále základní umělecké školy, dětské domovy, školy a předškolní zařízení při zdravotnických zařízeních a některá další zařízení. U těchto škol a školských zařízení se souhlasem ministerstva a na základě konkursních řízení kraj jmenuje ředitele, dále těmto školám zabezpečuje investiční výdaje a neinvestiční náklady kromě mzdových, nákladů na pořízení učebnic, školních pomůcek a potřeb hrazených státem. V případě potřeby u předškolních zařízení, škol a školských zařízení zabezpečuje vyučování v jiném jazyce než českém.

Hlavní úlohou obcí v oblasti samosprávy ve školství je zřizování mateřských a základních škol a školských zařízení (mají pravomoc zřizovatelů, ředitele škol a školských zařízení však jmenují pouze se souhlasem krajského úřadu). Obce hradí především kapitálové náklady na údržbu a provoz investičního majetku. Obce finančně zabezpečují náklady spojené s povinnou školní docházkou dětí. Pokud žák plní povinnou školní docházku ve škole v jiné obci, hradí domovská obec zákonem stanovené neinvestiční výdaje této obci. Obec rovněž zabezpečuje stravování dětí navštěvujících zařízení, která tato obec zřizuje.

Ve škole může být zřízena rada školy, která umožňuje zákonným zástupcům nezletilých žáků, zletilým žákům, pracovníkům školy, občanům obce a dalším osobám podílet se na správě školy. Pokud je rada školy zřízena, plní funkci veřejné kontroly. Jejím hlavním úkolem je schvalování výroční zprávy školy, zprávy o hospodaření, vyjadřování se ke koncepci vývoje školy a v neposlední řadě i ke jmenování a odvolávání jejího ředitele.

1.2 Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání má velký význam pro rozvoj osobnosti dítěte. Je zabezpečováno především mateřskými školami, speciálními mateřskými školami (pro děti se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním) a mateřskými školami při dětských domovech. Do systému předškolního vzdělávání lze zařadit i docházku do přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním, jejichž hlavním úkolem je připravit děti s horší sociální adaptací na vstup do školského prostředí.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání byl vydán MŠMT v březnu 2005. **Text původního rámcového programu pro předškolní vzdělávání** (vydaného v květnu 2001) **byl v r. 2004 upraven v souladu s návrhem nového školského zákona. S platností zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) se RVP PV stává dokumentem směřodátným nejen pro nositele předškolního vzdělávání (pro pedagogy), ale také pro zřizovatele vzdělávacích institucí i jejich odborné a sociální partnery. Představuje obecně platný dokument pro mateřské školy a je pro ně závazný od 1. 3. 2005.** Mateřské školy jsou vázány povinností vytvořit svůj školní vzdělávací program a pracovat podle něho od 1. 9. 2007 (opatření ministryně školství ze dne 3. 1. 2005).

Tento rámcový vzdělávací program představuje základní osnovu školního vzdělávacího programu v předškolních institucích a formuluje obecné cíle předškolního vzdělávání a jeho rámcový obsah (v oblastech biologické, psychologické, interpersonální, sociálněkulturní a environmentální). Tvorba školního vzdělávacího programu je plně v kompetenci ředitelky mateřské školy.

Mateřské školy navštěvují děti ve věku zpravidla od tří let do šesti let. Mimořádně jsou přijímány i děti mladší a děti starší šesti let, kterým byl povolen odklad povinné školní docházky. Snahou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je zajistit co nejvyšší účast dětí v předškolním vzdělávání včetně organizačního opatření tak, aby nebyly z docházky vyřazovány děti, jejichž matky jsou na mateřské dovolené nebo nezaměstnané. V posledním ročníku mateřské školy je školským zákonem zajištěno bezplatné předškolní vzdělávání, aby se před vstupem do základní školy vyrovnaly rozdíly v komunikativních dovednostech a myšlení, rozvíjela se tvořivost a fantazie dětí a v neposlední řadě aby se docházkou do předškolního vzdělávání pomohlo dětem překonávat či zmírnit různé handicap, které u nich mohou způsobovat problémy po vstupu do základní školy.

Počet mateřských škol v posledních letech klesá, i když s o něco menší dynamikou, než vykazuje pokles populace 3–5letých dětí – ve školním roce 2003/04 bylo v ČR

Tabulka 1

MŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05

Zdroj: ÚIV

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
počet dětí	279 838	276 438	278 859	280 491	280 487
počet tříd	12 611	12 682	12 604	12 234	12 139
počet škol	5 776	5 642	5 558	4 840	4 776
učitelky (přepoč. počty)	22 906	22 451	22 332	22 158	21 840
počet dětí na školu	48	49	50	58	59
počet dětí na třídu	22	22	22	23	23
počet dětí na úvazek učitelky	12	12	12	13	13

Tabulka 2

Základní charakteristiky sítě mateřských škol –
podle regionů ve školním roce 2004/05

Zdroj: ÚIV

Kraj	MŠ celkem		Soukromé a církevní MŠ		Průměrná velikost MŠ
	počet zařízení	počet dětí	počet zařízení	počet dětí	celkem dětí
Praha	307	27 646	3,6 %	1,2 %	90
Středočeský	614	31 063	1,6 %	0,8 %	51
Jihočeský	296	18 694	0,7 %	0,3 %	63
Plzeňský	258	14 876	0,4 %	0,2 %	58
Karlovarský	138	8 197	0,7 %	0,4 %	59
Ústecký	323	22 072	1,5 %	0,9 %	68
Liberecký	208	12 327	2,4 %	1,8 %	59
Královéhradecký	298	15 695	0,7 %	0,5 %	53
Pardubický	312	15 120	0,3 %	0,0 %	48
Vysočina	286	15 216	0,3 %	0,2 %	53
Jihomoravský	614	30 624	1,0 %	1,0 %	50
Olomoucký	353	18 583	1,4 %	2,2 %	53
Zlínský	306	16 693	1,6 %	0,4 %	55
Moravskoslezsky	463	33 681	3,2 %	2,9 %	73
ČR celkem	4 776	280 487	1,3 %	1,1 %	59

4 840 mateřských škol, v roce 2004/05 již jen 4 776 škol. Pokles počtu mateřských škol je způsoben jednak jejich rušením, jednak slučováním více škol pod jeden právní subjekt. Naprostá většina mateřských škol je zřizována obcemi (98,4%), což zajišťuje odpovídající dostupnost sítě těchto předškolních zařízení. Jednu mateřskou školu navštěvuje v průměru 59 dětí. Ve srovnání se školním rokem 2003/04 je průměr o 1 dítě vyšší. Když se podíváme na to, kolik dětí připadá na úvazek učitele, vidíme, že za posledních pět let tento počet stoupá a zároveň stoupá počet dětí na třídu. To je především odrazem skutečnosti, že se snížil počet mateřských škol z důvodů výše uvedených (rušení nebo slučování pod jeden právní subjekt). Počet dětí docházejících do mateřské školy se za posledních 5 let zvýšil o 649 (přesto, že populace 3–5letých v posledních letech spíše klesala, ale v současné době opět vzrůstá), ale počet tříd se snížil o 472 a přepočtený počet učitelek se snížil dokonce o 1 066. Docházka do

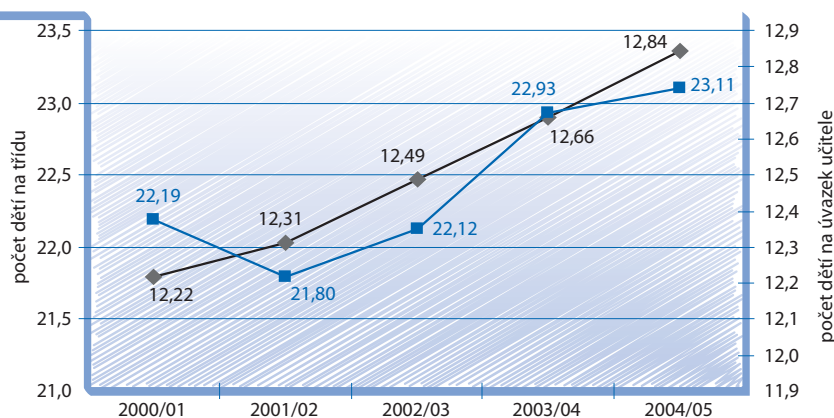
mateřské školy je nepovinná, přesto navštěvuje mateřské školy 77 % všech tříletých dětí, 93 % čtyřletých a 94 % všech pětiletých dětí. V posledních čtyřech letech vzrostl i podíl dětí šestiletých s odkladem povinné školní docházky navštěvujících mateřské školy – v roce 2004/05 se jednalo o 22 % šestiletých dětí. Obdobný trend se projevuje i v podílu dětí mladších tří let v mateřských školách (26 % populačního ročníku).

Děti se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním mohou navštěvovat speciální mateřské školy (214 škol v roce 2004/05 s 5,7 tis. zapsaných dětí) a mateřské školy při dětských domovech (4 školy se 35 dětmi v roce 2004/05). Kromě toho mohou být děti se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním integrovány i do běžných škol, ať už do běžných tříd (1 919 dětí), nebo do speciálních a specializovaných tříd (4 078 dětí). Celkově děti se zdravotním postižením v roce

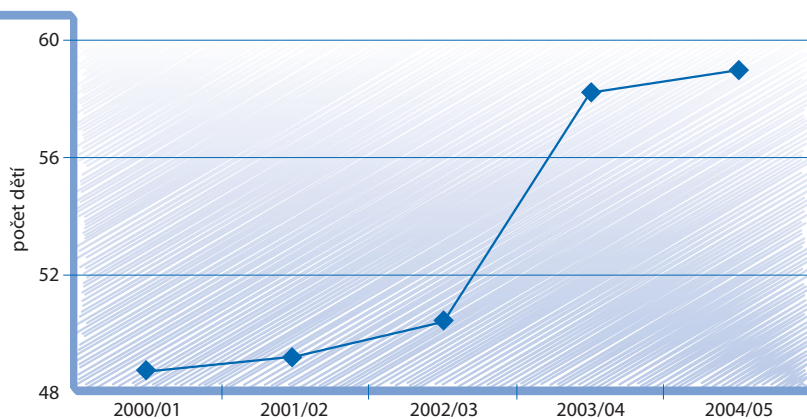
Obrázek 1

MŠ – poměrové ukazatele
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

—♦— počet dětí na úvazek učitele
—■— počet dětí na třídu

Obrázek 2

MŠ – počet dětí na školu
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

2004/05 tvořily 1,6 % všech dětí zapsaných do běžných mateřských škol.

Do systému předškolního vzdělávání je možné zařadit i přípravné třídy pro děti se sociálním znevýhodněním. V roce 2004/05 bylo zřízeno celkem 126 tříd (12 v mateřských, 75 v základních a 39 ve speciálních základních školách), které navštěvovalo celkem 1 779 dětí.

Rozložení a hustota sítě mateřských škol se v jednotlivých regionech liší. Mezi kraji s vyšší koncentrací větších měst (kde existují i větší mateřské školy) a kraji s vyšší koncentrací malých obcí (kde v důsledku dopravní do-

stupnosti nemohou velké mateřské školy vznikat) jsou rozdíly především ve velikosti mateřských škol – v průměru největší školy (podle počtu dětí) jsou v Praze, v Moravskoslezském a v Ústeckém kraji. Určité rozdíly jsou i v podílu soukromých a církevních mateřských škol v jednotlivých regionech – největší podíl soukromých a církevních mateřských škol, který vysoce převyšuje celorepublikový průměr 1,3 % škol, je v Moravskoslezském kraji (3,2 % škol), kde tyto školy navštěvuje také nejvyšší podíl dětí (2,9 %), a v Praze (3,6 % škol, navštěvuje je však pouze 1,2 % dětí).

1.3 Povinná školní docházka

Od roku 1995 je povinná školní docházka devítiletá¹ a žáci ji plní zejména na základní škole (96 %), určitou variantou pro nadané žáky jsou víceletá gymnázia,² případně osmiletý obor tanec³ na konzervatořích. Žáci se zdravotním a mentálním postižením mohou být integrováni do speciálních a specializovaných tříd⁴ na běžných základních školách nebo do běžných tříd základních škole, nebo je pro ně určen systém speciálního školství (speciální základní škola, zvláštní a pomocná škola včetně žáků ve školách při výchovných ústavech). Děti, kterým zdravotní postižení neumožňuje docházet do školy, mohou být vzdělávány jiným způsobem, mohou být osvobozeny od docházení do školy, v případě těžkého zdravotního postižení mohou být dokonce na základě rozhodnutí příslušného správního úřadu dočasně osvobozeny od povinné školní docházky (zároveň je jim stanovena forma vzdělávání, která odpovídá fyzickým a psychickým možnostem dítěte). V roce 2004/2005 MŠMT ukončuje na 1. stupni základní školy pokusné ověření tzv. domácího vzdělávání, kdy se děti vzdělávají doma a do školy docházejí pouze na přezkoušení a na konzultace. Školský zákon umožní tuto formu vzdělávání mimo experiment.

Povinná školní docházka začíná zpravidla v šesti letech věku dítěte, v posledních letech rodiče ve stále větší míře pro své děti využívají možnost odkladu povinné školní docházky (zpravidla o jeden rok) na základě doporučení lékaře nebo pedagogicko-psychologické poradny. V roce 2004 nastoupila s odkladem povinné školní docházky do základních škol 24,2 % dětí starších šesti let v porovnání ke všem přijatým žákům do 1. ročníků.

1.3.1 Základní školství

Prvořadým cílem základní školy je poskytovat žákům základní vzdělání všeobecného charakteru, zabezpečit rozumovou výchovu ve smyslu vědeckého poznání a v souladu se zásadami vlastenectví, humanity a demokracie poskytovat mravní, estetickou, pracovní, výchovu ke zdraví, tělesnou výchovu a ekologickou výchovu žáků.

Hlavním cílem základní školy je naučit žáky takovým dovednostem, aby mohli získané poznatky prakticky využívat a formulovat své postoje a názory. Základní škola by měla vytvářet příznivé, podnětné a motivující, demokratické a sociálně i zdravotně vhodné prostředí pro plnění svých základních funkcí, měla by reagovat na aktuální i budoucí potřeby žáků a vycházet vstříc jejich potřebám.

V posledních letech realizují základní školy tři vzdělávací programy pro základní vzdělávání – Základní škola (92,2 % žáků běžných tříd základních škol), Národní škola (1,1 %) a Obecná škola (5,6 %), které zastrešuje Standard základního vzdělávání. Programy jsou určeny pro oba stupně základní školy. Na konci prvního stupně mají žáci srovnatelné vědomosti, což umožňuje žákům bez větších problémů pokračovat na druhém stupni základní školy v jiném vzdělávacím programu. Kromě těchto tří základních programů zavedlo několik škol vzdělávací programy realizované na základě povolení MŠMT k pokusnému ověřování – Waldorfská škola a pedagogika montessori. Dále mohou školy uplatňovat prvky alternativní pedagogiky, např. daltonské učební plány,⁵ v rámci jednoho ze schválených vzdělávacích programů. V posledních letech je v rámci pokusného ověřování na 1. stupni základní školy MŠMT povoleno tzv. domácí vzdělávání, kdy žáci nedocházejí denně do školy, skládají zde pouze zkoušky z vědomostí (v roce 2004/05 se do domácího vzdělávání

1 Stanovena novelou zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, která nabyla účinnosti v červenci 1995.

2 Do šestiletých gymnázií odcházejí žáci po ukončení 7. ročníku základní školy, do osmiletých po ukončení 5. ročníku základní školy.

3 Studium osmiletého oboru tanec na konzervatořích je možné po ukončení 5. ročníku základní školy.

4 Speciální třídy jsou určeny dětem sluchově, zrakově, tělesně či mentálně postiženým, dětem s vadami řeči a s kombinovanými vadami. Specializované třídy jsou pro děti se specifickými poruchami učení a chování.

5 Hlavním rysem této pedagogické koncepce je zdůraznění individuální práce a vlastní odpovědnosti žáka.

Tabulka 3
**ZŠ – poměrové ukazatele ve školních letech
2000/01 až 2004/05**

Zdroj: ÚIV

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
1. stupeň					
žáci na školu	150,2	145,0	137,7	132,9	124,7
žáci na třídu	21,4	21,0	20,6	20,4	20,3
žáci na úvazek učitele	20,3	19,9	19,4	19,0	18,8
2. stupeň					
žáci na školu	182,6	182,1	183,0	180,4	181,9
žáci na třídu	22,8	22,6	22,6	22,6	22,8
žáci na úvazek učitele	13,7	13,6	13,6	13,5	13,5
ZŠ celkem					
žáci na školu	262,1	257,0	251,0	247,1	242,5
žáci na třídu	22,0	21,7	21,5	21,3	21,4
žáci na úvazek učitele	16,9	16,6	16,3	16,0	15,9

zapojilo celkem 339 dětí 1. stupně), tato forma vzdělávání je nabízena vybranými školami v Praze, Liberci a Ostravě.

V roce 2004 byl schválen **Rámcový vzdělávací program** pro základní vzdělávání, ukončeno ověřování tvorby školních vzdělávacích programů (55 ZŠ z celé ČR) a 16 pilotních škol podle těchto programů zahájilo ověřování výuky.

Síť základních škol je v České republice poměrně hustá. V poslední době počet základních škol stále klesá, v roce 2004/05 se snižuje na 3 785 základních škol. Redukce počtu škol se týká především škol, které vyučují pouze žáky 1. stupně, s tím je spojený i pokles počtu tzv. málotřídních⁶ škol, tedy škol, které vznikaly v malých obcích a jejichž hlavní funkcí je umožnit malým dětem docházku do základní školy v místě jejich bydliště. Pokles počtu škol je způsoben jednak jejich rušením, jednak sloučováním škol do větších právních subjektů. I když se počet ZŠ stále snižuje, na průměrné velikosti školy se to příliš neprojevilo. Průměrná velikost školy stále mírně klesá především na 1. stupni ZŠ, což je způsobeno především stálým poklesem počtu žáků. Na 2. stupni se průměrná velikost školy v posledních letech prakticky nemění.

Reforma státní správy v roce 2001 se základních škol příliš nedotkla – naprostá většina základních škol je zřizována obcemi, školy zřizované soukromými subjekty a církvemi zaujímají ve školním roce 2004/05 podíl 1,4 % škol (30 soukromých a 23 církevních škol) a navštěvuje je 0,8 % žáků (2 985 žáků navštěvuje školy soukromé a 4 221 školy církevní).

Integrace postižených dětí do běžných základních škol umožňuje těmto dětem mnohem lepší adaptaci do běžného života, navíc uvolňuje i prostor speciálním školám, které se mohou ve větší míře věnovat dětem s těžšími formami zdravotního, případně mentálního postižení. V posledních deseti letech stále narůstá počet postižených žáků na základních školách. V roce 2004/05 tvořili tito žáci již 6,8 % všech žáků základních škol. Nárůst nastal především v podílu počtu žáků individuálně integrovaných do běžných tříd (od roku 1995/96 z 3 % na 5,6 % v roce 2004/05), podíl žáků ve speciálních a specializovaných třídách se ustálil na 1,1 %.

6 *Málotřídní školy jsou školy, ve kterých jsou do jedné třídy zařazeni žáci více ročníků.*

Pro část populace, která nedosáhla základního vzdělání, nabízejí základní, speciální a střední školy **kurzy pro doplnění základního vzdělání**. Zájem o tyto kurzy stále klesá (524 frekventantů v roce 2004/05). Obdobné kurzy, ve kterých si žáci mohou doplnit vzdělání poskytované zvláštní a pomocnou školou, nabízejí speciální školy. Kurzy pro doplnění vzdělání poskytovaného zvláštní školou navštěvovalo v roce 2003/04 celkem 58 frekventantů (v roce 1999/2000 to bylo 1 474 frekventantů), kurzy pro doplnění vzdělání poskytovaného pomocnou školou 180 frekventantů.

Síť základních škol v jednotlivých krajích České republiky odpovídá potřebám základního vzdělávání populace od šesti let do dovršení patnácti let věku a vychází i z celkového charakteru regionu – v regionech s vyšší koncentrací malých obcí je pochopitelně více malých škol, v regionech s vyšší koncentrací větších měst existuje více škol velkých. V průměru v České republice připadá na 100 dětí ve věku 6–14 let 0,38 základních škol, nejméně škol na sto

obyvatel ve věku 6–14 let je v Praze (0,24 škol), v Ústeckém (0,30 škol) a Moravskoslezském a Karlovarském kraji (0,33 škol). Obecně se však dá říci, že dostupnost základního vzdělání je v jednotlivých krajích dobrá.

Jednotlivé kraje se v oblasti základního školství liší v podílu soukromých a církevních základních škol (nejvyšší podíl v Praze – 4,6% nestátních škol s 1,7% žáků, v Karlovarském kraji – 2,9% škol s 0,9% žáků, Královéhradeckém kraji – 2,7% škol s 1,1% žáků a ve Zlínském kraji – 2,6% škol s 1,5% žáků). Kraje se liší i v průměrné velikosti škol, která se pohybuje v roce 2004/05 od 196 žáků na školu v Královéhradeckém kraji až po 391 žáků na školu v Praze. Přesto, že v posledních letech klesá počet základních škol také z toho důvodu, že se slučují fideletství, demografický vývoj v této věkové kategorii je natolik nepříznivý, že klesá i počet dětí na školu. Klesající tendence je výraznější na 1. stupni ZŠ, na 2. stupni zůstává v posledních letech stav zhruba na stejné úrovni.

Tabulka 4

**Základní charakteristiky sítě základních škol
– podle regionů ve školním roce 2004/05**

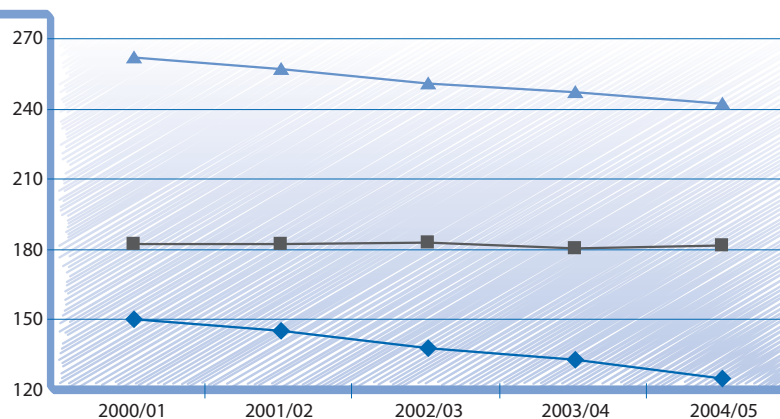
Zdroj: ÚIV

Kraj	ZŠ Celkem		Soukromé a církevní ZŠ		Průměrná velikost ZŠ
	počet	žáci	zařízení	žáci	celkem
Praha	219	85 584	4,6%	1,7%	391
Středočeský	471	101 540	0,4%	0,1%	216
Jihočeský	239	57 819	1,3%	1,1%	242
Plzeňský	207	47 641	1,4%	0,7%	230
Karlovarský	102	27 819	2,9%	0,9%	273
Ústecký	247	76 504	1,2%	1,0%	310
Liberecký	181	39 819	1,7%	1,1%	220
Královéhradecký	256	50 253	2,7%	1,1%	196
Pardubický	232	47 244	0,0%	0,0%	204
Vysočina	257	50 965	0,4%	0,4%	198
Jihomoravský	440	100 060	0,9%	0,8%	227
Olomoucký	279	57 455	1,1%	0,6%	206
Zlínský	233	55 046	2,6%	1,5%	236
Moravskoslezský	422	119 989	1,2%	0,6%	284
ČR celkem	3 785	917 738	1,4%	0,8%	242

Obrázek 3

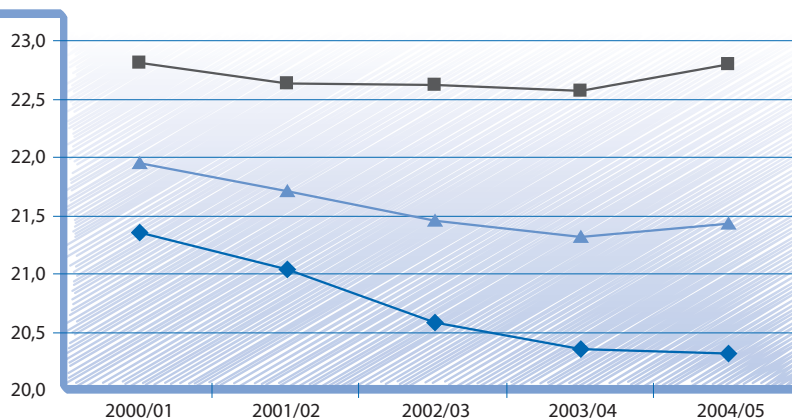
Počet žáků ZŠ na školu
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

- ◆ 1. stupeň
- 2. stupeň
- ▲ ZŠ celkem

Obrázek 4

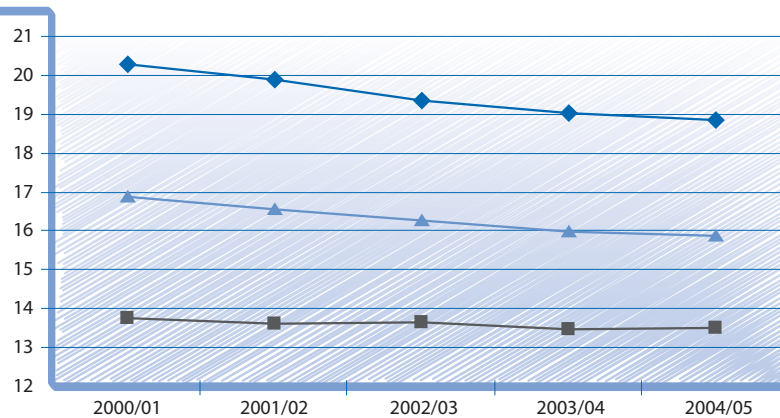
Počet žáků ZŠ na třídu
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

- ◆ 1. stupeň
- 2. stupeň
- ▲ ZŠ celkem

Obrázek 5

Počet žáků ZŠ na úvazek učitele
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

- ◆ 1. stupeň
- 2. stupeň
- ▲ ZŠ celkem

Jednotlivé kraje se liší i mírou odkladů povinné školní docházky, která je v průměru 24,1 %. Nejnižší míru odkladů povinné školní docházky pozorujeme v kraji Vysočina (18,9% sedmiletých) a v Pardubickém kraji (20,4%). Naprostá většina krajů vykazuje míru odkladů povinné školní docházky mezi 22,3% až 26,2 %. Nejvyšší míra odkladů se ve školním roce 2004/2005 projevuje v Praze (29%) a v Ústeckém kraji (26,3 %).

Podíl žáků v nižším stupni víceletých gymnázií (vzhledem k počtu žáků ve vzdělávání odpovídajících 2. stupni základní školy) byl v roce 2004/05 v průměru 9,7% a pohyboval se v jednotlivých krajích v rozmezí od 7,0% ve Zlínském, 7,2% v Moravskoslezském do 11,7% v Jihomoravském kraji a 18,0% v Praze. Proti minulému školnímu roku se podíly žáků ve víceletých gymnáziích zvýšily na úkor čtyřletých gymnázií. Do víceletých gymnázií a osmiletých konzervatoří obor tanec v roce 2004/05 odešlo 11 195 žáků.

1.4 Střední školství

Školy na úrovni středního školství zajišťují žákům úplné střední, střední odborné nebo úplné střední odborné vzdělání, připravují je pro praxi nebo ke studiu na terciárním vzdělávacím stupni (na vyšší odborné škole či vysoké škole). Studium v oborech středních škol je určeno především absolventům 9. ročníku základní školy, výjimku tvoří osmileté obory gymnázií a obor tanec na konzervatořích, do kterých žáci vstupují po ukončení 5. ročníku základní školy, a šestileté obory gymnázií, kam jsou přijímáni žáci po ukončení 7. ročníku základní školy. Kromě oborů středních škol jsou do vzdělávacího systému začleněny i programy pro ty žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než devátém ročníku základní školy (obory učilišť), a pro ty, kteří absolvovali zvláštní nebo pomocnou školu (obory odborných učilišť a praktické školy). V současné době téměř všichni absolventi základních škol pokračují v dalším studiu, ať už na středních školách, nebo v oborech učilišť.

Gymnázia jako instituce realizující úplné střední vzdělávání (všeobecného charakteru) připravují absolventy především pro další studium na vyšší odborné a vysoké škole. Úplné střední odborné vzdělávání zajišťují především střední odborné školy (SOŠ), které nabízejí studium všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů ukončené maturitní zkouškou. V posledních letech byly zařazeny do klasifikace kmenových oborů vzdělání i obory lycea – ekonomické, technické a pedagogické lyceum. Tyto obory v sobě kombinují vzdělávací nabídku gymnaziálních oborů a oborů středních odborných škol. Absolventi nezískávají odbornou kvalifikaci, jsou však lépe připraveni ke studiu širšího spektra vzdělávacích a studijních programů v rámci terciárního vzdělávání než absolventi oborů středních odborných škol, a na druhé straně v průběhu studia získávají odborné zaměření.

Střední odborné vzdělávání je zajišťováno zejména středními odbornými učilišti (SOU), jejichž hlavním cílem je příprava absolventů učebních oborů pro praxi. Střední odborná učiliště nabízejí i studium ukončené maturitní zkouškou, ve kterém absolventi získávají úplné střední odborné vzdělání.

V roce 2004/05 v České republice vyučovalo žáky celkem 1 663 středních škol (zařízení), z toho 377 (22,7%) byly školy soukromé a církevní. Ve všech formách studia (bez nástavbového studia) vyučovaly střední školy v roce 2004/05 celkem 561,9 tis. žáků. Míra účasti na středněškolském vzdělávání je v České republice tradičně vysoká (s výjimkou období, kdy středním školám chyběl jeden postupový ročník) – od roku 1990/91 se pohybuje nad hranicí 80% odpovídající věkové populace, v roce 2004/05 byl podíl 15–18letých zapojených v procesu středního vzdělávání (včetně speciálního školství, odborných učilišť a praktických škol) 91,8%.⁷

⁷ Metodika výpočtu: počty žáků v denním studiu na středních školách (bez žáků gymnázií plnících povinnou školní docházku) včetně speciálních škol, praktických škol a odborných učilišť vztahované k celkové velikosti populace 15–18letých.

Podíl nově přijímaných žáků do gymnaziálního studia (včetně žáků víceletých gymnázií odpovídajících 1. ročníku středních škol) se v posledních čtyřech letech stabilizoval na 17 % až 20 %. Obdobný stabilní trend se projevuje i v případě odborného vzdělávání ukončeného maturitní zkouškou, do něhož jsou v průměru přijímány dvě pětiny žáků (41 % v roce 2004/05). Celkově tedy do vzdělávání ukončeného maturitní zkouškou vstupuje 58 % nově přijímaných na střední školy. Nově přijímaných žáků do odborného vzdělávání ukončeného závěrečnou a učňovskou zkouškou je zhruba jedna třetina (28 % v období 2004/05).

Žáci zdravotně postižení mohou být integrováni do běžných středních škol, nebo mohou navštěvovat speciální střední školy určené pro jejich postižení. Žáci mentálně postižení a absolventi zvláštních a pomocných škol se mohou dále vzdělávat v programech, které jsou speciálně pro jejich postižení určeny – tedy ve vzdělávacích programech odborných učilišť a praktických škol.

Se vstupem České republiky do Evropské unie se pochopitelně mění i požadavky na absolventy škol na trhu práce. Školy by proto měly své absolventy připravit na další proces vzdělávání postupující celým životem, na celoživotní vzdělávání nejen v rámci školského systému, ale i na další doplňování vzdělání, které je základem uplatnění na trhu práce.

Ostatní formy studia (dálkové, večerní, externí, kombinované studium) na středních školách (dříve nazývané studium při zaměstnání) jsou velice důležitou součástí celoživotního učení vzhledem k možnosti získání další kvalifikace pro ty, kteří již vstoupili na pracovní trh. V roce 2004/05 se počet žáků v těchto formách studia proti předchozímu roku zvýšil na celkem 35,8 tis. žáků, z nichž se již tradičně nejvíce účastnilo vzdělávání v oborech nástavbového studia (23,5 tis.); v ostatních oborech končících maturitní zkouškou studovalo celkem 10,5 tis. žáků. Počet žáků v oborech končících učňovskou, příp. závěrečnou zkouškou se zvedl na 1,7 tis.

Tabulka 5

Přihlášení uchazeči o středoškolské studium, úspěšnost přijetí v % – podle regionů ve školním roce 2004/05

Zdroj: ÚIV

Kraj	Víceletá gymnázia		Čtyřletá gymnázia		SOŠ		SOU	
	přihlášení	přijati	přihlášení	přijati	přihlášení	přijati	přihlášení	přijati
Praha	6 722	30,6 %	4 903	45,5 %	16 097	47,4 %	7 205	61,7 %
Středočeský	2 182	45,3 %	2 420	55,5 %	8 121	55,0 %	6 383	65,4 %
Jihočeský	1 490	45,9 %	1 847	49,8 %	6 489	51,9 %	5 058	64,9 %
Plzeňský	1 075	64,1 %	770	62,1 %	4 793	56,4 %	3 741	70,8 %
Karlovarský	697	48,9 %	625	50,9 %	2 906	54,5 %	2 645	67,3 %
Ústecký	1 353	49,7 %	1 404	65,2 %	7 335	58,8 %	6 422	66,4 %
Liberecký	912	49,7 %	759	54,3 %	3 685	57,4 %	3 538	66,7 %
Královéhradecký	1 292	46,4 %	1 527	51,2 %	5 168	57,7 %	3 800	72,3 %
Pardubický	937	60,7 %	1 089	66,2 %	4 243	64,2 %	3 788	67,2 %
Vysočina	963	57,2 %	1 132	61,1 %	4 908	55,6 %	3 628	69,6 %
Jihomoravský	3 561	42,2 %	3 643	47,9 %	11 101	52,9 %	9 048	66,3 %
Olomoucký	1 869	45,1 %	1 950	51,3 %	5 503	57,9 %	5 687	58,6 %
Zlínský	1 135	47,5 %	1 825	54,8 %	6 508	53,5 %	5 155	59,8 %
Moravskoslezský	2 602	48,2 %	3 829	55,7 %	12 763	53,2 %	9 759	69,6 %
ČR celkem	26 790	43,8 %	27 723	53,0 %	99 620	54,1 %	75 857	65,9 %

V každém regionu existuje institucionálně odlišná struktura sítě středních škol a jednotlivé regiony se tedy liší podle struktury žáků na jednotlivých typech středních škol. Celorepublikově je nejvyšší míra účasti populace 15–18letých na středních odborných školách (v roce 2004/05 se jedná o 43 %), pak následují střední odborná učiliště (37 % v roce 2004/05) a gymnázia (19 %). Z pohledu jednotlivých krajů se naprosto atypicky chová Praha, kde je celkově nejvyšší míra účasti na středoškolském vzdělávání (122 %) a je zde i jiné rozložení odpovídající populace – více než polovina populace (59 %) studuje na středních odborných školách, třetina (31 %) na gymnáziích, 33 % na středních odborných učilištích. Vysoká míra účasti na vzdělávání v Praze je dána spádovostí Prahy především pro okolní okresy Středočeského kraje a v některých případech i celorepublikovou působností středních škol. Dalším značně atypickým regionem je Středočeský kraj se svou 73 % mírou účasti na středoškolském vzdělávání, který však ve velké míře (zvláště okresy Praha-východ a Praha-západ) využívá spádovosti pražských středních škol. Ostatní regiony vykazují míru účasti od 81 % v Karlovarském kraji do 98 % v Jihomoravském kraji.

Zajímavý je i pohled na středoškolské vzdělávání z hlediska zájmu o středoškolské vzdělávání a míry uspokojování tohoto zájmu (data za rok 2004/05). Z pohledu přijímacího řízení jsou v celorepublikovém měřítku nejúspěšnější uchazeči o studium na středních odborných učilištích (65,9 %) a uchazeči o studium na středních odborných školách (53,7 %). O něco více než poloviční úspěšnost vykazují čtyřletá gymnázia (54,1 %) a nejnižší úspěšnost při přijímacím řízení se projevuje u víceletých gymnázií (43,8 %). Tato nízká úspěšnost při přijímacím řízení na víceletá gymnázia je dána především faktem, že rodiče a žáci v mnohých případech berou víceleté gymnázium jako „první šanci“, jak se dostat na střední školu, a k přijímacímu řízení se hlásí i prospěchově slabší žáci.

1.4.1 Všeobecné vzdělávání – gymnázia

Gymnázium⁸ je typ střední školy, která poskytuje všeobecné vzdělávání, a jeho hlavním úkolem je připravit absolventy k dalšímu studiu na vysoké a vyšší odborné škole a k výkonu profesí, které vyžadují především všeobecné vzdělání. Poskytuje úplné střední vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Délka studia v gymnaziálních oborech byla stanovena novelou školského zákona z roku 1995 na čtyři, šest a osm let. Pro žáky postižené jsou určena speciální gymnázia, případně mohou postižení žáci studovat ve speciálních třídách gymnázií (týká se především žáků v nižším stupni víceletých gymnázií, kde plní povinnou školní docházku), nebo být integrováni do běžných tříd mezi děti zdravé.

Celková role gymnázií v českém vzdělávacím systému je nezastupitelná, jako jediný typ střední školy poskytují všeobecné střední vzdělávání. Porovnáme-li počet žáků v gymnáziích s počty žáků všeobecného vzdělávání na středoškolské úrovni v ostatních zemích EU, je podíl všeobecného středního vzdělávání v České republice poměrně nízký. Z tohoto důvodu se i jedno z doporučení examinatorů OECD z roku 1996 týkalo gymnázií a směřovalo ke zvýšení podílu všeobecného středního vzdělávání u nás.

Všechna gymnázia v České republice vyučují podle centrálně schváleného Standardu z roku 1996 a od roku 1999 podle nově schválených učebních dokumentů. Tyto dokumenty umožňují školám realizovat výuku nejen v různých zaměřeních, posilovat výuku povinných vyučovacích předmětů v rámci disponibilních hodin, ale i zavádět volitelné předměty podle zájmu žáků, podle pedagogických záměrů a podmínek jednotlivých gymnázií. Standard a následně schválené učební dokumenty školám umožňují pouze měnit zaměření studia posílením výuky vybraných všeobecně vzdělávacích předmětů. Zároveň se připravuje Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání (16 gymnázií z celé ČR od září 2004 v pilotním projektu tvoří své vlastní školní vzdělávací programy podle pilotní verze RVP gymnaziálního vzdělávání).

⁸ Včetně sportovních škol.

Tabulka 6

Základní charakteristiky sítě gymnázií
(denní studium) – podle regionů
ve školním roce 2004/05

Zdroj: ÚIV

Kraj	Gymnázia celkem		Soukromá a církevní gymnázia		Průměrná veli- kost gymnázií
	počet	žáci	zařízení	žáci	celkem
Praha	58	23 295	37,7%	22,0%	401,6
Středočeský	33	12 771	12,1%	4,3%	387,0
Jihočeský	24	9 059	20,8%	17,6%	377,5
Plzeňský	14	6 490	14,3%	12,7%	463,6
Karlovarský	9	3 362	11,1%	3,5%	373,6
Ústecký	24	8 884	20,8%	7,9%	370,2
Liberecký	13	4 858	15,4%	6,8%	373,7
Královéhradecký	18	7 530	11,1%	11,1%	418,3
Pardubický	20	7 268	10,0%	5,5%	363,4
Vysočina	18	6 813	16,7%	12,3%	378,5
Jihomoravský	40	18 174	26,8%	18,4%	454,4
Olomoucký	20	9 695	15,0%	5,1%	484,8
Zlínský	15	7 726	13,3%	7,1%	515,1
Moravskoslezský	39	16 449	15,4%	7,1%	421,8
ČR celkem	345	142 374	20,3%	11,9%	412,7

Tabulka 7

Gymnázia – poměrové ukazatele ve školních
letech 2000/01 až 2004/05

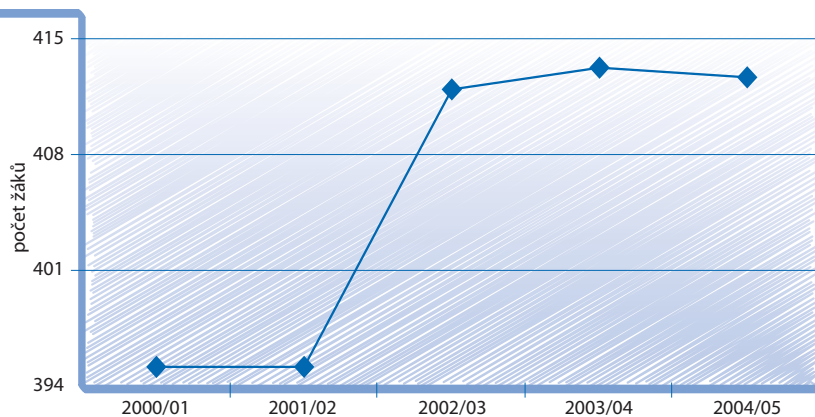
	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
školy	347	346	343	344	345
třídy	4 968	4 950	5 124	5 139	5 137
žáci (denní studium)	137 110	136 729	141 280	142 167	142 374
učitelé (přepočt. počty)	10 516,7	10 580,9	10 869,3	10 990,8	10 993,4
žáci na školu	395,1	395,2	411,9	413,3	412,7
žáci na třídu	27,6	27,6	27,6	27,7	27,7
žáci na úvazek učitele	13,0	12,9	13,0	12,9	13,0

Sít gymnázií je v České republice velice hustá a umožňuje většině studentů získat všeobecné vzdělávání na středoškolské úrovni prakticky bez nutnosti náročného dojíždění. Gymnázia existují ve všech okresech s výjimkou okresu Praha-západ. Žáci z tohoto okresu však bez problémů mohou navštěvovat gymnázia v Praze.

Počet gymnázií se v posledních třech letech příliš nemění, v roce 2004/05 fungovalo v České republice celkem 345 gymnázií, z nichž 20,3% bylo zřizováno soukromým zřizovatelem nebo církví. Gymnázií se, stejně jako ostatních středních škol, dotkla reforma státní správy a během roku 2001 změnila všechna gymnázia

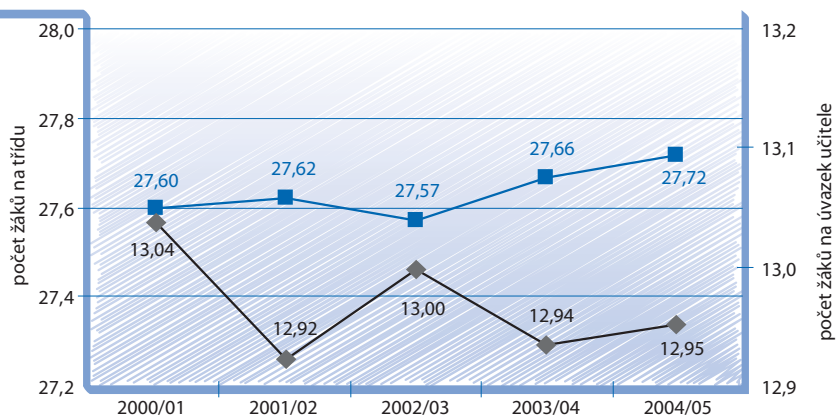
Obrázek 6

Gymnázia – počet žáků na školu
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

Obrázek 7

Gymnázia – poměrové ukazatele
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

- ♦— počet žáků na úvazek učitele
- počet žáků na třídu

Tabulka 8

Gymnázia – nově přijatí a absolventi
za školní roky 2000/01 až 2004/05

Zdroj: ÚIV

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
Nově přijatí celkem	24 069	25 190	25 255	26 260	26 516
v tom					
4leté	12 790	13 913	13 714	14 575	14 749
víceleté	11 279	11 277	11 541	11 685	11 767
absolventi celkem	22 904	18 514	23 621	24 646	.
v tom					
4leté	11 673	11 563	12 758	12 087	.
víceleté	11 231	6 951	10 863	12 559	.

dosud zřizovaná ministerstvem vlastníka a přešla pod kraje.

Naprostá většina škol (309, tj. 90 %) realizovala v roce 2004/05 víceleté studium a jen 36 (10,4 %) škol nabízelo pouze čtyřleté studium.

Počty nově přijímaných žáků do denního studia na víceletá gymnázia se v roce 2004/2005 proti předešlému školnímu roku mírně zvýšily na 11,8 tis. nově přijímaných. Celkově bylo do denního studia na gymnáziích přijato 26,5 tis. žáků. Na soukromá a církevní gymnázia byly přijaty více než 3 tis. žáků.

Také počet žáků gymnázií denního studia v roce 2004/05 stoupl na zatím nejvyšší počet 142,4 tis. Žáci víceletých gymnázií tvoří 60 % všech žáků gymnázií. Nezanedbatelný podíl na celkovém počtu žáků tvoří žáci soukromých a církevních gymnázií – v posledních letech se jejich podíl pohybuje kolem 12 %.

Počet absolventů čtyřletých gymnázií ve sledovaném roce 2003/04 klesl na 12,1 tis. absolventů, na víceletých gymnáziích absolvovalo 12,6 tis. žáků. Celkově absolvovalo v roce 2003/04 gymnaziální studium 24,6 tis. žáků, což je o 1 tis. více, než v předchozím roce.

Gymnázia jsou na území České republiky rozložena víceméně rovnoměrně. Jednotlivé regiony se liší zastoupením soukromých a církevních škol v této oblasti vzdělávání, největší podíl těchto gymnázií je v Praze (37,7 % s 22,0 % žáků) a v Jihomoravském kraji (26,8 % škol s 18,4 % žáků), naopak nejmenší podíl soukromých a církevních gymnázií je v Pardubickém kraji (10,0 % škol s 5,5 % žáků). Nejvyšší průměrná velikost gymnázia byla v roce 2004/05 ve Zlínském kraji (515 žáků na jedno gymnázium), naopak v průměru nejmenší gymnázia jsou v Pardubickém kraji (363 žáků na jedno gymnázium).

1.4.2 Odborné vzdělávání

Odborné vzdělávání na středoškolské úrovni v České republice poskytují střední odborné školy a střední odborná učiliště. Úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitní zkouškou mohou žáci získat především na středních

odborných školách, ale i v oborech středních odborných učilišť a v oborech nástavbového studia. Střední odborné vzdělání ukončené závěrečnou zkouškou získávají žáci zejména v učebních oborech na středních odborných učilištích (dvouletých a tříletých oborech), část oborů poskytující absolventům základních škol střední odborné vzdělání nabízejí i střední odborné školy. Odbornou přípravu pro žáky, kteří ukončili základní školu v nižším než devátém ročníku, poskytují učiliště (ve dvouletých oborech), odborné vzdělávání žákům, kteří absolvovali zvláštní nebo pomocnou školu, pak nabízejí odborná učiliště (ve dvouletých a tříletých oborech) a praktické školy (v jednoletých, dvouletých a tříletých oborech). V rámci odborného vzdělávání školy nabízejí i další možnosti vzdělávání – např. studium jednotlivých předmětů, rekvalifikační kurzy, získání středního odborného vzdělání pro absolventy oborů končících maturitní zkouškou.

Střední odborné školství je jednou z oblastí vzdělávání, ve které se nejdříve odrážejí ekonomické změny a změny požadavků trhu práce. Otázka oborové struktury středního odborného vzdělávání se stala v posledních letech předmětem polemiky mezi odborníky, sociálními partnery i širokou veřejností. Tyto diskuse vycházejí především z vysoké míry nezaměstnanosti absolventů některých skupin oborů.

Pro další rozvoj odborného vzdělávání jsou podstatné otázky jeho cílů, obsahu a kvality. Odborné vzdělávání by se nemělo orientovat pouze na přípravu absolventů pro přímý vstup do prvního zaměstnání, ale mělo by vytvořit předpoklady pro jejich další profesní uplatnění v průběhu celého života. Z tohoto důvodu nemůže odborná příprava vycházet pouze z potřeb současnosti, ale musí být směřována k budoucím potřebám pracovního trhu především z hlediska požadované kvalifikace. Ze škol by měli odcházet jak specializovaní odborníci, tak absolventi se širokým profilem odpovídajícím obecně odbornému vzdělávání, absolventi schopní dále rozvíjet svůj potenciál, schopní a ochotní vzdělávat se v průběhu celého života v souladu s potřebami trhu práce.

Významný krok v oblasti vzdělávacích programů odborného vzdělávání představovalo přijetí Standardu středoškolského odborného vzdělávání v lednu 1998, vymezujícího společný vzdělanostní základ pro všechny nově koncipované vzdělávací programy středoškolského odborného vzdělávání. Důležitým krokem bylo i zavedení Klasifikace kmenových oborů vzdělání – KKO (od 1. 9. 1998), která seskupuje obory vzdělání zejména na základě jejich obsahové příbuznosti a obdobně uplatnitelnosti absolventů v praxi. Zároveň jsou postupně předkládány k veřejné diskusi Rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé kmenové obory vzdělání.

1.4.2.1 Střední odborné školy

Střední odborné školy připravují své žáky pro výkon odborných činností (technických, hospodářských, ekonomických, zemědělských, zdravotnických, pedagogických, uměleckých a kulturních). Poskytují odborné vzdělávání na středoškolské úrovni, především ve čtyřletých oborech ukončených maturitní zkouškou. V omezené míře nabízejí i vzdělávání v kratších vzdělávacích programech poskytujících střední odborné vzdělání ukončené závěrečnou zkouškou – v roce 2004/05 nabízelo toto studium 2,5 % středních odborných škol, a studovalo v nich 0,8 tis. žáků (0,1 % žáků středních odborných škol), a to především v oborech zaměřených na oblasti ošetrovatelství, pečovatelství a charitativní služby. Žáci, kteří ukončili na středních odborných školách studium maturitní zkouškou, mohou pokračovat v dalším studiu na vyšší odborné nebo vysoké škole.

Vzhledem k tomu, že střední odborné školy nabízejí především vzdělávání ukončené maturitní zkouškou, o které je poměrně velký zájem, nemají problém s nedostatkem uchazečů o studium. V roce 2004/05 působilo v České republice celkem 804 středních odborných škol (z toho 26,6 % bylo škol soukromých a církevních). V důsledku reformy státní správy byly v průběhu roku 2001 střední odborné školy dříve zřizované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy postupně delimitovány na kraje, k úplné delimitaci došlo koncem roku 2001.

V posledních třech letech zaznamenaly střední odborné školy mírný nárůst počtu nově přijímaných žáků do denního studia ukončeného maturitní zkouškou i závěrečnou zkouškou. Tento nárůst byl způsoben především opatřením ministerstva, kterým byl omezen počet nově přijímaných do víceletých gymnázií v předchozích letech, a v roce 2004/05 bylo přijato do denního studia na střední odborné školy celkem 55,9 tis. žáků. Naprostá většina žáků byla přijata ke studiu končícímu maturitní zkouškou (95,9 %). Na soukromé a církevní střední odborné školy bylo přijato 17 % všech nově přijatých.

Oborová struktura nově přijímaných žáků se v průběhu posledních tří let ustálila, co se týče pomyslného prvního místa zájmu žáků. Tradičně nejvíce žáků – pětina všech nově přijatých – nastupuje do oborů ekonomických. Na dalších místech se ve školním roce 2004/05 dostaly do popředí obory elektrotechnické, telekomunikační a výpočetní techniky a zdravotnictví, které dohromady zaujmají také téměř pětinu nově přijatých žáků. Skupina oborů 64 – Podnikání v oborech, odvětví je předmětem zájmu asi desetiny žáků a další obory už představují zájem asi 5 % žáků a méně.

Celkový počet žáků středních odborných škol v roce 2004/05 proti předchozímu roku vzrostl na 225,3 tis. (v denním studiu 207,7 tis. žáků). Naprostá většina žáků studuje v oborech ukončených maturitní zkouškou (97 %), soukromé a církevní školy navštěvuje 16,5 % žáků.

Vývoj počtu absolventů středních odborných škol kopíruje vývoj nově přijímaných žáků na tyto školy v minulých letech. V roce 1998/99 se projevila skutečnost, že počet nově přijímaných žáků v roce 1995/96 výrazně poklesl, nízký počet absolventů v roce 1999/2000 (11,3 tis.) je důsledkem nenaplnění prvních ročníků středních škol v roce 1996/97 po zavedení povinné devítileté školní docházky na základní škole. V roce 2003/04 absolvovalo denní studium na středních odborných školách 43,7 tis. žáků, z toho naprostá většina (42 tis.) ve studiu ukončeném maturitní zkouškou.

Tabulka 9

Základní charakteristiky sítě
středních odborných škol – podle regionů
ve školním roce 2004/05

Zdroj: ÚIV

Kraj	SOŠ celkem		Soukromé a církevní SOŠ		Velikost SOŠ
	počet	žáci	školy	žáci	celkem
Praha	99	34 133	48,5%	21,6%	345
Středočeský	75	19 124	24,0%	11,8%	255
Jihočeský	59	13 959	15,3%	7,2%	237
Plzeňský	33	11 272	21,2%	11,1%	342
Karlovarský	24	6 391	16,7%	5,8%	266
Ústecký	72	18 693	26,4%	13,3%	260
Liberecký	41	8 300	22,0%	15,1%	202
Královéhradecký	51	12 088	19,6%	15,0%	237
Pardubický	42	11 292	19,0%	13,3%	269
Vysočina	38	11 170	23,7%	16,6%	294
Jihomoravský	82	23 719	34,1%	16,9%	289
Olomoucký	48	13 124	20,8%	11,7%	273
Zlínský	51	13 989	21,6%	16,4%	274
Moravskoslezský	89	27 996	32,6%	18,9%	315
ČR celkem	804	225 250	27,2%	15,2%	280

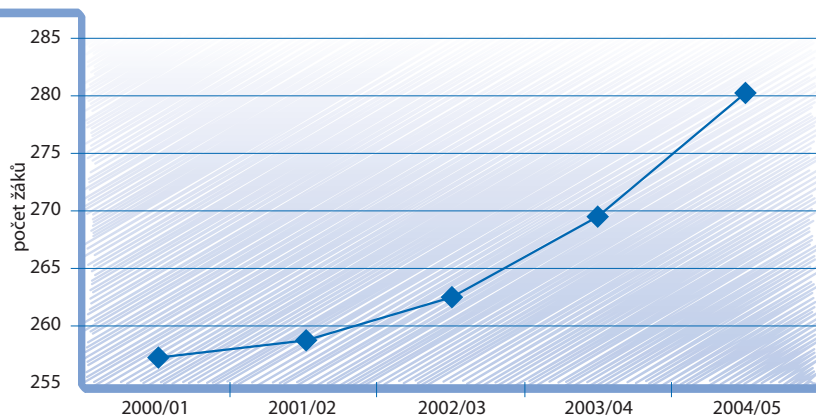
Tabulka 10

SOŠ – poměrové ukazatele
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
školy	822	813	813	815	804
třídy	7 516	7 428	7 471	7 641	7 797
žáci	211 399	210 387	213 390	219 742	225 250
učitelé přepočtení	18 002,2	17 955,1	18 146,0	18 663,0	18 832,0

Obrázek 8

SOŠ – počet žáků na školu v SOŠ
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

Konzervatoř je specifickým typem střední odborné školy, která připravuje žáky pro výkon náročných uměleckých nebo uměleckých a umělecko-pedagogických činností v oborech hudba, zpěv, tanec nebo hudebně dramatické umění. Úspěšným zakončením odpovídající části vzdělávacího programu v konzervatoři získá žák úplné střední odborné vzdělání. Úspěšným zakončením šesti-letého nebo osmiletého vzdělávacího programu v konzervatoři získá žák vyšší odborné vzdělání. Do osmiletého oboru tanec jsou žáci přijímáni ke studiu zpravidla po pátém ročníku základní školy. Taneční konzervatoř v působnosti kraje se nachází v Praze, Brně a Ostravě. V Praze však působí ještě dvě soukromé taneční konzervatoře. Odpovědnost za udržení republikové sítě konzervatoří a jejich optimalizaci je na MŠMT, stejně jako odpovědnost za stabilitu výkonů konzervatoří, která vychází z počtu talentovaných žáků s předpoklady pro studium finančně náročných uměleckých oborů.

Regionální rozložení středních odborných škol na území České republiky je mnohem homogennější, než je tomu u gymnázií, především vzhledem k počtu obyvatel kraje. Na 100 obyvatel ve věku 15–18 let připadá v průměru 0,15 střední odborné školy. Čím se jednotlivé kraje liší, je především podíl soukromých a církevních střed-

ních odborných škol – jejich vysoký podíl vykazují především Praha (48,5 % škol, 24,4 % žáků v soukromých a církevních školách), Moravskoslezský (32,6 % škol, 20,6 % žáků) a Jihomoravský kraj (34,1 % škol, 18,1 % žáků). Na druhé straně stupnice stojí kraje s malým podílem soukromých a církevních středních odborných škol – zejména Jihočeský kraj s 15,3 % soukromých a církevních škol s 7,5 % žáků.

Kraje se odlišují i podle průměrné velikosti střední odborné školy. Průměrná velikost se pohybuje od hodnot kolem 202 žáků na školu v Libereckém kraji až po hodnoty 342 žáků na školu v Plzeňském kraji a 345 žáků na školu v Praze.

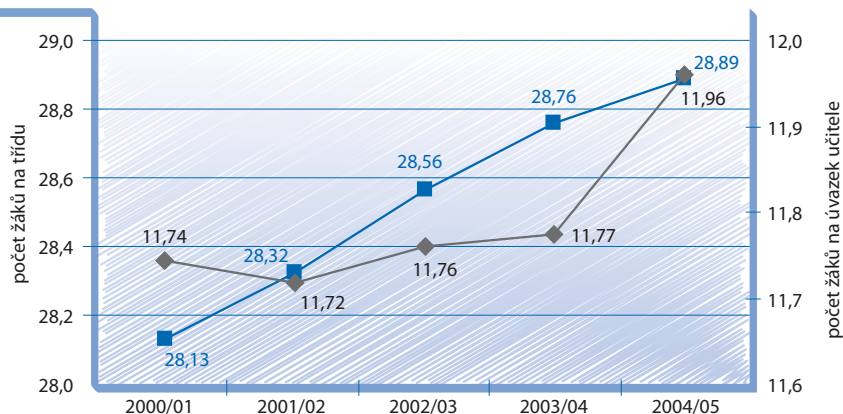
1.4.2.2 Střední odborná učiliště

Hlavní úlohou středních odborných učilišť je připravit žáky pro výkon dělnických profesí a odborných činností odpovídajících příslušnému učebnímu oboru. Dvou až tříleté studium je ukončeno závěrečnou zkouškou a vede k získání výučního listu. Kromě oborů středního vzdělání poskytují střední odborná učiliště, i když v menší míře, úplné střední odborné vzdělání ve čtyřletých oborech ukončených maturitní zkouškou (v těchto oborech studuje zhruba 18 % žáků). Střední odborná učiliště nabí-

Obrázek 9

S05 – poměrové ukazatele
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

—◆— počet žáků na úvazek učitele
—■— počet žáků na třídu

Tabulka 11

Základní charakteristiky sítě středních odborných učilišť – podle regionů ve školním roce 2004/05 (všechny formy studia)

Zdroj: ÚIV

Kraj	SOU a U celkem		Soukromá a církevní SOU a U		Velikost SOU a U
	počet	žáci	zařízení	žáci	celkem
Praha	46	19 559	41,3 %	28,3 %	425
Středočeský	54	15 804	16,7 %	10,8 %	293
Jihočeský	39	13 388	12,8 %	4,4 %	343
Plzeňský	27	10 239	11,1 %	2,0 %	379
Karlovarský	19	6 321	15,8 %	9,3 %	333
Ústecký	45	16 624	22,2 %	12,1 %	369
Liberecký	19	8 776	10,5 %	5,4 %	462
Královéhradecký	35	10 031	5,7 %	1,9 %	287
Pardubický	30	8 936	13,3 %	7,2 %	298
Vysočina	29	10 604	20,7 %	11,3 %	366
Jihomoravský	45	23 444	15,6 %	10,0 %	521
Olomoucký	41	12 495	12,2 %	7,8 %	305
Zlínský	32	12 402	25,0 %	8,9 %	388
Moravskoslezský	53	24 766	15,1 %	6,9 %	467
ČR celkem	514	193 389	17,7 %	10,0 %	376

Tabulka 12

SOU – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05

Zdroj: ÚIV

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
školy	571	570	562	544	514
třídy	7 417	7 695	7 567	7 440	7 275
žáci	190 186	197 229	196 015	195 834	193 389
učitelé přepočtení	22 173,7	22 235,3	21 869,6	21 736,3	21 291,6

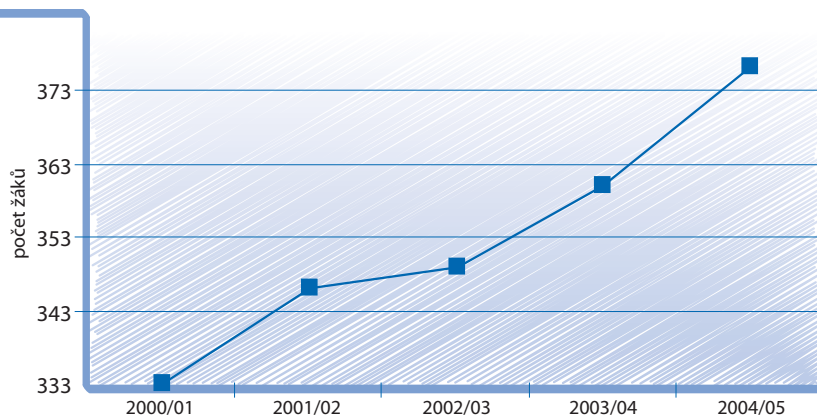
zejí i studium v oborech nástavbového studia, které jsou určeny pro absolventy tříletých učebních oborů a končí vykonáním maturitní zkoušky. Maturitní zkouška konaná na středních odborných učilištích (ať už v oborech určených absolventům základních škol, nebo v oborech nástavbového studia) má stejnou váhu jako maturitní zkouška složená na středních odborných školách nebo na gymnáziích a umožňuje pokračování ve studiu na vyšší odborné nebo vysoké škole.

Do soustavy středního odborného vzdělávání patří i učiliště, která jsou většinou součástí společného ředitelství se

středním odborným učilištěm (jedná se o 30 % středních odborných učilišť) a která nabízejí vzdělávání i žákům s ukončenou povinnou školní docházkou v nižším než devátém ročníku. Pro tyto žáky jsou určeny obory, které jsou dvouleté a vzdělávání v nich končí složením závěrečné zkoušky a získáním výučního listu. Součástí jednoho ředitelství společně se středním odborným učilištěm a učilištěm bývá někdy i odborné učiliště (jedná se o 21,5 % středních odborných učilišť), které patří do soustavy speciálního školství a poskytuje vzdělávání především absolventům zvláštních škol (více v kapitole Speciální školství).

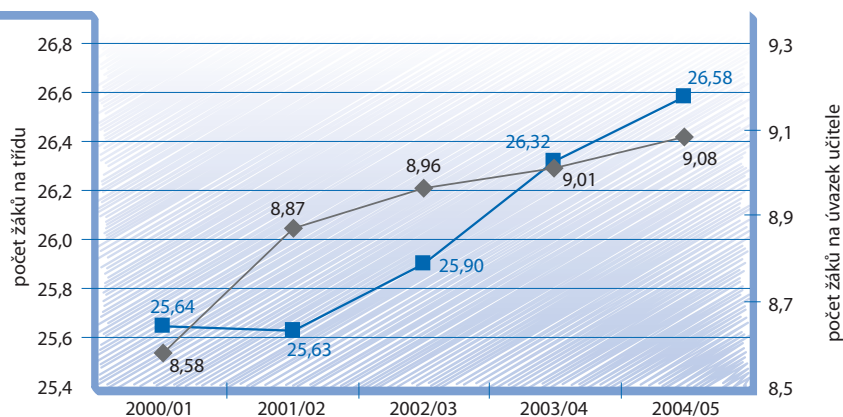
Obrázek 10

Počet žáků na školu v SOU
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

Obrázek 11

SOU – poměrové ukazatele
ve školních letech 2000/01 až 2004/05

- ◆ počet žáků na úvazek učitele
- počet žáků na třídu

Součástí studia učebních i studijních oborů středních odborných učilišť je jednak teoretické vyučování (vzdělávání ve všeobecně vzdělávacích a odborných předmětech), jednak odborné praktické vyučování. Střední odborná učiliště mohou zajišťovat jak zároveň teoretickou i praktickou výuku (SOU komplexní), tak pouze teoretickou výuku (neúplné střední odborné učiliště s teoretickou výukou), případně pouze praktickou výuku (neúplné střední odborné učiliště s praktickou přípravou). Pro žáky, kteří neabsolvují praktickou výuku na středním odborném učilišti, jsou ur-

čena střediska praktického vyučování a pracoviště praktického vyučování, která praktickou výuku zajišťují.

V roce 2001 se středních odborných učilišť, stejně jako všech středních škol, dotkla reforma veřejné správy. Střední odborná učiliště a učiliště dosud zřizovaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvem zemědělství byla v průběhu roku 2001 postupně delimitována pod kraje.

Počet středních odborných učilišť se v posledních letech snižuje. Hlavními důvody poklesu byla optimali-

zace středních škol ze strany MŠMT, klesající populační křivka, absence postupového ročníku⁹ v předchozích letech a také volné kapacity středních odborných škol. V roce 2004/05 vyučovalo v České republice žáky celkem 514 středních odborných učilišť, z toho 17,5 % tvořily školy soukromé a církevní.

Pokles počtu nově přijímaných žáků na střední odborná učiliště, který začal v roce 1993/94, se v posledních čtyřech letech stabilizoval na úrovni 51,8–55,6 tis. nově přijímaných do denního studia bez maturity a s maturitou. V roce 2004/05 bylo do denního studia (včetně nástavbového) přijato celkem 62,2 tis. žáků. Žáci jsou přijímáni především do učebních oborů ukončených závěrečnou zkouškou (42,7 tis. žáků), 14,6 % žáků (9,1 tis.) začíná studovat ve čtyřletých oborech ukončených maturitní zkouškou. Oborová struktura nově přijímaných žáků do středních odborných učilišť se v posledních několika letech ustálila. Nejvíce žáků (16,4 %) je přijímáno do oborů gastronomie, hotelnictví a turismus a dále do oborů strojírenských (16,2 %), elektrotechnických (12,1 %), podnikání v oborech (10 %) a oboru obchod (9,7 %), dohromady to činí celkem 64,4 % všech přijímaných žáků. Ostatní obory se podílí na celkovém počtu přijatých méně než 7 %.

Ve školním roce 2004/05 navštěvovalo střední odborná učiliště celkem 176 tis. žáků v denním studiu s maturitou a bez maturity. Většina žáků studuje v oborech bez maturity ukončených závěrečnou zkouškou (71 %). Podíl žáků soukromých a církevních škol byl 11 %.

Vývoj počtu absolventů středních odborných učilišť odpovídá vývoji nově přijímaných žáků v předchozích letech. Počet absolventů v roce 2003/04 se pohyboval na úrovni 51,6 tis., což je o 1 tis. nižší počet než v předchozím roce.

Rozložení středních odborných učilišť v České republice je poněkud homogennější, než je tomu u gymnázií, ale méně homogenní než rozložení středních odborných škol. Průměrná velikost středních odborných učilišť se pohybuje v rozmezí 287 žáků v Královéhradeckém kraji až po hodnotu kolem 467 žáků na školu v Moravskoslez-

ském kraji. Jednotlivé kraje se liší i podílem soukromého a církevního školství. Nejvyšší zastoupení soukromých a církevních středních odborných učilišť vykazuje Praha (41,3 % škol s 28,3 % žáků). Naopak nejmenší podíl soukromých a církevních škol v oblasti učňovského školství je v Královéhradeckém kraji (5,7 % škol s 1,9 % žáků).

1.4.2.3 Nástavbové studium

Střední odborné školy a střední odborná učiliště mají ve své nabídce i nástavbové studium určené absolventům tříletých učebních oborů. Toto studium vede (v denním studiu v převážně dvouletých studijních oborech) k získání úplného středního odborného vzdělání a je ukončeno složením maturitní zkoušky. Absolventi získávají stejné vzdělání jako absolventi SOŠ a SOU, ukončené maturitní zkouškou, a mohou dále pokračovat ve studiu na vyšší odborné, případně vysoké škole.

Příkazem ministra z roku 1997 a následně limity stanovenými ve státním rozpočtu kapitoly 333-MŠMT přistoupilo ministerstvo školství k omezení počtu přijímaných do tohoto druhu studia. V roce 2001 mohlo být v rámci jednoho kraje přijato pouze 20 % absolventů denního studia v učebních oborech (nejvíce však tolik, kolik bylo přijato v roce 1998/99). Tato opatření vedla jak ke snížení počtu nově přijímaných do denního nástavbového studia, tak ke snížení celkového počtu žáků.

Ve školním roce 2004/05 přijaly školy do denního nástavbového studia 11,6 tis. žáků (z toho 10,4 tis. přijala střední odborná učiliště). V rámci ostatních forem studia tvoří žáci nástavbového studia na středních školách většinu – v roce 2003/04 zde studovalo v nástavbovém studiu celkem 23,5 tis. žáků, což je téměř 66 % všech studujících v ostatních formách studia na středních školách.

⁹ Absence postupového ročníku se středních odborných učilišť dotkla v oborech ukončených závěrečnou zkouškou v letech 1996/97–1998/99, v oborech ukončených maturitní zkouškou v letech 1996/97–1999/2000 a také v oborech nástavbového studia v letech 1999/2000–2000/01.

1.5 Speciální školství

V českém vzdělávacím systému má nezastupitelné místo vzdělávání dětí, žáků, studentů i dospělých osob se speciálními vzdělávacími potřebami. Toto vzdělávání je určeno dětem, žákům, studentům, kterým jejich postižení brání dosáhnout příslušné úrovně vzdělání standardními pedagogickými metodami a postupy a při jejichž vzdělávání je nutné volit odpovídající obsahovou a organizační formu vzdělávání a využívat metody a postupy speciální pedagogiky. Školy při zajišťování podmínek ke vzdělávání dětí, žáků, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami spolupracují se zařízeními pro speciálně pedagogické nebo pedagogicko-psychologické poradenství (speciálně pedagogická centra, pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče).

Organizačními formami, ve kterých se uskutečňuje vzdělávání dětí nebo žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, je škola samostatně zřízená pro tyto žáky, tj. speciální škola, dále speciální nebo specializovaná třída zřizovaná v souladu s platnými předpisy při škole běžného vzdělávacího proudu, případně při škole speciální a forma individuální integrace dítěte nebo žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do třídy běžného vzdělávacího proudu se současným zajištěním nezbytně speciálně pedagogické nebo psychologické podpory.

Kromě učitelů speciálních škol, u kterých je vyžadováno speciálně pedagogické vzdělání, působí na speciálních školách další pracovníci, kteří zajišťují komplexní péči o žáky – školní psychologové, odborní zdravotničtí pracovníci (na základě smluvního vztahu se zdravotní pojišťovnou – jedná se především o rehabilitační pracovníky), sociální pracovníci, pedagogů asistenti, pracovníci vykonávající civilní vojenskou službu (do roku 2004 vč., kdy tato forma vojenské služby skončila) a další pracovníci. Spolu s integrací dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol se rozšiřuje i počet učitelů škol běžného vzdělávacího proudu, kteří absolvují některý vzdělávací program zaměřený na oblast vzdělávání dětí nebo žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

a zvyšují si tak svou odbornou pedagogickou způsobilost pro práci s žáky s postižením. To má celkově příznivý dopad na proces integrace a vytvoření nových vzdělávacích podmínek pro individuálně integrované děti či žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.

Speciální školství poskytuje vzdělávání a výchovu dětí od úrovně předškolní výchovy až po střední vzdělávání v rámci diferencovaných vzdělávacích programů, které respektují vzdělávací potřeby dětí a žáků s různými druhy a stupni postižení.

Speciální školy poskytovaly v rámci jednoho právního subjektu několik úrovní vzdělávání, v některých případech školy mateřské, základní i střední. Stejně jako základní školy a střední školy nabízely i speciální základní školy kurzy pro doplnění základního vzdělání. Obdobně nabízely zvláštní a pomocné školy kurzy pro doplnění vzdělání poskytovaného zvláštní školou a kurzy pro doplnění vzdělání poskytovaného pomocnou školou. Tyto kurzy jsou určeny občanům, kteří ukončili povinnou školní docházku a nezískali odpovídající stupeň vzdělání.

Podle potřeby nabízely speciální školy (stejně jako běžné mateřské a základní školy) docházku do přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním, kde se tyto děti připravují na vstup do školského prostředí.

Do systému speciálního školství spadají i školy při zařízeních pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a preventivně výchovnou péči. Těmto školám se věnujeme v kapitole B1.6 Školská zařízení.

Síť speciálních škol a speciálních školských zařízení (včetně speciálních a specializovaných tříd na běžných školách) je v současné době poměrně hustá a zajišťuje dostupnost pro většinu žáků se zdravotním postižením. Tyto školy jsou z velké většiny zřizovány obcemi a kraji (speciální a specializované třídy na základních školách jsou zřizovány především obcemi), část sítě tvoří školy zřizované MŠMT a školy soukromé a církevní. V roce 2004/05 působilo v České republice celkem 743 právních subjektů v oblasti speciálních škol. Nejvíce je škol, které navště-

Tabulka 13

Rozložení speciálních škol a počtu žáků
ve speciálních školách podle regionů
ve školním roce 2004/05

Zdroj: ÚIV

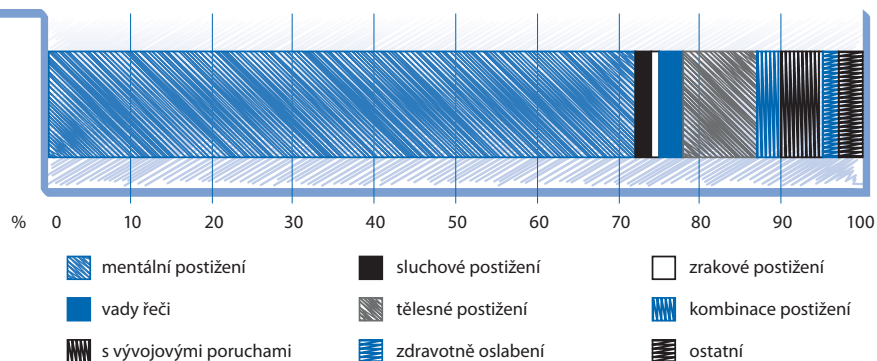
Kraj	Speciální mateřské školy		Speciální ZŠ a zvláštní školy		Pomocné školy	
	počet škol	počet žáků	počet škol	počet žáků	počet škol	počet žáků
Praha	26	1 769	53	1 868	15	66
Středočeský	18	192	57	3 426	30	52
Jihočeský	11	233	36	1 840	15	43
Plzeňský	7	453	23	1 619	8	54
Karlovarský	5	437	29	1 250	7	19
Ústecký	16	549	56	4 463	19	64
Liberecký	14	523	37	1 739	13	37
Královéhradecký	15	703	47	1 668	11	35
Pardubický	10	102	31	1 811	15	71
Vysočina	7	153	26	1 108	13	22
Jihomoravský	29	845	45	2 744	23	75
Olomoucký	19	1 120	38	1 912	18	23
Zlínský	11	312	27	1 594	11	37
Moravskoslezský	25	1 029	65	3 679	31	59
ČR celkem	213	8 420	570	30 721	229	657
Kraj	Speciální G a SOŠ		Praktické školy		Speciální SOU a OU	
	počet škol	počet žáků	počet škol	počet žáků	počet škol	počet žáků
Praha	8	361	10	247	14	1 436
Středočeský	–	–	12	118	20	1 647
Jihočeský	–	–	5	58	11	751
Plzeňský	–	–	2	35	10	823
Karlovarský	–	–	3	75	6	442
Ústecký	–	–	9	213	17	1 830
Liberecký	1	18	3	47	4	509
Královéhradecký	2	131	5	87	9	1 232
Pardubický	–	–	5	90	4	663
Vysočina	–	–	5	47	4	484
Jihomoravský	5	478	8	143	16	1 342
Olomoucký	–	–	5	78	18	1 083
Zlínský	1	49	5	62	11	847
Moravskoslezský	2	721	9	140	18	2 441
ČR celkem	19	1 758	86	1 440	162	15 530

Obrázek 12

Rozložení žáků ve speciálních školách podle druhu postižení ve školním roce 2004/05

Zdroj: ÚIV

vují žáci plnící povinnou školní docházku (172 speciálních základních škol, 398 zvláštních škol a 340 pomocných škol spolu s přípravnými stupni).

Počet žáků speciálních škol zaznamenal od roku 1995/96 mírný pokles, který je způsoben jednak poklesem populační křivky, jednak silící integrací dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol. V roce 2004/05 vyučovaly speciální školy 64 tis. žáků. Největší podíl tvoří žáci plnící ve speciálních školách povinnou školní docházku (8,4 tis. na speciálních základních školách, 25,6 tis. ve zvláštních školách a 5,8 tis. v pomocných školách včetně přípravných stupňů). Celkově speciální školy navštěvuje 6 % dětí ve věku povinné školní docházky.

V průběhu let se měnila i struktura žáků speciálních škol podle druhu postižení. Klesal především podíl žáků mentálně postižených, na druhou stranu narůstal podíl žáků s kombinacemi postižení. I když postupně klesal podíl mentálně postižených, v roce 2004/05 tvořil 60,7 % žáků speciálních škol, 7,3 % žáků je kombinovaně postiženo.

1.6 Školská zařízení

V rámci vzdělávacího systému jsou zahrnuta i taková zařízení a instituce, které se neváží přímo k výuce ve školách, ale týkají se vzdělávání žáků mimo samotné vyučování a zasahují i do oblasti výchovné. Vzdělávací soustava tak vedle škol zahrnuje i zařízení a instituce, které tvoří systém

doplňkové péče související přímo či nepřímo se vzděláváním a rozvojem dětí. Tato zařízení vytvářejí sociální zázemí škol a podporují mimoškolní vzdělávací aktivity. **Soustava školských zařízení** plní zejména následující funkce:

- výchovu a vzdělávání mimo vyučování a zájmové vzdělávání (státní jazykové školy, základní umělecké školy, školní družiny a kluby, střediska pro volný čas dětí a mládeže);
- ubytování a stravování dětí, žáků a studentů (internáty speciálních škol, domovy mládeže, vysokoškolské koleje, školní jídelny a vysokoškolské menzy);
- výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče (dětské domovy, výchovné ústavy – dětský, pro mládež, děti a mládež, nezletilé matky, ústav s výchovně léčebným režimem; diagnostické ústavy – dětský, pro mládež; středisko výchovné péče pro děti a mládež);
- výchovné poradenství (pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra).

1.6.1 Péče o děti mimo vyučování

Hlavním cílem, na který je soustředěna péče o děti mimo vyučování, je orientace dětí na hodnotné zájmy, rozvíjení vědomostí a dovedností a dále i působení výchovné a socializační. Důležitou roli hraje i poskytnutí kvalitní výpomoci zaměstnaným rodičům v péči o potomka.

Především menším dětem, tedy žákům prvního stupně základních škol a odpovídajících ročníků škol speciálních, jsou určeny **školní družiny**. Školní družiny zabezpečují výchovu, vzdělávání a rekreaci žáků po ukončení školního vyučování, mohou organizovat i zájmové kroužky. Většinou jsou družiny zřizovány přímo v základní či speciální škole, existují však i školní družiny při mateřských školách a samostatné školní družiny.

Jinou variantou školských zařízení pro zájmové vzdělávání jsou **školní kluby**. Jsou obdobou školních družin a jejich posláním je poskytovat prostor a nabídku pro účelné využívání volného času zejména žákům školy. Jejich činnost se postupně rozšiřuje nejen na zájmové kroužky, ale i na další různé aktivity – příležitostné akce, spontánní aktivity apod. Podobně jako školní družiny vznikají především přímo na školách, ale existují i samostatné školní kluby. Do roku 2002/03 plynule narůstal počet školních klubů i zapsaných žáků, avšak v roce 2003/04 došlo k poklesu zájmu žáků a s tím poklesl i počet školních klubů. Ve školním roce 2004/05 tento pokles pokračoval, přičemž počet zapsaných žáků se oproti roku 2002/03 (kdy počet zapsaných žáků dosáhl svého maxima) snížil o 32 % (520 klubů, které navštěvovalo 50,8 žáků).

Střediska pro volný čas dětí a mládeže mají obsahově velmi různorodé pravidelné či jen jednorázové aktivity, zabezpečují péči o děti a mládež ve volném čase a plní funkci výchovně-vzdělávací a rekreační. Střediska pro volný čas dětí a mládeže se zřizují jako **domy dětí a mládeže** (s širokou působností v mnoha zájmových oblastech), případně jako **stanice zájmových činností** (specializované na některou zájmovou oblast). Nabídka činností je určena všem věkovým kategoriím dětí a žáků včetně rodičů a dalších zájemců. **Novým prvkem v činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže je práce s nezaměstnanou mládeží a program protidrogové politiky.** Počet středisek pro volný čas dětí a mládeže od roku 1996/97 stále klesá; mezi lety 1996/97 a 2002/03 se jejich počet snížil ze 305 na 289, v roce 2003/04 zůstal stejný jako v předchozím roce a až v nynějším roce, tedy za období 2004/2005 vzrostl počet těchto středisek na 291, přičemž je navštěvovalo 219,6 tisíce dětí a mládeže. Činnost středisek zabezpečují interní pedagogičtí pracovníci v celkem 1 579,5 přepočteného úvazku za pomoci 8 679 externích pracovníků (celkem 98,9 přepočteného úvazku) a 1 958 dobrovolných pedagogických spolupracovníků bez nároku na mzdu.

Tabulka 14

Vývoj počtu školních družin a klubů, počtu žáků v nich a jejich podílu na odpovídající školské populaci ve školních letech 1995/96 až 2004/05

	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	1999/2000	2000/01	2002/03	2003/04	2004/05
Počet školních družin	4 226	4 240	4 252	4 254	4 149	4 242	4 203	4 116	4 036
Počet zapsaných žáků	226 630	231 924	233 108	232 351	229 169	229 040	218 988	215 235	212 664
Podíl na počtu žáků 1. stupně ZŠ, speciálních ZŠ a ZvŠ ¹⁾	43,3 %	36,3 %	36,7 %	35,9 %	36,0 %	36,8 %	39,0 %	40,7 %	42,9 %
Počet školních klubů	352	371	365	404	437	493	520	493	444
Počet zapsaných žáků	25 821	27 175	28 870	29 911	36 505	42 960	50 849	48 886	34 680
Podíl na počtu žáků 2. stupně ZŠ, nižších ročníků víceletých G, speciálních ZŠ a ZvŠ ¹⁾	5,4 %	5,3 %	5,7 %	5,7 %	7,0 %	8,3 %	9,9 %	9,8 %	7,0 %

Zdroj: ÚIV

Poznámky: ¹⁾ Do roku 1995/96 podíly bez speciálních škol.

Základní umělecké školy existují již více než půl století; původně byly zřizovány pod názvem lidové školy umění. Poskytují základy vzdělání v jednotlivých uměleckých oborech (hudební, výtvarné, taneční a literární dramatické) a připravují děti pro studium na konzervatořích a mládež ke studiu na vysokých školách s uměleckým zaměřením. Základní umělecké školy organizují studium určené pro žáky ve věku od 5 do 18 let (přípravné studium (1–2 roky), I. a II. stupeň základního studia (7leté, resp. 4leté) a rozšířené studium obou stupňů a pro dospělé (nejdéle 4leté studium). V roce 2004/05 vyvíjelo činnost 473 základních uměleckých škol, které navštěvovalo 219,4 tisíce žáka. Současně také nabízejí studium zaměřené na dospělou populaci, kdy tyto kurzy navštěvuje 1,9 tisíce studujících.

Státní jazykové školy zajišťují studium cizích jazyků pro děti, mládež i dospělé na všech úrovních znalostí. Studium může být zakončeno státní závěrečnou zkouškou. Kromě státních jazykových škol nabízejí studium cizích jazyků i soukromé jazykové školy, údaje o jejich počtu a počtu žáků, kteří je navštěvují, však nejsou dosud k dispozici, stejně jako údaje o žácích učících se cizím jazykům v rámci jiných organizací a kurzů (výjimku tvoří údaje o jednoletých jazykových pomaturitních kurzech, jejichž statistika se sleduje). V roce 2004/05 bylo evidováno 35 státních jazykových škol, které navštěvovalo 21,1 tisíce posluchačů. Jejich počet dosáhl maxima v roce 2003/04, kdy bylo registrováno 39 těchto subjektů. Nynější pokles do jisté míry souvisí s úbytkem žáků, jejichž počet pozvolna klesá od roku 2001.

1.6.2 Školní stravování a ubytování žáků základních a středních škol

Stravování dětí v mateřských školách a žáků základních, středních, vyšších odborných a speciálních škol a pracovníků těchto škol zabezpečují **školní jídelny**, které existují buď přímo při škole či domově mládeže, nebo fungují jako samostatná zařízení. Od roku 1992/93 zabezpečují stravování žáků a pracovníků i nestátní jídelny. Kromě

stravování žáků a pedagogů mohou jídelny na komerční bázi nabízet stravování i jiným osobám. Počet evidovaných školních jídelen od roku 1996/97 do minulého roku nepřetržitě klesal (což je vzhledem k roku 1996/97 pokles o 16%), až v letošním roce jejich počet vzrostl o 216 těchto jednotek na současných 7843 (včetně jídelen škol mateřských, dětských domovů a domovů mládeže a internátů škol a samostatných jídelen a centrálních kuchyní). Oproti této skutečnosti však rok od roku neustále klesá počet stravujících se žáků – od roku 1996/97 do roku 2004/05 se tento počet snížil o celých 106 tisíce, na 1 298 tisíc stravujících se žáků.

Pro žáky zejména středních a vyšších odborných škol, kteří navštěvují školu vzdálenou od místa bydliště a každodenní dojíždění by bylo problematické, jsou zřízeny **domovy mládeže**. Součástí domovů je obvykle i školní jídelna a kromě ubytování a stravování nabízejí tato zařízení ubytovaným žákům i jiné služby a aktivity, zejména v podobě využití volného času. V posledních letech dochází k výraznému poklesu domovů mládeže – ze 705 domovů v roce 1996/97 na 528 v roce 2004/05. Naopak podíl ubytovaných žáků a studentů vzrostl – v roce 1996/97 bylo v domovech ubytováno 54 tisíce žáků a studentů, v roce 2004/05 již 58 tisíc žáků a studentů.

Kromě domovů mládeže existují další ubytovací zařízení – **internáty**, které ubytovávají především žáky speciálních škol. Počet těchto zařízení i počet ubytovaných žáků od roku 1995/96 klesl téměř o polovinu a to z tehdejších 195 zařízení na současných 100 a počet ubytovaných z 8,1 na v současnosti 4,2 tisíce dětí a žáků.

1.6.3 Stravování a ubytování studentů vysokých škol

Stravování a ubytování studentů vysokých škol zabezpečují vysokoškolské menzy a koleje. Oba typy zařízení jsou spravovány jednotlivými veřejnými vysokými školami.

Z důvodu nerovnoměrného budování **vysokoškolských kolejí** mají studenti vysokých škol velmi rozdílné podmínky jejich využití. Vysokou variabilitu v ubytovacích kapacitách nalezneme nejen mezi jednotlivými vysoko-

školskými městy, ale i v rámci škol. Hlavním problémem současného stavu v ubytování studentů je především nedostatečná kapacita ubytovacích zařízení, kdy spolu s nárůstem počtu studentů nedošlo k odpovídajícímu navýšení počtu lůžek na kolejích. I když se školy snaží zmírnit problémy s nízkou kapacitou kolejí ubytováním svých studentů na kolejích jiných vysokých škol, příp. v dalších ubytovacích zařízeních či navýšením provizorních lůžek, situace je nadále nepříznivá. Situace v ubytování vysokoškolských studentů je tak velmi neutěšená – zatímco počet studentů prezenčního studia vzrostl mezi roky 1995/96–2004/05 o 54 %, počet ubytovaných na kolejích se zvýšil pouze o 11 %. Současně došlo ke snížení podílu studentů ubytovaných na kolejích na celkovém počtu studentů prezenčního studia, a to na 30 %, přičemž v roce 1995/96 to bylo ještě 46,6 %.

Studenti vysokých škol mají možnost stravovat se ve **vysokoškolských menzách**. Jejich financování probíhá z dotací, které veřejné vysoké školy dostávají z resortu školství, takže i rozhodování o výši cen jednoho jídla spadá do kompetence školy, která menzu spravuje. Vysokoškolské menzy poskytují stravování nejen svým studentům a pracovníkům, ale i zájemcům z řad veřejnosti.

1.6.4 Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče

Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče jsou určena dětem a mládeži ve věku 3–18 let, kterým poskytují ochranu před nepříznivým působením nefunkčního rodinného nebo jiného sociálně nepříznivého prostředí, a zajišťují tak zaopatření a výchovu, kterou by za normálních okolností měla plnit rodina. Účelem těchto školských zařízení je v první řadě předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí a mladých lidí nebo narušení jejich zdravého vývoje, současně také zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dětí a mládeže. Do těchto školských zařízení mohou být děti

umístěny jak na základě rozhodnutí soudu, tak na žádost rodičů nebo jejich zákonných zástupců.

Významným způsobem do chodu školských zařízení určených pro ústavní výchovu a ochrannou výchovu zasáhl **zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů**, který vstoupil v platnost 1. července 2002. Tento zákon zásadním způsobem upravuje systém práce v těchto zařízeních, kdy zejména snížením počtů dětí ve výchovných skupinách a v samotných zařízeních až o polovinu klade důraz na individualizaci výchovného působení a podporuje tak možnost vytváření intenzivnějších emočních vazeb mezi vychovateli a dětmi, což přináší vyšší efektivitu práce těchto školských zařízení a v neposlední řadě také napomáhá harmonickému rozvoji a vývoji dětí a mládeže svěřených do péče těchto školských zařízení. Zákon také mění názvosloví některých institucí – zákon již dále nepočítá s dětskými domovy internátního typu a zvláštními školami internátního typu. Dětské výchovné ústavy a výchovné ústavy pro děti a mládež se staly dětskými domovy se školou. Zákon posílil roli diagnostických ústavů, kdy diagnostické ústavy převzaly z hlediska koncepčního a metodického vedoucí úlohu ve svých územních obvodech (přesahujících stávající krajské uspořádání). Náběhu těchto změn byl zákonem vymezen interval dvou let,¹⁰ tedy do konce června roku 2004. V současné době již zákon platí v plném rozsahu.

Diagnostické ústavy jsou zařízení, která přijímají děti na základě výsledků komplexního vyšetření z hlediska psychologického, speciálně pedagogického a zdravotního a na základě volné kapacity jednotlivých zařízení je následně umísťují do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Do dětského domova, dětského domova se školou nebo výchovného ústavu mohou být děti umístěny pouze na základě rozhodnutí dia-

10 V následujícím textu jsou zařízení ústavní a ochranné výchovy strukturována již v souladu s novým zákonem č. 109/2002 Sb.

gnostického ústavu. Ve zvláště odůvodněných případech, vyžaduje-li to zájem dítěte, je dítě umístěno mimo zařízení do smluvní rodiny. Pobyt dítěte v těchto zařízeních trvá zpravidla 8 týdnů. Diagnostické ústavy mohou poskytovat péči také dětem, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádaly osoby odpovědné za výchovu, a po dobu nezbytně nutnou dále i dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou zadržným na útěku z jiných zařízení, popřípadě z místa pobytu nebo přechodného ubytování. Pro děti, které ukončily povinnou školní docházku, jsou jako součást diagnostického ústavu zřizovány diagnostické třídy, v nichž je zajišťována příprava dětí na jejich budoucí povolání. Třída školy a diagnostická třída se naplňuje do 8 dětí. Základní organizační jednotkou pro práci s dětmi v diagnostických ústavech je výchovná skupina, kterou tvoří nejméně 4 a nejvíce 6 dětí.

Dětské domovy zajišťují péči o děti a mládež, které nemají z různých důvodů možnost vyrůstat ve vlastní rodině ani v náhradní rodinné péči a které nemají závažné poruchy chování. Děti z dětských domovů se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Ve vztahu k dětem plní dětské domovy zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Do těchto zařízení mohou být umístovány děti s nařízenou ústavní výchovou ve věku zpravidla od 3 let nejvýše do 18 let. Současně dětské domovy poskytují péči nezletilým matkám a jejich dětem. Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, kterou tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. V dětském domově lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin, přičemž zařazování dětí do skupin probíhá se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.

Pro děti s výraznými poruchami chování jsou určeny **dětské domovy se školou**. Účelem těchto zařízení je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči. V dětských domovech se školou jsou umís-

ťovány také děti s uloženou ochrannou výchovou nebo nezletilé matky s dětmi, které buď samy nebo jejich děti nemohou být vzdělávány v „běžném“ dětském domově. Do dětského domova se školou mohou být umístovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Pokud v průběhu povinné školní docházky pomínou důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou. Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovní právní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu. Stejně jako v dětském domově je i v domově se školou základní jednotkou rodinná skupina – mívá nejméně 5 a nejvíce 8 dětí, zpravidla různého věku a pohlaví. V dětském domově se školou lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin.

O děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, pečují **výchovné ústavy**. Výchovné ústavy jsou zřizovány odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, popřípadě jako výchovné ústavy nebo výchovné skupiny pro nezletilé matky a jejich děti a pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči. Do výchovného ústavu mohou být umístěny i děti starší 12 let, mají-li uloženu ochrannou výchovu a v jejich chování se projevují tak závažné poruchy, že nemohou být umístěny v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do těchto zařízení umístit i děti s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let. Při výchovných ústavech se jako jejich součást zřizují základní, speciální školy nebo střední školy.

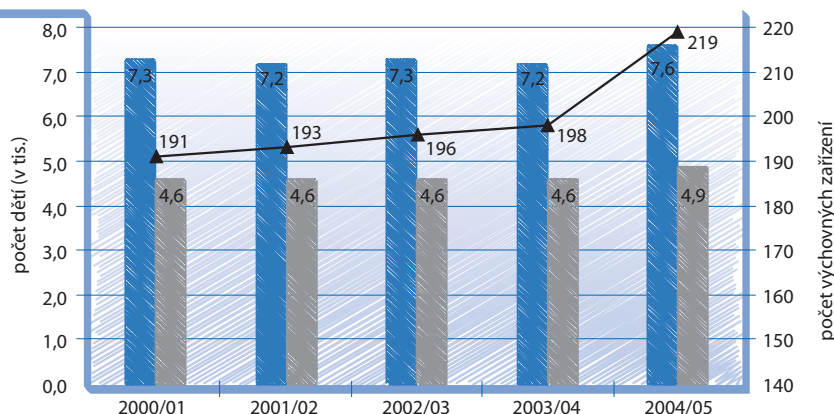
Střediska preventivně výchovné péče poskytují všestrannou preventivní speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc dětem s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a dětem propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do

Obrázek 13

Vývoj počtu školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně ochranné péče a dětí ve školních letech 2000/01 až 2004/05 (v tis.)

- děti celkem
- děti v dětských domovech
- ▲ výchovná zařízení celkem

Zdroj: ÚIV

společnosti. Tato péče je zaměřena na odstranění či zmírnění již vzniklých poruch chování a na prevenci vzniku dalších vážnějších výchovných poruch a negativních jevů v sociálním vývoji dětí, pokud u nich nenastal důvod k nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy. Střediska poskytují zejména konzultace, odborné informace a pomoc osobám odpovědným za výchovu a vzdělávání dětí. Mimo to spolupracují střediska s pedagogicko-psychologickými poradnami, v případě dětí se zdravotním postižením i se speciálně pedagogickými centry, dále se školními metodiky prevence a s orgány, které se podílejí na prevenci sociálně patologických jevů a drogových závislostí. Na území své působnosti stanoveným zřizovatelem zpracovávají střediska také plán aktivit prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů a koordinují jeho realizaci v rámci škol a školských zařízení, jimž rovněž poskytují metodickou pomoc. Střediska preventivně výchovné péče mohou poskytovat své služby i za úplatu (její výše a způsob úhrady jsou stanoveny nařízením vlády).

1.7 Vyšší odborné školství

Vyšší odborné školy (VOŠ) jsou součástí vzdělávací soustavy ČR od školního roku 1996/97. Poskytují vyšší odborné vzdělání jako nový, samostatný stupeň vzdělání

a rozšiřující vzdělávací nabídku v oblasti odborně orientovaného terciárního vzdělávání. Mezinárodní normou pro klasifikaci vzdělávání ISCED je vyšší odborné vzdělání hodnoceno stupněm 5B.

Se vznikem vyšších odborných škol se především pro praktičtější zaměřené maturanty rozšířily možnosti pokračovat ve vzdělávání. Tito žáci, pro které má vysokoškolské studium příliš teoretický charakter a kteří z tohoto důvodu neuvažují o studiu na vysoké škole, mají tak možnost zvýšit si stupeň vzdělání, a to především v oborech, které žádá vysoká škola dosud nenabízí. Vyšší odborná škola poskytuje v jednotlivých studijních oborech vyšší odborné vzdělání zahrnující všeobecné, specificky odborné vzdělání, náročnou praktickou přípravu a je **ukončena absolutoriem**. Denní studium trvá nejméně dva a nejvíce tři roky, dálkové studium trvá nejméně tři a nejvíce čtyři roky. Pokud je součástí denního studia praktická příprava konaná formou odborné praxe o délce větší než tři měsíce, může denní studium trvat maximálně tři a půl roku.

V sektoru terciárního vzdělávání představují studijní programy poskytující vyšší odborné vzdělání svébytnou, plně oprávněnou, sociálními partnery i trhem práce akceptovanou a respektovanou vzdělávací nabídku, která vhodně a flexibilně doplňuje tradiční vzdě-

Tabulka 15

Počet vyšších odborných škol, počet žáků, počet nově přijatých a počet absolventů ve školním roce 2004/05

Zdroj: ÚIV

Poznámka:

1) Bez VOŠ MV.

2) Celkový součet nemusí být roven součtům za jednotlivé formy studia.

VOŠ v registru sítě škol		Školy	Žáci		Nově přijatí do 1. ročníku		Absolventi za školní rok 2003	
			celkem	z toho dívky	celkem	z toho dívky	celkem	z toho dívky
celkem		173	29 674	20 665	11 276	7 803	6 925	5 139
z toho	denní studium	170	25 033	17 113	9 786	6 679	6 075	4 453
	dálkové studium	67	4 641	3 552	1 490	1 124	850	686

Tabulka 16

VOŠ – počet nově přijatých a absolventů ve školních letech 2000/01 až 2004/05

Zdroj: ÚIV

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
nově přijatí	8 932	12 097	12 733	13 375	11 276
absolventi	8 125	7 215	5 648	6 925	.

lávací obory bakalářských studijních programů vysokých škol. Ve srovnání s vysokoškolskými bakalářskými studijními programy srovnatelnými délkou studia a mnohdy i úrovní jsou patrné dva rozdíly formálního charakteru: za studium se i ve vyšších odborných školách, které zřizuje kraj, platí školné (i když regulované). Absolvent VOŠ má právo užívat označení DiS. uváděné za jménem (Diplomovaný specialista v oboru [s uvedením názvu studovaného oboru] – Opatření MŠMT k označování absolventů vyšší odborné školy č. j. 10 621/98-23). Vyšší odborné vzdělání je možno chápat jako **vzdělání ukončené**. Netvoří tedy přechod mezi vzděláním středním a vysokoškolským.

V roce 2001 se vyšších odborných škol dotkla reforma státní správy a v souladu se zákonem č. 132/2000 Sb., o změně a zrušení některých zákonů souvisejících se zákonem o krajích, zákonem o obcích, zákonem o okresních úřadech a zákonem o Hlavním městě Praze, přešla zřizovatelská funkce z MŠMT na kraj jako samosprávný územní celek.

Počet VOŠ je po celou dobu jejich existence poměrně stabilní, ve školním roce 2004/05 jsou žáci vyučováni na celkem 174 školách,¹¹ z nichž více než třetina (59 škol) je soukromých nebo církevních a jedna škola státní (Mi-

nisterstva vnitra). Většina škol nabízí denní formu studia, 39 % škol má žáky i v dálkovém studiu.

Počty nově přijímaných ke studiu na VOŠ se od jejich vzniku příliš neměnily (pohybovaly se okolo 13 tisíc) s výjimkou školního roku 2000/01, kdy došlo k poklesu nově přijímaných. Jejich počet byl ovlivněn situací na středních školách, z nichž neodcházeli téměř žádní maturanti. V roce 2004/05 bylo ke studiu na vyšších odborných školách nově přijato celkem 11,3 tis. studentů, z toho 86,6 % (9,8 tis.) do denního studia. Je to nižší počet, než minulých třech letech.

Naprostá většina nově přijatých žáků přichází na vyšší odborné školy ihned po složení maturitní zkoušky, i když se jejich podíl postupně snižuje (v roce 1996/97 to bylo 85 % nově přijatých, v roce 2004/05 se jednalo o 71 %). Na vyšší odborné školy dosud nastupovali bezprostředně po maturitě především absolventi středních odborných škol (v roce 2004/05 to bylo 49 % přijatých), následovali absolventi gymnázií (15,4 %) a středních odborných učilišť (6,5 %).

Zájem o studium na vyšších odborných školách je poměrně vysoký – v roce 2004/05 se přihlásilo 20,6 tis. uchazečů, z nichž každý podal v průměru 1,3 přihlášky.

¹¹ V síti škol je zapsáno 173 vyšších odborných škol.

Nadpoloviční většina uchazečů (v roce 2004/05 to bylo 56,3%), kteří se hlásí ke studiu na vyšší odborné škole, podává zároveň i přihlášku na vysokou školu. Z těch, kterým přijde kladné vyrozumění o přijetí na vyšší odbornou školu, je 14,7% zároveň přijato i ke studiu na vysoké škole. Většina z nich se rozhodne pro vysokou školu a ke studiu na vyšší odborné škole nenastoupí.

Ve školním roce 2004/05 **studovalo na vyšších odborných školách** celkem 29,7 tisíce žáků, z nich 34% na školách soukromých a církevních. Většina žáků vyšších odborných škol (83%) studuje formou denního studia.

Počty absolventů VOŠ až do roku 2001/02 postupně rostly spolu s naplňováním posledních postupových ročníků, v roce 2001/02 jich absolvovalo celkem 7,2 tisíce. V roce 2002/2003 došlo k poklesu – VOŠ absolvovalo

pouze 5,6 tisíce žáků. Tento náhlý propad je způsoben nižším počtem absolventů maturitních oborů středních škol v roce 1999/2000 z důvodu zavedení povinné devítileté školní docházky na základních školách. Ve školním roce 2003/04 se počet absolventů opět zvýšil o 1277 na 6925 absolventů.

Oborová nabídka vyšších odborných škol je od počátku jejich existence poměrně pestrá. Až do roku 2000/01 se struktura přijímaných příliš neměnila, v roce 2000/01 však vykazovala jiné charakteristiky než v předchozích letech, což bylo důsledkem nižšího počtu nově přijímaných a tzv. „odložené poptávky“. Nejvíce žáků bývá tradičně přijímáno ke studiu ekonomických, zdravotnických a pedagogických oborů. V posledních letech se dosti významně začal projevovat zájem uchazečů o studium

Tabulka 17

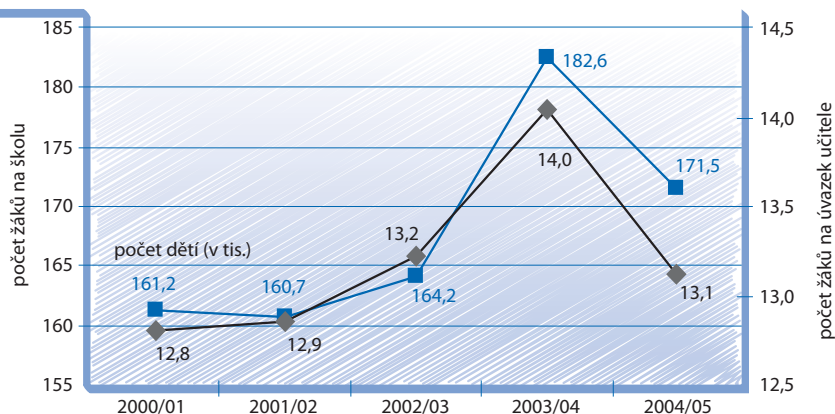
VOŠ – školy, žáci, učitelé ve školních letech 2000/01 až 2004/05

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
školy	165	166	168	168	173
žáci	26 605	26 680	27 584	30 681	29 674
učitelé přepoč.	2 077,6	2 075,7	2 086,3	2 184,3	2 261,5
počet žáků na školu	161,2	160,7	164,2	182,6	171,5
počet žáků na úvazek učitele	12,8	12,9	13,2	14,0	13,1

Obrázek 14

VOŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05

- počet žáků na úvazek učitele
- počet žáků na školu

oborů gastronomie, hotelnictví a turismu. V roce 2004/05 bylo nejvíce žáků přijato do oborů ekonomických (21 %) a zdravotnických (19 %). Následují obory pedagogické (13 %), právní a veřejnosprávní (10 %) a gastronomie, hotelnictví a turismus (7 %). Procento přijatých žáků do jednotlivých oborů studia se v denním studiu prakticky neliší od procentuálního rozložení žáků podle jednotlivých oborů do všech forem studia. V dálkovém studiu je jednak méně studovaných oborů (57 % z celkového množství) a také pořadí zájmu je poněkud jiné. Největší zájem byl o obory pedagogické, učitelství a sociální péče (24 %), ekonomické (22 %) a právo, právní a veřejnosprávní činnost (téměř 22 %).

Vyšší odborné školy jsou typem škol, které jsou po území České republiky rozloženy značně nerovnoměrně a některé z nich mají nadregionální působnost. Nejméně vyšších odborných škol je v Karlovarském kraji (2 školy), nejvíce v Praze (36 škol). Rozdílný je i podíl nestátních škol v jednotlivých regionech. Karlovarský kraj nemá jedinou soukromou nebo církevní vyšší odbornou školu, v Pardubickém kraji je 9 % procent vyšších odborných škol soukromých nebo církevních (s 3,8 % žáků vyšších odborných škol v kraji). Nejvyšší podíl soukromých a církevních vyšších odborných škol je v Moravskoslezském kraji (63 % škol s 46,6 % žáků) a v Praze (56 % škol s 56,6 % žáků).

Vzdělávání a vzdělávací soustava v roce 2004

Vysoké školství

2.1 České vysoké školství a vývoj v Evropě

Pro Českou republiku je stejně jako pro 40 dalších evropských zemí akčním plánem rozvoje tzv. boloňský proces, který směřuje k vytvoření otevřeného Evropského prostoru vysokého školství do roku 2010. Rok 2004 byl rokem mezi dvěma konferencemi ministrů zodpovědných za vysokoškolské vzdělávání. Konference ministrů v Berlíně, která se uskutečnila v roce 2003, stanovila tři prioritní cíle pro léta 2003–2005: zabezpečení kvality, zavedení prvních dvou cyklů studia – bakalářského a navazujícího magisterského, a snazší uznávání vzdělávání, včetně ratifikace Lisabonské úmluvy o uznávání a bezplatné vydávání dodatku k diplomu všem absolventům vysoké školy od roku 2005.

Pro konferenci ministrů v Bergenu v roce 2005 byly vypracovány následující tři zprávy:

V souladu se závěry Berlínské konference byla Řídící skupina (Bologna Follow up Group – BFUG) pověřena zpracováním Rámce kvalifikací pro Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (The Framework for Qualifications of the European Higher Education Area). Rámec kvalifikací zahrnuje 3 cykly vzdělávání (včetně propojení s „kratším“ terciárním cyklem), obecné deskriptory pro každý cyklus založené na výstupech ze vzdělávání („learning outcomes“), kompetencích a studijní zátěži vyjádřené v ECTS kreditech pro 1. a 2. cyklus, pro 3. cyklus ve standardních rocích studia.

Pro zabezpečení kvality vzdělávání byl ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education) ve spolupráci s EUA, EURASHE a ESIB vypracován soubor standardů, postupů a hlavních směrů v oblasti zabezpečení kvality a princip Evropského registru agentur pro zabezpečení kvality. Praktickou implementací se bude ENQA zabývat ve spolupráci s uvedenými partnery.

BFUG v roce 2004 provedla „inventuru“ boloňského procesu ve vysokoškolském vzdělávání „Bologna Process Stocktaking“, v jejímž rámci hodnotila zajištění kvality, stav implementace třístupňového systému vzdělávání, jeho uznávání a další záležitosti v jednotlivých evrop-

ských zemích. Česká republika byla hodnocena velmi dobře v oblastech restrukturalizace studia a v dalších oblastech, v uznávání a hodnocení i kvality vzdělávání na vysokých školách.

I nadále bylo podporováno propojení výuky na vysokých školách s výzkumem a vývojem, diskuze se nyní rozšířila na tři cykly studia, kdy třetím cyklem jsou doktorské studijní programy navazující na magisterské. Byl zdůrazněn význam center doktorských studijních programů a nutnost jejich podpory, která by jim umožnila vyvinout se ve střediska excelence v Evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání.

Hlavní cíle a principy vysokého školství v České republice jsou naplňovány zejména prostřednictvím dlouhodobých záměrů vzdělávací, vědecké, výzkumné a vývojové, umělecké nebo další tvůrčí činnosti vysokých škol (dále jen dlouhodobé záměry). Účinným nástrojem pro konkrétní podporu jsou již od roku 2002 rozvojové programy ministerstva. Tyto programy umožnily na základě souladu dlouhodobého záměru ministerstva a jednotlivých vysokých škol finančně podpořit na našich veřejných vysokých školách zejména transformaci tradičních „dlouhých“ magisterských studijních programů do dvou cyklů – bakalářského a navazujícího magisterského, lepší dostupnost v terciární sféře, zejména formou spolupráce vysokých škol a vyšších odborných škol, zavádění kreditového systému (zejména systému, který vychází z Evropského kreditového systému ECTS nebo je s ním kompatibilní), vydávání Dodatku k diplomu všem absolventům vysokých škol, což přispívá k větší transparentnosti v oblasti mezinárodního uznávání vzdělání. Umožnily také zvýšení kvality doktorských studijních programů, realizaci projektů v rámci celoživotního vzdělávání (včetně univerzit třetího věku), integraci zdravotně postižených studentů, vyrovnávání příležitostí přístupu ke studiu uchazečů z různých znevýhodněných sociálních skupin a mobilitu studentů a učitelů, a to nejen z prostředků těchto programů samotných, ale především v rámci vzdělávacích programů EU a dalších (Socrates, Leonardo, Ceepus apod.).

Rozvojové programy na rok 2004 byly vyhlášeny dne 22. července 2003. Vysoké školy předložily celkem 840 projektů. Na doporučení výběrové komise MŠMT dotovalo 716 rozvojových projektů veřejných vysokých škol. Celková dotace činila po různých úpravách v průběhu roku 826 652 tis. Kč v členění 571 873 tis. Kč běžných finančních prostředků a 254 779 tis. Kč kapitálových finančních prostředků.

2.2 Systém vysokého školství v ČR

V akademickém roce 2004/2005 uskutečňovaly svoji vzdělávací činnost 62 vysoké školy, z toho 25 veřejných a 2 státní vysoké školy, přičemž 24 veřejné a obě státní vysoké školy byly vysokými školami univerzitního typu s celkem 120 fakultami. Všechny soukromé vysoké školy a jedna veřejná byly vysokými školami neuniverzitního typu, které se na fakulty nedělí. V roce 2004/05 na vysokých školách studovalo celkem 298 196 studentů (v roce 2002/03 to bylo necelých 249 tis. a v roce 2003/04 celkem 274 tis. studentů), což byl nárůst o 8 % oproti roku 2003/2004.

Nárůst celkového počtu studentů byl způsoben především trvale se zvyšujícím zájmem o studium na vysoké škole, určitý podíl, i když zatím nevýrazný (viz následující odstavec), má i zvyšující se nabídka nově vzniklých soukromých vysokých škol a v roce 2004 též první neuniverzitní veřejné vysoké školy. K nárůstu počtu studentů docházelo zejména v bakalářských studijních programech. Dochází také k významnému nárůstu počtu studentů cizinců studujících na českých vysokých školách. Ti v roce 2002/03 představovali 4,9 %, v roce 2003/04 5,3 % a v roce 2004/05 6,2 % studentů. Tento nárůst je zřejmě způsoben

rozvojem mezinárodní spolupráce vysokých škol, a to jak bilaterální, tak i v rámci komunitárních a dalších programů. Na našich vysokých školách studuje především vysoký počet slovenských studentů.

Ke studiu na veřejné a soukromé vysoké školy se v roce 2004 hlásilo celkem 130 tis. uchazečů, k přijímacím zkouškám se dostavilo celkem 91,2 % z nich, tj. 119 tis. uchazečů. Ke studiu bylo přijato celkem 75,6 tis. uchazečů, tj. 63 %. Naprostá většina uchazečů (96 %) se hlásila na veřejné vysoké školy, úspěšných bylo 60 %, na soukromých školách bylo úspěšných 97 % uchazečů, kteří se dostavili k přijímacím zkouškám. Z uvedených faktů vyplývá, že stále roste počet uchazečů o studium, zcela se však nedaří jejich zájem uspokojit, i když oproti roku 2003/04 celkový počet přijatých studentů na vysoké školy vzrostl o 8 %. Lze předpokládat, že nárůst počtu studentů přijatých zejména do 1. ročníků vysokých škol bude v následujících letech přetrvávat. Dále se také mění věková struktura studentů, řada studentů vstupuje na vysokou školu až ve 20 nebo 21 letech, ale i později.

Od roku 2002/2003 byl značný nárůst uchazečů (i přijatých a zapsaných ke studiu) zaznamenán v bakalářských studijních programech, a to o 24 % oproti předešlému roku; v magisterských programech byl naopak patrný pokles o 9 %. Tato skutečnost je v souladu s vývojovým trendem posledních let, kdy se postupně zavádí třístupňová struktura studia a v případech restrukturovaných studijních programů nastupují studenti již nejprve do bakalářských studijních programů a teprve po jejich po absolutoriu mohou vstoupit do programu magisterského nebo odejít do praxe. Data svědčí o tom, že vysoké školy realizují ve větší míře bakalářské a navazující magisterské studijní

Tabulka 18

Vývoj počtu studentů na vysokých školách v akademických letech 1996/97 až 2004/05

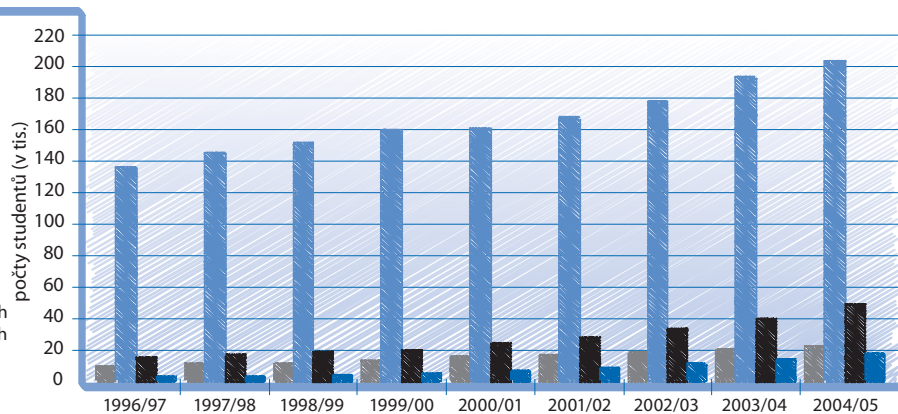
	1996/97	1997/98	1998/99	1999/2000	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
počet studentů celkem	166 123	177 723	187 148	198 961	209 298	223 008	248 756	274 192	298 196

Zdroj: ÚIV

Obrázek 15

Vysoké školy veřejné a soukromé –
počty studentů v akademických letech
1996/97 až 2004/05 (v tis.)

- státní občané ČR – v doktorských studijních programech
- státní občané ČR – v prezenčním studiu v bakalářských a magisterských studijních programech
- státní občané ČR – v distančním a kombinovaném studiu v bakalářských a magisterských studijních programech
- cizinci

Tabulka 19

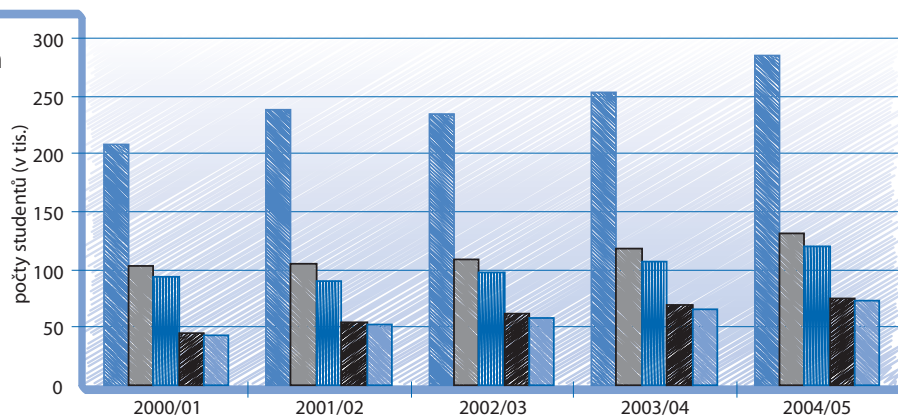
Počet přihlášek, přihlášených, přijatých
a zapsaných na VŠ v akademických letech
2000/01 až 2004/05, v tis.

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
počet přihlášek	208,2	237,5	234,0	253,3	285,0
počet přihlášených	103,5	105,0	108,8	117,5	130,4
přihlášení, kteří se dostavili k přijímacímu řízení	94,1	90,0	98,3	107,2	119,4
počet přijatých osob	45,2	54,7	61,1	69,6	75,6
počet zapsaných osob	43,7	52,5	58,3	66,5	72,2

Obrázek 16

Počet přihlášek, přihlášených, přijatých
a zapsaných na VŠ v akademických
letech 2000/01 až 2004/05, v tis.

- počet přihlášek
- počet přihlášených
- přihlášení, kteří se dostavili k přijímacímu řízení
- počet přijatých osob
- počet zapsaných osob

Tabulka 20

Počet přihlášených a zapsaných na VŠ
ve vztahu k populaci 18/19letých
a k počtu maturantů (DS) v akademických
letech 2000/01 až 2004/05

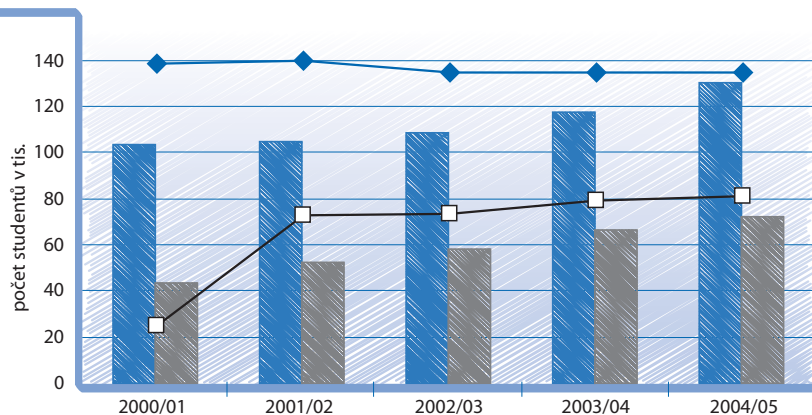
	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
přihlášení v tis.	103,5	105,0	108,8	117,5	130,4
% populace 18/19letých	74,6 %	75,2 %	80,6 %	87,3 %	97,6 %
podíl na počtu maturantů	411,6 %	144,2 %	147,6 %	148,7 %	160,2 %
zapsaní v tis.	43,7	52,5	58,3	66,5	72,2
% populace 18/19letých	31,5 %	37,6 %	43,2 %	49,4 %	53,6 %
podíl na počtu maturantů	173,8 %	72,1 %	79,1 %	84,2 %	88,7 %
18/19letí k 31. 12.	138 716	139 704	134 929	134 629	134 799
maturanti v předch. roce	25 144 ¹⁾	72 808	73 693	79 009	81 355

¹⁾ V roce 2000/01 došlo k výraznému poklesu maturantů na všech středních školách s výjimkou víceletých gymnázií v souvislosti se zavedením devítileté školní docházky na základních školách.

Obrázek 17

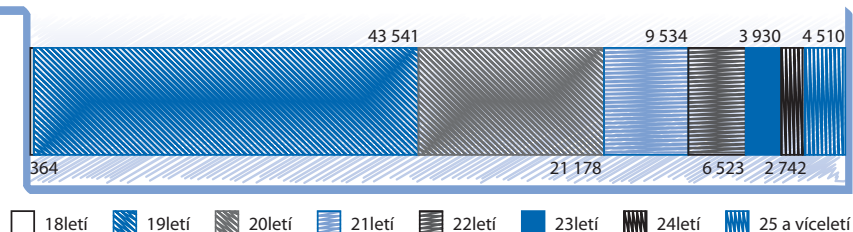
Počet přihlášených a zapsaných na VŠ
ve vztahu k populaci 18/19 letých
a k počtu maturantů (DS) v akademických letech
2000/01 až 2004/05 (v tis.)

- přihlášení v tis.
- zapsaní v tis.
- ◆ 18/19letí k 31. 12.
- maturanti v předch. roce

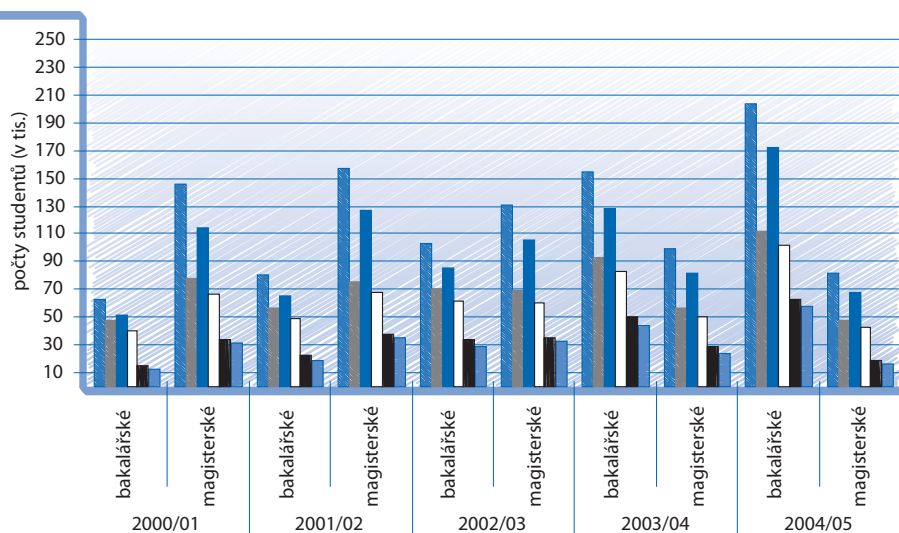
Obrázek 18

Struktura uchazečů podle věku
v akademickém roce 2004/05

Obrázek 19**Přehled o přijímacím řízení podle studijních programů**

- Počet podaných přihlášek
- Počet přihlášených
- Počet přihlášek uchazečů, kteří se dostavili k přijímacímu řízení
- Počet uchazečů, kteří se dostavili k přijímacímu řízení
- Počet přijatých
- Počet zapsaných

programy. Strukturalizace studia rovněž přispívá ke zlepšování vertikální prostupnosti ve vysokoškolském vzdělávacím sektoru.

V oborové struktuře studentů vysokých škol se stále udržuje výraznější zastoupení studentů ekonomických oborů, což odpovídá i zaměření nově vznikajících vysokých škol. V roce 2004 stoupl počet studentů technických oborů, na zhruba stejné úrovni se drží zastoupení studentů zemědělských, lékařských a také společenskovedních oborů. Ke změnám v oborové struktuře (popř. v obsahu jednotlivých oborů) přispívají i možnosti uplatnění absolventů na trhu práce. Řada vysokých škol konzultuje případné potřeby trhu práce se svými partnery z praxe a snaží se podle toho přizpůsobovat svou nabídku studijních programů. Obecně lze říci, že nezaměstnanost absolventů vysokých škol je ve srovnání s absolventy jiných typů škol výrazně nižší a na trhu práce nepatří mezi ohrožené skupiny.

V roce 2004 i nadále pokračoval rozvoj celoživotního vzdělávání a jeho nabídky poskytované vysokými školami, a to jak bezplatně, tak za úplat. Jedná se např. o na-

bídku studia, které lze uznávat jako část studia v akreditovaných studijních oborech, přípravné kurzy pro přijímací zkoušky, tzv. kurzy na objednávku, kurzy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a další. Do celoživotního vzdělávání můžeme zařadit i univerzitu třetího věku určenou lidem v postproduktivním věku. V roce 2004 se kurzů celoživotního vzdělávání na vysokých školách účastnilo 41 tis. posluchačů (39 tis. v roce 2003). Veškeré aktivity veřejných i soukromých vysokých škol v rámci celoživotního vzdělávání podporují model učící se společnosti a otvírají možnost doplňovat si dosažené vzdělání.

2.3 Studijní programy

Jak již bylo uvedeno, jednou ze základních priorit vývoje vysokého školství v Evropě i v ČR je restrukturalizace studijních programů. V roce 2004 dále pokračoval proces tzv. reakreditací magisterských studijních programů a jejich oborů, který uložila novela zákona o vysokých školách (zákon č. 147/2001 Sb.), čímž dochází k výraznému posílení strukturovaného studia, kdy jsou akreditovány

magisterské studijní programy navazující na předchozí bakalářské a postupně jsou utlumovány tzv. „dlouhé“ magisterské studijní programy, které nenavazují na předcházející bakalářské, ale u kterých charakter studia tuto návaznost umožňuje.

V bakalářských studijních oborech převažuje standardní doba studia tři roky (celkem 89,5 % oborů), 3,5 % oborů je akreditováno pro 3,5 roku a 7 % oborů pro 4 roky standardní doby studia. V navazujícím magisterském studiu jsou 2 % oborů akreditována na standardní dobu studia 1,5 roku, 80 % na 2 roky, 3 % na 2,5 roku a 15 % oborů na standardní dobu studia 3 roky.

Kromě vzdělávání v bakalářských a magisterských studijních programech realizují vysoké školy i nejvyšší stupeň (typ) vysokoškolského vzdělávání – vzdělávání v doktorských studijních programech. Toto studium je určeno absolventům magisterských studijních programů. Počet studentů v doktorských studijních programech se neustále zvyšuje, v roce 2004/05 se v nich vzdělávalo celkem 25 028 studentů, což je 8,4 % všech studentů (z toho 1 800 cizinců).

Restrukturalizace studia na bakalářské a navazující magisterské programy, která na našich vysokých školách ve velkém měřítku proběhla a kterou lze považovat za jeden z nejdůležitějších reformních kroků v našem vysokém školství za uplynulé období, přispěje v budoucnu k tomu, že vstup do terciárního sektoru vzdělávání (na VŠ i VOŠ)

bude umožněn všem uchazečům s maturitou, kteří splní základní vstupní požadavky. Podle zákona o vysokých školách může akreditaci spolu s vysokou školou získat i jiná vzdělávací instituce; v současné době tak ve spolupráci s vysokou školou probíhá studium na 21 vyšších odborných školách a doktorské studium na 63 ústavech, převážně na ústavech Akademie věd.

Naší prioritou zůstává vysoká kvalita terciárního, zejména vysokoškolského vzdělávání. Z tohoto důvodu očekáváme, že by se měla vyšší výběrovost, spojená s „vysokou lafkou“ v nastavených vstupních požadavcích, přesunout mezi bakalářské a magisterské studium. Domníváme se, že se tak podaří odpovědět jak na požadavek masové poptávky po vysokoškolském vzdělávání, tak i současně na požadavek jeho vysoké kvality a podpory excelence. Cílem reformy v České republice je vytvořit diverzifikovaný, přístupný systém terciárního vzdělávání, který bude konkurenceschopný v evropském i globálním měřítku.

2.4 Hodnocení kvality a akreditace

Zabezpečení kvality je významnou součástí vysokoškolského vzdělávání z hlediska národního i celoevropského kontextu. V České republice jde o jednu z nejvýznamnějších priorit v oblasti vysokého školství. Zabezpečení kvality se realizuje prostřednictvím systému hodnocení a akreditací. Hodnocení kvality má dvojí podobu.

Tabulka 21

Počty akreditovaných studijních programů a oborů k 31. 12. 2004

Zdroj: Akreditační komise MŠMT

Typ studijního programu	bakalářský	navazující magisterský	nenavazující magisterský	doktorský
Počet (názvů) studijních programů	173	153	123	193
Počet akreditovaných programů na VŠ	488	352	291	419
Počet akreditovaných oborů na VŠ	1 361	1 153	1 179	930
Z toho i v kombinované/distanční formě studia	575/1	445/1	378	930/0
Z toho výuka v cizím jazyce	161	254	156	392

Vnitřní hodnocení v souladu s požadavkem zákona provádějí samy vysoké školy, což jim umožňuje samostatně identifikovat slabá a silná místa svého fungování a formou zpětné vazby vytvářet podmínky ke zkvalitnění činnosti. Vnější hodnocení a akreditace studijních programů a oborů habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem provádí v souladu se zákonem o vysokých školách Akreditační komise. Tento orgán, který v měřítku našeho vysokého školství sehrává dominantní úlohu při zabezpečení kvality, je tvořen 21 členy, jmenovanými vládou ČR především z řad předních vysokoškolských pedagogů a domácích i zahraničních odborníků. Akreditační komise jako jedna z prvních v postkomunistických zemích byla přijata za člena „European Network of Quality Assurance“ (ENQA), kterou zřídily členské země EU. Od roku 2002 místopředseda AK prof. Ing. Milan Sojka, CSc. předsedá „Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education“ (CEENQAAHE), která je obdobou ENQA v našem regionu a rovněž členem celosvětové organizace „International Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education“ (INQAAHE). V říjnu 2004 proběhlo v Praze výroční zasedání CEENQAAHE, které se zabývalo otázkou vytváření společného evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání a problematikou vzájemně akceptovatelných mechanismů při zabezpečování kvality.

V roce 2004 vydala Akreditační komise souhlasné stanovisko k akreditaci 553 studijních oborů a naopak nesouhlasila s akreditací u 40 studijních oborů. Projednala 6 žádostí o udělení státního souhlasu pro právnickou osobu, která chce působit jako soukromá vysoká škola (z toho u 4 vyslovila souhlasné stanovisko). Zahájila a realizovala proces hodnocení soukromých vysokých škol a vybraných fakult veřejných vysokých škol. V této souvislosti řešila problematiku situaci na Právnické fakultě UP v Olomouci nebo na Fakultě národohospodářské VŠE v Praze. V případech, kde zjistila závažné nedostatky při uskutečňování akreditovaných činností, navrhovala

v souladu se zákonem o vysokých školách restriktivní opatření, především pak omezení akreditace spočívající v zákazu přijímat ke studiu daného studijního programu (resp. oboru) další uchazeče. V roce 2004 byla omezena platnost akreditace u 21 studijních oborů. Před restriktivními kroky však Akreditační komise dává častěji přednost upozornění vysoké školy na zjištěné nedostatky, přičemž stanovuje lhůtu na jejich odstranění. Vysoké školy tak dostávaly dostatek prostoru na realizaci nápravných opatření v souladu s doporučeními komise.

2.5 Mezinárodní spolupráce

Základní rámec pro mezinárodní spolupráci v Evropě tvoří Boloňský proces, kterého se Česká republika od roku 1998 účastní. Priority Boloňského procesu, mezi než v poslední letech patří implementace třístupňového studia, zajišťování kvality ve vzdělávání a uznávání studia a jeho částí, které zahrnuje především nutnost vydávat dodatek k diplomu a využívat evropský kreditní systém, jsou nejdůležitějšími prvky rozvoje našich vysokých škol. Podstatné jsou také všechny aktivity Evropské komise, vyjádřené v řadě jejích dokumentů, jejichž myšlenky jsou součástí koncepčních a strategických dokumentů českého vysokého školství.

Konkrétní mezinárodní spolupráce vysokých škol probíhá zejména formou přímé spolupráce mezi jednotlivými institucemi, s procesem reformy probíhající v celé Evropě se stále více stává důležitým prvkem rozvoje vysokých škol i celého systému. Důležitými nástroji pro realizaci partnerské spolupráce vysokých škol jsou, vedle bilaterálních dohod, programy Evropského společenství, z nichž nejvýznamnější je program Socrates, důležitou roli hraje i program Leonardo. Priority, které deklaruje program Socrates, odpovídají z obecného pohledu prioritám národních koncepčních materiálů ve vzdělávání v České republice. Aktivity realizované v rámci programu Socrates se dále člení do 8 podprogramů podle zaměření: Comenius, Erasmus, Grundtvig, Lingua, Minerva, Průzkum a inovace a další doplňkové aktivity.

Podprogram Erasmus je klíčový pro evropskou spolupráci v oblasti vysokoškolského vzdělávání, na jeho realizaci je alokována více než polovina celkového objemu prostředků programu Socrates, na jeho dofinancování se významně podílí i státní rozpočet (až ze dvou třetin celkového objemu finančních prostředků). V rámci tohoto podprogramu lze realizovat nejen mobilitu studentů a učitelů, ale např. rozvoj kurikul studijních programů nebo zavádění kreditového systému (ECTS) a Dodatku k diplomu. Do podprogramu Erasmus se v roce 2004 zapojily všechny veřejné vysoké školy a též některé soukromé vysoké školy a vyšší odborné školy, kterým byl vstup do programu umožněn na národní úrovni.

Evropská komise rozhodla podporovat v rámci programu Socrates/Erasmus další rozvoj a implementaci myšlenek Boloňského procesu financováním projektu Národního týmu Bologna Promoters, který je složen ze zástupců České konference rektorů, Rady vysokých škol, včetně Studentské komory, MŠMT a CSVŠ. Obdobné týmy jsou vytvořeny a podporovány i v ostatních účastnických zemích procesu. V roce 2004 se v rámci tohoto projektu uskutečnily 2 semináře věnované problematice Boloňského procesu, zavádění ECTS a Dodatku k diplomu. Pro akademický rok 2004/05 se pokusily získat ECTS Label čtyři české veřejné vysoké školy a Diploma Supplement Label jedna škola, v náročném schvalovacím procesu Evropské komise byly však jejich žádosti zamítnuty.

Evropská komise vyhlásila v rámci programu Socrates nový podprogram Erasmus Mundus, jehož jádrem jsou magisterské studijní programy typu „joint degrees“ uskutečňované ve spolupráci alespoň tří vysokých škol z nejméně tří zemí Evropské unie. Jde o magisterské programy, které ve velké konkurenci procházejí náročným výběrem. Pro akademický rok 2004/2005 bylo podáno celkem 128 návrhů projektů, z toho se sedmi účastnily vysoké školy z České republiky, celkem bylo přijato 19 projektů, tři české vysoké školy uspěly jako náhradníci.

Programy mezinárodní spolupráce ve výzkumu a vývoji pokrývají širokou oblast výzkumu a vývoje vyspělých zemí světa. Zvláštní pozornost je věnována programům výzkumu a vývoje, na jejichž řešení se podílejí především země Evropské unie. Patří mezi ně projekty 5. a 6. Rámcového programu a řada dalších, jako např. EUPRO, COST, EUREKA, KONTAKT a INGO Soukromé vysoké školy.

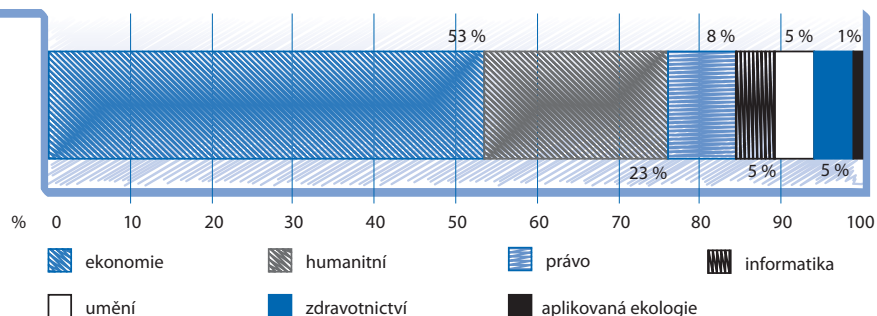
2.6 Soukromé vysoké školy

Zákon o vysokých školách z roku 1998 umožnil vznik soukromých vysokých škol, a přispěl tak k diverzifikaci nabídky vysokoškolského vzdělávání v České republice. První soukromé vysokoškolské instituce začaly vznikat v roce 1999. Po období rychlého nárůstu počtu těchto institucí (v letech 2000–2003) nastává období stabilizační, v němž se soukromé vysoké školy soustředí na vybudování pevné struktury materiálního, technického a personálního zázemí a také na stabilizování počtu posluchačů ve studijních programech. V roce 2004 působilo v České republice 37 soukromých vysokých škol.

Zatímco na konci roku 2002 studovalo na soukromých vysokých školách celkem 8 392 studentů, o rok později 14 134, v roce 2004 zde bylo již 18 167 studentů. Nejvíce z nich studovalo na *Vysoké škole finanční a správní, o.p.s.* (2 718), *Vysoké škole Jana Amose Komenského Praha, s.r.o.* (2 698) a *Bankovním institutu vysoké školy, a.s.* (2044), další dvě vysoké školy vykázaly přes 1 500 studentů, naopak tři soukromé vysoké školy uvedly, že v roce 2004 měly méně než 60 studentů, a jedna dokonce méně než 50. U některých z těchto škol však ani nelze předpokládat výrazně vyšší počty studentů, a to s ohledem na jejich odbornou orientaci, např. *Institut restaurování a konzervačních technik Litomyšl, o.p.s.*, *Mezinárodní baptistický teologický seminář Evropské baptistické federace, o.p.s.*, nebo *Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.* U vysokých škol, které mají akreditované studijní programy také v kombinované formě studia, zpravidla převažuje počet studentů v této formě nad počtem studentů ve formě prezenční.

Obrázek 20

Odborné zaměření studijních programů soukromých VŠ

Spolu s nárůstem počtu studentů roste i počet absolventů. Zatímco v roce 2002 bylo na soukromých vysokých školách 403 absolventů, o rok později 1 043, v roce 2004 zde bylo již 1 563 absolventů. Absolventy mělo v uvedeném roce 21 soukromých vysokých škol, přičemž nejvíce jich absolvovalo *Vysokou školu finanční a správní, o.p.s.* (349), *Vysokou školu podnikání, a.s.* (196) a *Vysokou školu Jana Amose Komenského, s.r.o.* (196). Zatím jde pouze o absolventy bakalářských studijních programů, v magisterských studijních programech, kterých je zatím na soukromých vysokých školách akreditováno pouze několik, jak je uvedeno dále, nejsou absolventi žádní.

Sedm soukromých vysokých škol uskutečňuje programy magisterské (*Bankovní institut vysoká škola, a.s.*, *Literární akademie–Soukromá vysoká škola Josefa Škvořeckého, s.r.o.*, *Mezinárodní baptistický teologický seminář Evropské baptistické federace, o.p.s.*). V rámci strategie dalšího rozvoje pracuje většina soukromých vysokých škol se záměrem akreditovat v budoucnu magisterský studijní program. To však předpokládá splnění náročných požadavků nejen na odpovídající personální, technické a in-

formační zajištění, ale i na vlastní vědeckou a výzkumnou činnost. Z tohoto důvodu jsou některé soukromé vysoké školy, které fungují velmi dobře jako instituce uskutečňující bakalářské studijní programy, při akreditaci magisterského programu nespěšné.

Školné, které se pohybuje v rozmezí 25 000 až 120 000 Kč za jeden akademický rok, tvoří hlavní a často i jediný zdroj příjmů pro finanční zabezpečení soukromé vysoké školy. Některé z nich vykazují i další aktivity vedoucí k získání finančních prostředků, především realizaci programů celoživotního vzdělávání a realizaci grantových projektů výzkumu a vývoje. Některé ze soukromých vysokých škol získávají část prostředků i formou sponzorských darů.

Rychlý nárůst počtu vysokých škol a relativně krátká doba jejich existence s sebou přináší i řadu problémů. Akreditační komise proto od roku 2002 věnuje vysokou pozornost jejich hodnocení. Do konce roku 2004 proběhlo hodnocení 14 institucí.

Podrobnější informace k systému vysokoškolského vzdělávání jsou k dispozici na webových stránkách www.msmt.cz – vysoké školství a www.csvs.cz.

Vzdělávání a vzdělávací soustava v roce 2004

Pracovníci ve školství

Mezi nejfrekventovanější témata patří v oblasti lidských zdrojů odměňování učitelů a zaměstnanost ve školství.

V roce 2004 pracovalo ve školství celkem 276,8 tisíce zaměstnanců,¹² z toho 241,3 tis. (87,2 %) v regionálním školství a 33,2 tis. (12,0 %) na vysokých školách. Zbylé 2,2 tis. (0,8 %) byly zaměstnány ve státní správě, servisních organizacích přímo řízených MŠMT a ostatních organizačních složkách státu.

Většinu zaměstnanců ve školství tvoří lidé, kteří pracují přímo na školách (mateřských, základních, středních, vyšších odborných, vysokých, speciálních) – zabývají se výukou nebo jejím zajištěním. Tito zaměstnanci se podílejí na celkové zaměstnanosti ve školství 77,0 %, na zajišťování sociálního zázemí dětí, žáků a studentů¹³ se podílí 22,2 % zaměstnanců a v oblasti řízení školství pracuje 0,8 % zaměstnanců.

Podle typu škol se na zaměstnanosti ve školství v roce 2004 nejvíce podílely základní školy (téměř 27,8 % ze všech zaměstnanců školství) a střední školy (21,0 %). Vysoké školy (včetně kolejí a menz) se podílely na zaměstnanosti ve školství 12,0 %, z toho koleje a menzy 1,0 %. U soukromých zřizovatelů a církví největší zastoupení zaměstnanosti vykazují vyšší odborné školy (27,2 %) a střední školy (12,4 %).

V roce 2004 nastal oproti roku 2003 mírný nárůst celkového počtu zaměstnanců na veřejných vysokých školách (VŠ včetně kolejí, menz, vysokoškolských zemědělských statků a vysokoškolských lesních statků, věda a výzkum) o 0,5 tis., tedy meziročně o 1,5 %. A naopak pokles v roce 2004 nastal u celkového počtu zaměstnanců u regionálního školství, a to meziročně o 3,0 tis., tj. o 1,2 %, z toho nejvíce u ZŠ o 2,0 tis., tj. o 2,1 %.

Většinu zaměstnanců ve vysokém školství tvoří lidé, kteří pracují přímo na vysokých školách a zabývají se výukou nebo jejím zajištěním. Tito zaměstnanci se podílejí na celkové zaměstnanosti v tomto sektoru 91,8 %, na zajišťování sociálního zázemí studentů¹⁴ se podílí 8,2 % zaměstnanců.

Průměrná měsíční nominální mzda (včetně mimorozpočtových zdrojů) v resortu školství celkem (bez

zaměstnanců státní správy) v roce 2004 byla ve výši 17 371 Kč, z toho **v regionálním školství** (včetně mimorozpočtových zdrojů) 16 699 Kč a **na vysokých školách** (VŠ celkem včetně doplňkové činnosti a ostatních aktivit) 22 226 Kč. Od roku 2003 do roku 2004 vzrostla průměrná měsíční **nominální mzda** (včetně mimorozpočtových zdrojů) ve školství celkem (bez zaměstnanců státní správy) o 7,1 %, v oblasti regionálního školství (včetně mimorozpočtových zdrojů) vzrostla meziročně o 6,3 % a u vysokých škol (VŠ celkem včetně doplňkové činnosti a ostatních aktivit) o 11,3 %. Meziroční nárůst průměrné měsíční nominální mzdy v resortu školství celkem byl především důsledkem zvýšení tarifních platů v regionálním školství úpravou platových poměrů zaměstnanců ve veřejných službách a správě přechodem z 12třídní stupnice platových tarifů na 16třídní od 1. 1. 2004.¹⁵

Úroveň **reálných mezd** (tedy výše mezd se zohledněním inflace v jednotlivých letech ve stálých cenách roku 2000) ve školství celkem (bez zaměstnanců státní správy) v roce 2004 proti roku 2003 vzrostla o 6,8 %, v regionálním školství meziročně o 6,0 % a ve vysokém školství meziročně o 11,0 %. Ve srovnání s růstem výše průměrné mzdy v ČR rostly reálné mzdy zaměstnanců ve školství celkem v roce 2004 rychleji (ale v regionálním školství pomaleji). Toto nastalo v roce 2004 v regionálním školství díky výše citovanému přetřídění všech zaměstnanců regionálního školství z 12třídního modelu do 16třídního platového modelu, ve vysokém školství díky navýšení výkonů a lepší efektivitou využití prostředků v rámci jejich vlastních mzdových předpisů. V roce 2004 ve školství celkem a také v regionálním školství i vysokém školství byl

12 Počet zaměstnanců je uváděn jako průměrný přepočtený počet za rok.

13 Jedná se o stravování (školní jídelny a menzy), ubytování (domovy mládeže a koleje), volnočasové aktivity (ZUŠ, družiny a školní kluby), ústavní a ochrannou výchovu a poradenství.

14 Jedná se o stravování (menzy), ubytování (koleje).

15 Nařízení vlády č. 330/2003 Sb.

meziroční vzrůst průměrné měsíční nominální (kromě Rgš) i reálné mzdy (kromě Rgš) vyšší než v ČR celkem, ale nižší než meziroční růst průměrné měsíční nominální i reálné mzdy v nepodnikatelské sféře.

3.1 Pracovníci regionálního školství

3.1.1 Zaměstnanost v regionálním školství

Největší část zaměstnanců regionálního školství tvoří učitelé. V roce 2004 pracovalo v regionálním školství celkem, za všechny zřizovatele, cca 136,6 tis. učitelů,¹⁶ kteří tvořili 56,6 % všech zaměstnanců regionálního školství (za všechny zřizovatele). Pouze za zřizovatele MŠMT, obec, kraj (placeni ze státního rozpočtu) to bylo 128,6 tis. učitelů, tj. 57,5 % všech zaměstnanců regionálního školství (za zřizovatele MŠMT, obec, kraj, placeni ze státního rozpočtu).

Meziročně se v roce 2004 oproti roku 2003 snížil celkový počet zaměstnanců za regionální školství všech zřizovatelů až o 3,0 tis. osob (tj. o 1,2 %) a u učitelů až o 1,4 tis. osob (tj. o 1,0 %). Začíná se naplňovat usnesení vlády,

na základě kterého by ze škol měli odcházet zaměstnanci (ročně 2 %), a také ubývají žáci ve školách.

Z dlouhodobějšího pohledu poklesl v roce 2004 oproti roku 2000 počet zaměstnanců regionálního školství všech zřizovatelů o 5,2 tis. osob (tj. 2,1 %) a počet učitelů poklesl o 1,5 tis. osob (tj. 1,1 %).

V roce 2004 činil **počet učitelů** za všechny zřizovatele u mateřských škol 22,2 tisíce, u základních škol 59,0 tisíc, u středních škol 36,6 tisíce (v tom gymnázií včetně sportovních škol 10,5 tisíce, středních odborných škol 17,1 tisíce a středních odborných učilištích včetně středisek praktického vyučování 9,0 tisíc). Počet učitelů u vyšších odborných škol činil 1,7 tisíce a u speciálních škol celkem 9,7 tisíce.

Pouze za zřizovatele MŠMT, obec, kraj počet učitelů v roce 2004 činil u mateřských škol 21,8 tis., u základních

16 Počet učitelů je uváděn jako průměrný přepočtený počet za rok. Do kategorie učitel jsou zahrnuti i ředitelé škol a jejich zástupci.

Tabulka 22

Průměrné přepočtené počty zaměstnanců a učitelů za rok 2004³⁾

	Regionální školství	Mateřské školy	Základní školy	Gymnázia a sportovní školy	Střední odborné školy	Střední odborná učiliště a střediska praktického vyučování	Vyšší odborné školy	Speciální školy celkem
Všichni zřizovatelé (včetně škol soukromých a církevních) a škol MZe – bez škol MO, MV a MSp), oba plat. řády, odd. V¹⁾								
zaměstnanci celkem	241 290	30 182	76 826	13 133	22 159	22 825	2 273	15 229
z toho učitelé	136 573	22 191	58 955	10 529	17 090	8 955	1 653	9 739
Zřizovatelé MŠMT (od roku 1997 včetně škol delimitovaných z MH, MZd a MZe), obec, kraj, plat. řád z. č. 143/92 Sb, odd. III²⁾								
zaměstnanci celkem	223 790	29 439	75 208	11 394	18 673	19 860	1 595	14 268
z toho učitelé	128 618	21 835	58 121	9 137	14 374	7 992	1 171	9 131

Zdroj: ÚIV

Poznámky:

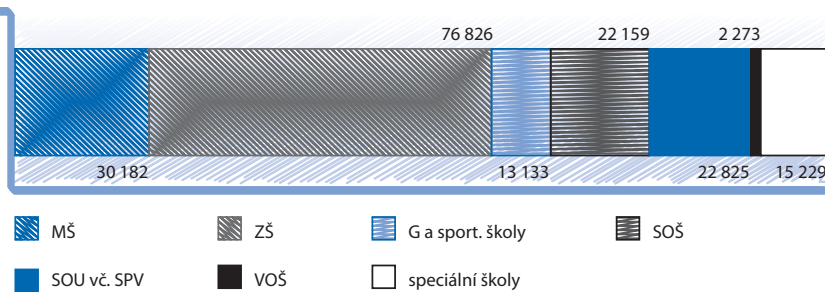
1) Školy, předškolní a školská zařízení zřizované MŠMT, obcemi, kraji vč. kraji – dříve Ministerstvo zemědělství, včetně dříve magistrátních škol; včetně církevních a soukromých škol, oba platové řády, tj. zákon č. 143/92 Sb., o platu a zákon č. 1/92 Sb., o mzdě, odd. V. výkazu P1-04.

2) Školy, předškolní a školská zařízení zřizované MŠMT, obcemi, kraji vč. kraji – dříve Ministerstvo zemědělství, včetně dříve magistrátních škol; platový řád tj. zákon č. 143/92 Sb., o platu, odd. III. výkazu P1-04.

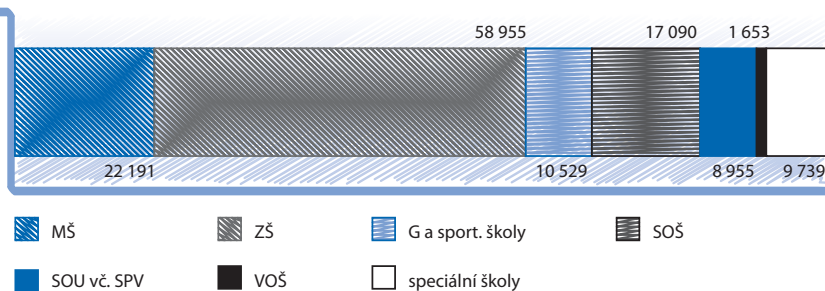
3) Regionální školství podle jednotlivých druhů a typů škol, (včetně ředitelů škol a školských zařízení a zástupců ředitelů).

Obrázek 21

Průměrné přepočtené počty zaměstnanců podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) za rok 2004

Obrázek 22

Průměrné přepočtené počty učitelů podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) za rok 2004

Tabulka 23

Průměrné přepočtené počty zaměstnanců podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) v letech 2000 až 2004

	2000	2001	2002	2003	2004
MŠ	32 049	31 209	30 782	30 591	30 182
ZŠ	80 883	80 668	79 872	78 867	76 826
Gymnázia a sportovní školy	12 050	12 500	12 689	12 989	13 133
SOŠ	19 918	21 080	21 276	21 709	22 159
SOU včetně SPV	23 369	23 635	23 664	23 239	22 825
VOŠ	2 243	2 126	2 106	2 209	2 273
speciální školy	15 003	14 978	15 383	15 403	15 229

škol 58,1 tis., u středních škol 31,5 tisíce (v tom gymnázií včetně sportovních škol 9,1 tisíce, středních odborných škol 14,4 tisíce a středních odborných učilištích včetně středisek praktického vyučování 8,0 tisíc). Počet učitelů u vyšších odborných škol činil 1,2 tisíce a u speciálních škol celkem 9,1 tisíce.

Na středních odborných učilištích a SPV kromě učitelů dále v roce 2004 působilo 7,7 tis. mistrů odborné výcho-

vy,¹⁷ což je 33,8 % ze všech zaměstnanců SOU a SPV. Mistři odborné výchovy působí také na speciálních středních školách (0,9 tis.).

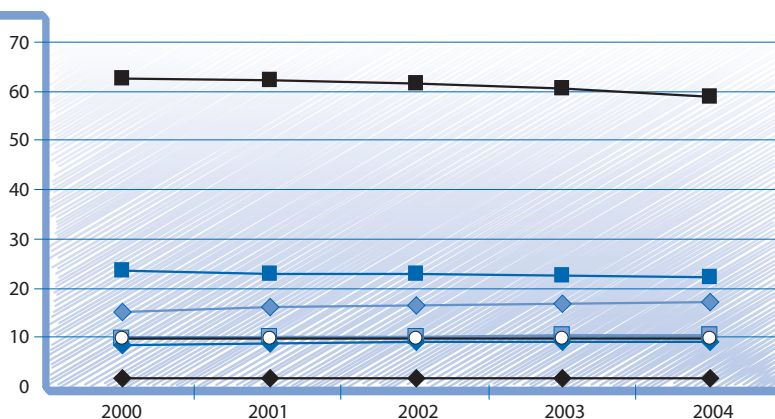
V roce 2004, jak bylo uvedeno výše, výrazně poklesl oproti roku 2003 v oblasti **regionálního školství** průměrný přepočtený počet zaměstnanců (roční průměr)

17 Mistři odborné výchovy nespádají do kategorie učitel.

Obrázek 23

Průměrné přepočtené počty učitelů podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) v letech 2000 až 2004 (v tis.)

- MŠ
- ZŠ
- G a sport. školy
- ◆ SOŠ
- ◆ SOU vč. SPV
- ◆ VOŠ
- speciální školy

o 3,0 tisíce (1,2%), v případě učitelů regionálního školství tento celkový pokles činil 1,4 tisíce (1,0%). Pokles počtu učitelů ovlivňovaly navíc stejné faktory jako vývoj celkové zaměstnanosti. Největší pokles jsme mezi roky 2004 a 2003 zaznamenali u **základních škol**, kdy počet zaměstnanců poklesl o 2,0 tisíce (2,6%) a počet učitelů o 1,6 tisíc (2,6%). Tento pokles navíc je způsoben především nepříznivým populačním vývojem. U **mateřských škol** poklesl průměrný přepočtený počet zaměstnanců o 0,4 tisíce (1,3%) a učitelů o 0,2 tisíce (1,1%). Poklesl i počet zaměstnanců **středních odborných učilišť včetně středisek praktického vyučování**, a to o 0,4 tisíce (1,8%) a pokles učitelů činil 0,02 tisíce (0,2%) vzhledem k tomu, že počty žáků těchto škol poklesly. Došlo také k úbytku počtu mistrů odborné výchovy na SOU o 0,3 tisíce (3,2%). I u **speciálních škol celkem** došlo k nepatrnému snížení u průměrného počtu zaměstnanců o 0,2 tisíce (1,1%) a u učitelů o 0,1 tisíc (1,3%). V roce 2004 došlo meziročně naopak k mírnému zvýšení celoročního průměrného počtu zaměstnanců u středních odborných škol o 0,5 tisíc (2,1%) a učitelů o 0,4 tisíce (2,3%). Ke zvýšení průměrného počtu zaměstnanců došlo meziročně i u **gymnázií včetně sportovních škol** o 0,1 tisíc (1,1%) a učitelů o 0,1 tisíc (1,0%). Bylo zaznamenáno velmi mírné zvýšení

průměrného počtu zaměstnanců o 0,1 tisíc (růst o 2,9%) a učitelů o 0,03 tisíce (2,1%) u **vyšších odborných škol**.

3.1.2 Platy a platová úroveň v regionálním školství

V roce 2004 dosahovala **průměrná nominální měsíční mzda** (včetně mimorozpočtových zdrojů) **zaměstnanců v regionálním školství** ve školách a školských zařízeních **všech zřizovatelů** (MŠMT, obec, kraj, soukromník a církev, oba platové řády, ze SR včetně mimorozpočtových zdrojů) 89,9% celorepublikové mzdy (činila 16 699 Kč) a průměrná nominální měsíční mzda učitelů (včetně ředitelů a zástupce ředitele) v regionálním školství převyšovala průměrnou republikovou mzdu o 7,6% (činila 19 996 Kč). Jde o instituce poskytující předškolní výchovu a vzdělávání od základního až po VOŠ (včetně zařízení). V roce 2003 dosahovala tato **průměrná nominální měsíční mzda zaměstnanců v regionálním školství** 90,0% celorepublikové mzdy (činila 15 708 Kč) a průměrná nominální měsíční mzda učitelů převyšovala průměrnou republikovou mzdu o 7,0% (činila 18 658 Kč). Z hlediska meziročního vývoje v regionálním školství jsme v roce 2004 oproti roku 2003 zaznamenali 6,3% nárůst průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců a 7,2% nárůst průměrné měsíční nominální mzdy učitelů. V poměru ke

Tabulka 24

Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců a učitelů za rok 2004 (v Kč) a poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině v ČR (v %)³⁾ – všichni zřizovatelé

Všichni zřizovatelé (včetně škol soukromých a církevních (bez škol MO, MV a MSp) ¹⁾	Regionální školství	Mateřské školy	Základní školy	Gymnázia a sportovní školy	Střední odborné školy	Střední odborná učiliště a střediska praktického vyučování	Vyšší odborné školy	Speciální školy celkem
Nominální mzda (v běžných cenách)								
zaměstnanci celkem	16 699 Kč	14 273 Kč	17 908 Kč	19 594 Kč	19 551 Kč	17 785 Kč	19 921 Kč	18 333 Kč
z toho učitelé	19 996 Kč	16 155 Kč	20 245 Kč	21 460 Kč	21 522 Kč	21 407 Kč	22 187 Kč	21 091 Kč
Reálná mzda (ve stálých cenách roku 2000)								
zaměstnanci celkem	15 222 Kč	13 011 Kč	16 325 Kč	17 861 Kč	17 822 Kč	16 212 Kč	18 160 Kč	16 712 Kč
z toho učitelé	18 228 Kč	14 727 Kč	18 455 Kč	19 562 Kč	19 619 Kč	19 514 Kč	20 225 Kč	19 226 Kč
Poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině²⁾								
zaměstnanci celkem	89,9%	76,8%	96,4%	105,4%	105,2%	95,7%	107,2%	98,7%
z toho učitelé	107,6%	86,9%	108,9%	115,5%	115,8%	115,2%	119,4%	113,5%

Zdroj: ÚIV, ČSÚ

Poznámky:

1) Školy, předškolní a školská zařízení zřizované MŠMT, obcemi, kraji vč. kraji – dříve Ministerstvo zemědělství, včetně dříve magistrátních škol; včetně církevních a soukromých škol, oba platové řady, tj. zákon č. 143/92 Sb., o platu a zákon č. 1/92 Sb., o mzdě, odd. V. výkazu P1-04.

2) Tento ukazatel je vypočítán jako podíl průměrné mzdy zaměstnance (učitele) a průměrné mzdy zaměstnanců podnikatelské i nepodnikatelské sféry celkem (z dat ČSÚ).

3) Regionální školství¹⁾ dle druhů a typů škol, včetně ředitelů škol a školských zařízení a zástupců ředitelů.

mzdové úrovni v celé České republice byli na tom v roce 2004 nejlépe učitelé vyšších odborných škol, kteří pobírali o 19,4 % více, než je průměrná měsíční mzda v České republice celkem v roce 2004, a učitelé středních odborných škol (o 15,8 % více).

Z dlouhodobějšího pohledu jsme v roce 2004 oproti roku 2000 v regionálním školství zaznamenali 42,8% nárůst průměrné měsíční nominální mzdy (včetně mimořádkových zdrojů) zaměstnanců a 45,6% nárůst průměrné měsíční nominální mzdy učitelů. V roce 2000 dosahovala průměrná nominální měsíční mzda zaměstnanců v regionálním školství všech zřizovatelů 84,1 % celorepublikové mzdy (činila 11 697 Kč) a průměrná nominální měsíční mzda učitelů (včetně ředitelů a zástupců ředitelů) v regionálním školství dosahovala 98,7 % celorepublikové mzdy (činila 13 729 Kč).

Pokud bereme v úvahu i vliv inflace a porovnáváme tedy průměrné měsíční **reálné mzdy** (přepočtené na stále ceny roku 2000), v **regionálním školství** v roce 2004 jsme zaznamenali oproti roku 2003 meziroční 3,4% nárůst průměrné měsíční reálné mzdy zaměstnanců a 4,2 % nárůst u učitelů.

Z dlouhodobějšího pohledu jsme v roce 2004 oproti roku 2000 zaznamenali v regionálním školství 30,1% nárůst průměrné měsíční reálné mzdy zaměstnanců a 32,8% nárůst průměrné měsíční reálné mzdy učitelů.

Pokud bereme v úvahu pouze data **za zřizovatele MŠMT, obec, kraj** (platový řád zákon č. 143/92 Sb., zaměstnanci placeni ze státního rozpočtu) **průměrná nominální měsíční mzda zaměstnanců v regionálním školství** ve školách a školských zařízeních dosahovala 90,0 % celorepublikové mzdy (činila 16 717 Kč) a prů-

měrná nominální měsíční mzda učitelů (včetně ředitelů a zástupce ředitele) v regionálním školství převyšovala průměrnou republikovou mzdu o 7,6 % (činila 19 987 Kč). V roce 2003 dosahovala tato **průměrná nominální měsíční mzda zaměstnanců v regionálním školství** 90,1 % celorepublikové mzdy (činila 15 724 Kč) a průměrná nominální měsíční mzda učitelů převyšovala průměrnou republikovou mzdu o 6,9 % (činí 18 650 Kč). Z hlediska meziročního vývoje v regionálním školství jsme v roce 2004 oproti roku 2003 zaznamenali 6,3% nárůst průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců a 7,2% nárůst průměrné měsíční nominální mzdy učitelů.

Z dlouhodobějšího pohledu, sledujeme roky od roku 2000 až do roku 2004, rostla rovnoměrně každoročně průměrná měsíční nominální i reálná mzda zaměstnanců i učitelů regionálního školství a dalších druhů a typů škol.

Průměrné nominální měsíční mzdy zaměstnanců **mateřských škol** všech zřizovatelů v porovnání s rokem 2003 byly v roce 2004 u zaměstnanců meziročně vyšší o 6,4 % a u učitelů vyšší o 6,9 %.

U průměrné **měsíční reálné mzdy** (ve stálých cenách roku 2000) zaměstnanců i učitelů mateřských škol v roce 2004, který celkově znamenal mírné zlepšení platové situace zaměstnanců a učitelů mateřských škol, jsme oproti roku 2003 zaznamenali meziroční nárůst průměrné měsíční reálné mzdy o 3,5 % v případě mezd zaměstnanců a o 4,0 % v případě mezd učitelů.

Meziroční nárůst **průměrné nominální měsíční mzdy** zaměstnanců **základních škol** všech zřizovatelů v roce 2004 proti roku 2003 činil 8,6% a učitelů 9,4 %. U průměrné **měsíční reálné mzdy** (ve stálých cenách roku 2000) zaměstnanců základních škol se v porov-

Tabulka 25

Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců a učitelů za rok 2004 (v Kč) a poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině v ČR (v %)³⁾ – zřizovatel MŠMT, obec, kraj (placeni ze SR)

Zřizovatel MŠMT (od roku 1997 včetně škol delimitovaných z MH, MZd a MZe), obec, kraj ¹⁾	Regionální školství	Mateřské školy	Základní školy	Gymnázia a sportovní školy	Střední odborné školy	Střední odborná učiliště a střediska praktického vyučování	Vyšší odborné školy	Speciální školy celkem
Nominální mzda (v běžných cenách)								
zaměstnanci celkem	16 717 Kč	14 298 Kč	17 946 Kč	19 683 Kč	19 640 Kč	17 886 Kč	20 015 Kč	18 470 Kč
z toho učitelé	19 987 Kč	16 147 Kč	20 238 Kč	21 620 Kč	21 746 Kč	21 520 Kč	22 541 Kč	21 257 Kč
Reálná mzda (ve stálých cenách roku 2000)								
zaměstnanci celkem	15 238 Kč	13 034 Kč	16 359 Kč	17 943 Kč	17 904 Kč	16 304 Kč	18 245 Kč	16 837 Kč
z toho učitelé	18 220 Kč	14 719 Kč	18 449 Kč	19 708 Kč	19 824 Kč	19 617 Kč	20 548 Kč	19 377 Kč
Poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině²⁾								
zaměstnanci celkem	90,0 %	76,9 %	96,6 %	105,9 %	105,7 %	96,3 %	107,7 %	99,4 %
z toho učitelé	107,6 %	86,9 %	108,9 %	116,4 %	117,0 %	115,8 %	121,3 %	114,4 %

Zdroj: ÚIV, ČSÚ

Poznámky:

¹⁾ Školy, předškolní a školská zařízení zřizované MŠMT, obcemi, kraji vč. kraji – dříve Ministerstvo zemědělství, včetně dříve magistrátních škol; platový řád, tj. zákon č. 143/92 Sb., o platu, odd. III. výkazu P1-04.

²⁾ Tento ukazatel je vypočítán jako podíl průměrné mzdy zaměstnance (učitele) a průměrné mzdy zaměstnanců podnikatelské i nepodnikatelské sféry celkem (z dat ČSÚ).

³⁾ Regionální školství¹⁾ dle druhů a typů škol, včetně ředitelů škol a školských zařízení a zástupců ředitelů.

Tabulka 26

Průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců Rgš podle druhů a typů škol v letech 2000 až 2004

	2000	2001	2002	2003	2004
ČR	13 914 Kč	15 122 Kč	16 335 Kč	17 446 Kč	18 582 Kč
Regionální školství	11 697 Kč	12 962 Kč	14 129 Kč	15 708 Kč	16 699 Kč
mateřské školy	9 643 Kč	10 758 Kč	11 863 Kč	13 416 Kč	14 273 Kč
základní školy	12 347 Kč	13 614 Kč	14 844 Kč	16 494 Kč	17 908 Kč
gymnázia a sport. školy	14 026 Kč	15 737 Kč	17 002 Kč	18 892 Kč	19 594 Kč
SOŠ	14 092 Kč	15 747 Kč	16 977 Kč	18 826 Kč	19 551 Kč
SOU včetně SPV	12 872 Kč	14 316 Kč	15 563 Kč	17 234 Kč	17 785 Kč
VOŠ	14 744 Kč	16 399 Kč	17 364 Kč	19 060 Kč	19 921 Kč
speciální školy	13 066 Kč	14 516 Kč	15 644 Kč	17 262 Kč	18 333 Kč

Tabulka 27

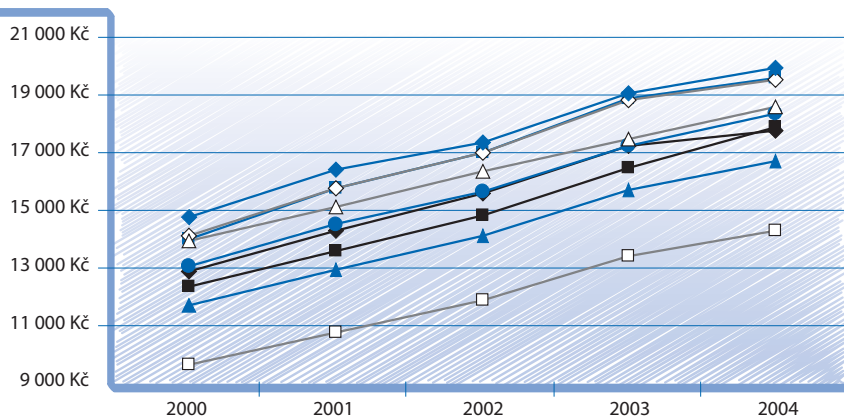
Průměrné měsíční nominální mzdy učitelů Rgš podle druhů a typů škol v letech 2000 až 2004

	2000	2001	2002	2003	2004
ČR	13 914 Kč	15 122 Kč	16 335 Kč	17 446 Kč	18 582 Kč
Regionální školství	13 729 Kč	15 386 Kč	16 730 Kč	18 658 Kč	19 996 Kč
mateřské školy	10 731 Kč	12 137 Kč	13 328 Kč	15 106 Kč	16 155 Kč
základní školy	13 748 Kč	15 275 Kč	16 628 Kč	18 512 Kč	20 245 Kč
gymnázia a sport. školy	15 335 Kč	17 261 Kč	18 617 Kč	20 727 Kč	21 460 Kč
SOŠ	15 541 Kč	17 407 Kč	18 748 Kč	20 786 Kč	21 522 Kč
SOU včetně SPV	15 549 Kč	17 335 Kč	18 856 Kč	20 885 Kč	21 407 Kč
VOŠ	16 170 Kč	18 100 Kč	19 300 Kč	21 174 Kč	22 187 Kč
speciální školy	14 778 Kč	16 551 Kč	17 827 Kč	19 680 Kč	21 091 Kč

Obrázek 24

Průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců Rgš podle druhů a typů škol v letech 2000 až 2004

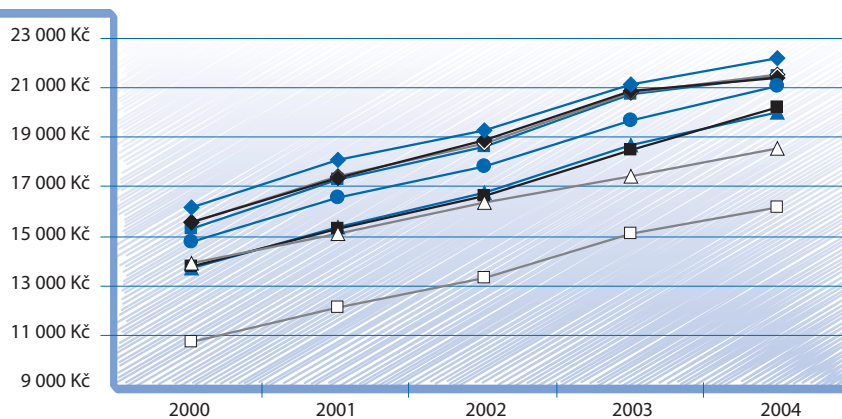
- ▲ Regionální školství
- gymnázia a sport. školy
- ◆ VOŠ
- mateřské školy
- ◇ SOŠ
- speciální školy
- základní školy
- ◆ SOU včetně SPV
- △ ČR

Obrázek 25

Průměrné měsíční nominální mzdy učitelů Rgš podle druhů a typů škol v letech 2000 až 2004

- ▲— Regionální školství
- gymnázia a sport. školy
- ◆— VOŠ
- mateřské školy
- ◇— SOŠ
- speciální školy
- základní školy
- ◆— SOU včetně SPV
- △— ČR

nání s předchozím rokem 2003 jedná o meziroční nárůst o 5,6 % a u učitelů o 6,4 %.

Průměrné nominální měsíční mzdy zaměstnanců **gymnází a sportovních škol** všech zřizovatelů v porovnání s rokem 2003 byly v roce 2004 meziročně vyšší o 3,7 % a u učitelů o 3,5 %. U **průměrné měsíční reálné mzdy** (ve stálých cenách roku 2000) se v porovnání s předchozím rokem 2003 jedná o meziroční nárůst u zaměstnanců gymnází a sportovních škol jen o 0,9 % a u učitelů dokonce jen o 0,7 %.

V roce 2004 činil meziroční nárůst **průměrné nominální měsíční mzdy** zaměstnanců **středních odborných škol** všech zřizovatelů 3,9 % a u učitelů 3,5 %. U **průměrné měsíční reálné mzdy** (ve stálých cenách roku 2000) se v roce 2004 v porovnání s předchozím rokem 2003 jedná o meziroční nárůst u zaměstnanců středních odborných škol jen o 1,0 % a u učitelů dokonce jen o 0,7 %.

Meziroční nárůst **průměrné nominální měsíční mzdy** zaměstnanců **středních odborných učilišť včetně středisek praktického vyučování** všech zřizovatelů v roce 2004 činil 3,2 % a u učitelů 2,5 %. Meziroční nárůst **průměrné reálné mzdy** (ve stálých cenách roku 2000) u zaměstnanců středních odborných učilišť včetně středisek praktického vyučování činil jen 0,4%

a u učitelů nastal dokonce meziroční pokles průměrné reálné mzdy o 0,3 %.

V roce 2004 jsme zaznamenali oproti roku 2003 meziroční 4,5% nárůst **průměrné nominální měsíční mzdy** zaměstnanců **vyšších odborných škol** všech zřizovatelů a 4,8 % meziroční nárůst u učitelů VOŠ. U **průměrné měsíční reálné mzdy** (ve stálých cenách roku 2000) se v roce 2004 v porovnání s předchozím rokem 2003 jedná o meziroční nárůst u zaměstnanců vyšších odborných škol o 1,7 % a u učitelů dokonce o 1,9 %.

U **speciálních škol** všech zřizovatelů byl v roce 2004 zaznamenán 6,2% meziroční nárůst **průměrné nominální měsíční mzdy** zaměstnanců a 7,2% u učitelů. U **průměrné měsíční reálné mzdy** (ve stálých cenách roku 2000) se v roce 2004 v porovnání s předchozím rokem 2003 jedná o meziroční nárůst u zaměstnanců speciálních škol o 3,3 % a u učitelů dokonce o 4,2 %.

Za rok 2004 bylo ve školství vyplaceno celkem bez platů zaměstnanců státní správy (všichni zřizovatelé, za oba platové řády) 57 468,1 mil. Kč na **mzdy a platy** (bez OPPP/OON), tj. z prostředků státního rozpočtu včetně mimorozpočtových zdrojů. Celkový objem mzdových prostředků se oproti stejnému období předchozího roku zvýšil o 6,2 %.

Mzdy a platy učitelů (všichni zřizovatelé, za oba platové řády) činily za rok 2004 celkem 67,8 % celkového objemu vyplacených mzdových prostředků v regionálním školství (zbytek, tj. 32,2 %, připadá na mzdy a platy ostatních pedagogických a nepedagogických pracovníků).

3.2 Veřejné vysoké školy

3.2.1 Kvalifikační struktura akademických pracovníků

Počet akademických pracovníků na veřejných vysokých školách v jednotlivých kvalifikačních kategoriích vykazuje v roce 2004 ve srovnání s předchozím rokem 2003 mírný nárůst, kromě asistentů, u nichž meziročně nastal v roce 2004 pokles průměrného přepočteného počtu o 149 pracovníků, a kromě vědeckých pracovníků s meziročním poklesem proti roku 2003 o 56 osob. Oproti předchozímu roku 2003 došlo v roce 2004 ke zvýšení počtu přepočtených vědeckých a akademických pracovníků o 346 osob, akademických pracovníků o 402 osob, přičemž v kategorii profesor o 116 a v kategorii docent o 0,3 osoby. Na vysokých školách působilo v roce 2004 celkem 16 045,1 pře-

počtených vědeckých a akademických pracovníků, v tom 14 622,8 přepočtených akademických pracovníků a 1 422,4 přepočtených vědeckých pracovníků. Mezi přepočtenými akademickými pracovníky je 1 639,7 profesorů, 3 233,3 docentů, dále 8 071,1 odborných asistentů, 1 250,5 asistentů a 428,2 lektorů. Zastoupení profesorů v roce 2004 reprezentuje tudíž 11,2 % mezi všemi akademickými pracovníky a docentů 22,1 % (proti zastoupení v roce 2003, kdy to bylo 10,7 % u profesorů a 22,7 % u docentů).

V zastoupení **profesorů** je nejprůzračnější situace na většině uměleckých vysokých škol, kde profesori tvoří 17,3 až 21,4 % akademických pracovníků.

Nejprůzračnější situace v zastoupení **docentů** je na JAMU Brno (29,5 %), dále na ČVUT Praha (27,1 %), na VUT Brno (26,1 %), na VŠCHT Praha (25,4 %), VŠE Praha (24,6 %) a na MU Brno (23,8 %). Naopak nejméně průzračné zastoupení docentů je na VŠUP Praha (9,4 %), na VFU Brno (15,1 %), UTB Zlín a na SU Opava (17,6 %), na U Hradec Králové a AVU Praha (17,8 %), na JČU České Budějovice (18,0 %).

Tabulka 28

Průměrné přepočtené počty zaměstnanců (počet osob) a průměrné měsíční mzdy (v Kč) zaměstnanců veřejných vysokých škol včetně kolejí a menz (bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců² za rok 2004 a jejich meziroční index

Kategorie zaměstnanců státního rozpočtu VŠ	Průměrný evidenční počet zaměstnanců za rok 2004	Průměrná měsíční mzda za rok 2004 ¹⁾	Index 2004/2003	
			průměrného evidenčního počtu zaměstnanců	průměrné měsíční mzdy
Vědeckí a akademičtí pracovníci	16 045,1	26 281 Kč	102,2 %	110,8 %
Akademičtí pracovníci	14 622,8	26 462 Kč	102,8 %	109,7 %
v tom				
profesori	1 639,7	42 699 Kč	107,6 %	110,0 %
docenti	3 233,3	33 031 Kč	100,0 %	109,7 %
odborní asistenti	8 071,1	22 504 Kč	104,6 %	110,1 %
asistenti	1 250,5	17 901 Kč	89,4 %	107,7 %
lektori	428,2	14 298 Kč	124,1 %	89,5 %
Vědeckí pracovníci	1 422,4	24 420 Kč	96,2 %	123,0 %
Technicko-hospodářští pracovníci	8 543,5	19 044 Kč	103,6 %	111,7 %
Pracovníci dělnických povolání	4 543,6	10 877 Kč	98,2 %	109,0 %
Obchodně provozní pracovníci	813,9	11 549 Kč	91,6 %	103,5 %

Zdroj: ÚIV

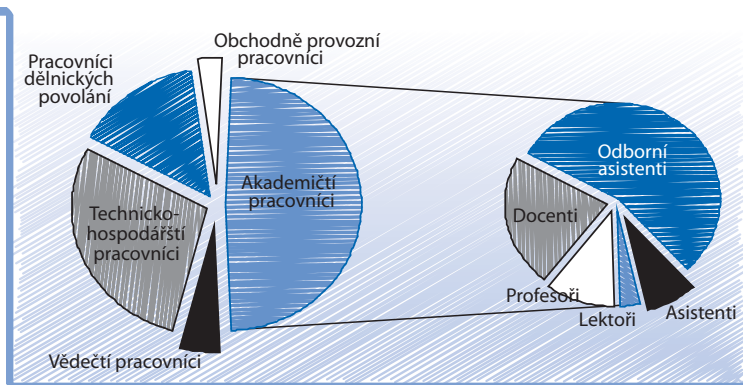
Poznámky:

¹⁾ Průměrná mzda je vypočtena ze mzdových prostředků poskytnutých ze státního rozpočtu (platový řád č. 1/92 Sb.).

²⁾ Zaměstnanci placení ze státního rozpočtu

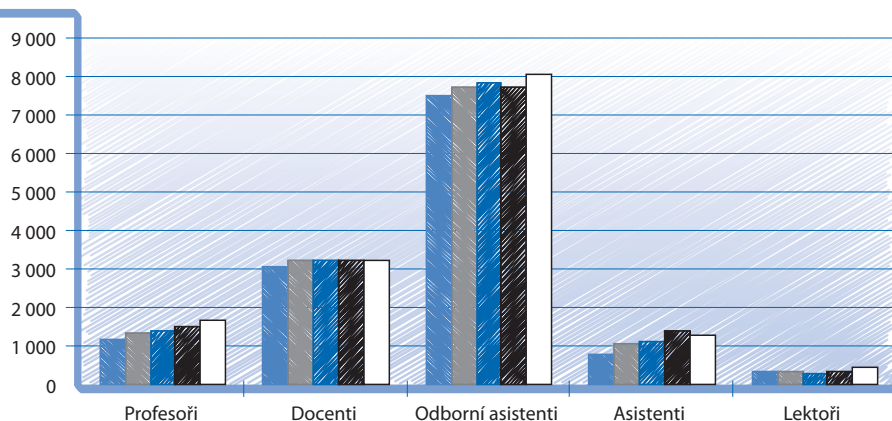
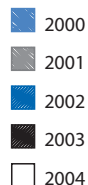
Obrázek 26

Průměrné přepočtené počty zaměstnanců veřejných VŠ (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců (ze SR) v roce 2004

Obrázek 27

Průměrné přepočtené počty akademických pracovníků veřejných VŠ (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců (ze SR) v letech 2000 až 2004

3.2.2 Vysoké školy – průměrné přepočtené počty a průměrné měsíční mzdy

Podle kategorií zaměstnanců (placení ze státního rozpočtu) veřejných vysokých škol celkem (včetně kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) nejvyšší průměrné měsíční mzdy v roce 2004 pobírají profesoři a nejnižší průměrné měsíční mzdy naopak pobírají pracovníci dělnických povolání. V sestupné řadě za rok 2004 následují po profesorech průměrné měsíční mzdy u docentů, vědeckých

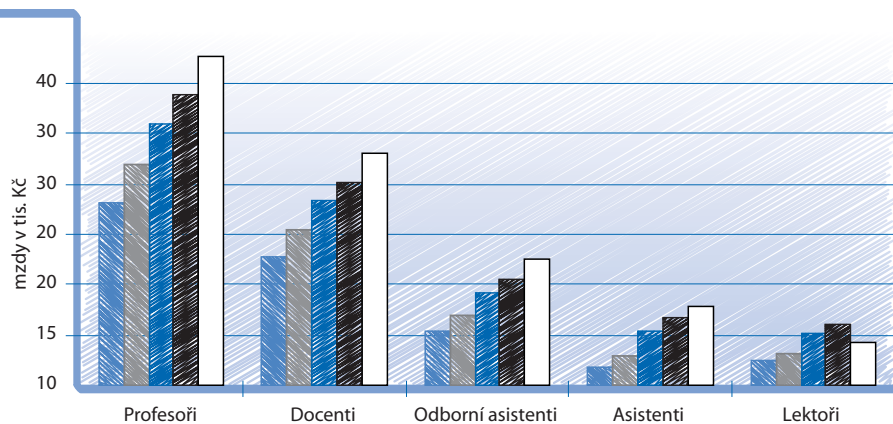
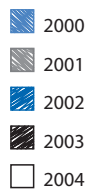
pracovníků, dále odborných asistentů, THP, asistentů, lektorů, obchodně provozních pracovníků a pracovníků dělnických povolání.

Nejnižší průměrné měsíční mzdy pobírali v roce 2004 pracovníci dělnických povolání (10 877 Kč).

Podle kategorií akademických pracovníků veřejných vysokých škol v roce 2004 pobírali z akademických pracovníků nejvíce profesoři (42 699 Kč) a nejméně naopak pobírali lektorů (14 298 Kč).

Obrázek 28

Průměrné měsíční mzdy akademických pracovníků veřejných VŠ (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců (ze SR) v letech 2000 až 2004 (v tis. Kč)

Z dlouhodobějšího pohledu za roky 2000 až 2004 rostl průměrný přepočtený počet zaměstnanců veřejných VŠ podle kategorií zaměstnanců i jejich průměrné měsíční nominální mzdy.

V roce 2004 pracovalo na veřejných vysokých školách 16,0 tis. vědeckých a akademických pracovníků, v tom 14,6 tis. akademických pracovníků a 1,4 tis. vědeckých pracovníků. Ze 14,6 tis. vyučujících akademických pracovníků tvořili profesoři 1,6 tis., docenti 3,2 tis., odborných asistentů bylo 8,1 tis., asistentů 1,3 tis. a lektorů 0,4 tis.

Průměrná měsíční mzda zaměstnanců (placení ze státního rozpočtu) **veřejných vysokých škol celkem včetně kolejí a menz (bez VŠZS, VŠLS)** v roce 2004 činila 19 937 Kč (107,3 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanců vysokých škol 20 709 Kč (111,4 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanců kolejí 13 028 Kč (70,1 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanců menz 11 993 Kč (64,5 % celorepublikové průměrné mzdy). Akademičtí pracovníci pobírali 26 462 Kč (142,4 % celorepublikové průměrné mzdy).

V roce 2003 činila průměrná měsíční nominální mzda zaměstnanců veřejných vysokých škol celkem

(bez VŠZS, VŠLS) 17 984 Kč (103,1 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanci vysokých škol pobírali 18 668 Kč (107 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanci kolejí pobírali 12 188 Kč (69,9 % celorepublikové průměrné mzdy), zaměstnanci menz pobírali 11 550 Kč (66,2 % celorepublikové průměrné mzdy) a akademičtí pracovníci pobírali 24 116 Kč (138,2 % celorepublikové průměrné mzdy). Meziročně v roce 2004 oproti roku 2003 nejvíce vzrostly průměrné měsíční nominální mzdy u zaměstnanců veřejných vysokých škol (o 10,9 %), dále u akademických pracovníků (o 9,7 %), u zaměstnanců kolejí (o 6,9 %) a nakonec u zaměstnanců menz (o 3,8 %).

Nejvyšší meziroční nárůst průměrné měsíční **reálné mzdy** (ve stálých cenách roku 2000) byl v roce 2004 oproti roku 2003 u zaměstnanců veřejných vysokých škol a činil 7,9 %. Dále následují akademičtí pracovníci s meziročním růstem 6,7 %, zaměstnanci kolejí se 4,0 % růstem a nakonec zaměstnanci menz s meziročním růstem 1,0 %.

V letech 2000 až 2004 rostly průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců veřejných vysokých škol (zaměstnanců placených ze SR).

Tabulka 29

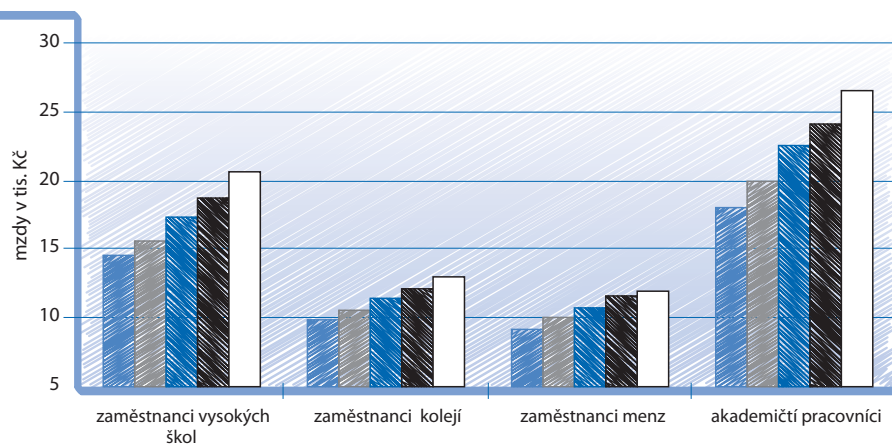
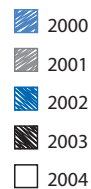
Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců (zaměstnanci placení ze státního rozpočtu) veřejných vysokých škol včetně kolejí a menz (bez VŠZS a VŠLS) za rok 2004 (v Kč) a jejich meziroční index

Zdroj: ÚIV, ČSÚ

Zaměstnanci VŠ placení ze státního rozpočtu		2004	Index 2004/2003
zaměstnanci celkem		19 937 Kč	110,9 %
v tom	zaměstnanci vysokých škol	20 709 Kč	110,9 %
	zaměstnanci kolejí	13 028 Kč	106,9 %
	zaměstnanci menz	11 993 Kč	103,8 %
z toho akademičtí pracovníci		26 462 Kč	109,7 %
zaměstnanci celkem		18 174 Kč	107,8 %
v tom	zaměstnanci vysokých škol	18 878 Kč	107,9 %
	zaměstnanci kolejí	11 876 Kč	104,0 %
	zaměstnanci menz	10 933 Kč	101,0 %
z toho akademičtí pracovníci		24 122 Kč	106,7 %
index spotřebitelských cen (rok 2000 = 100)		109,7	
meziroční inflace v %		2,8 %	

Obrázek 29

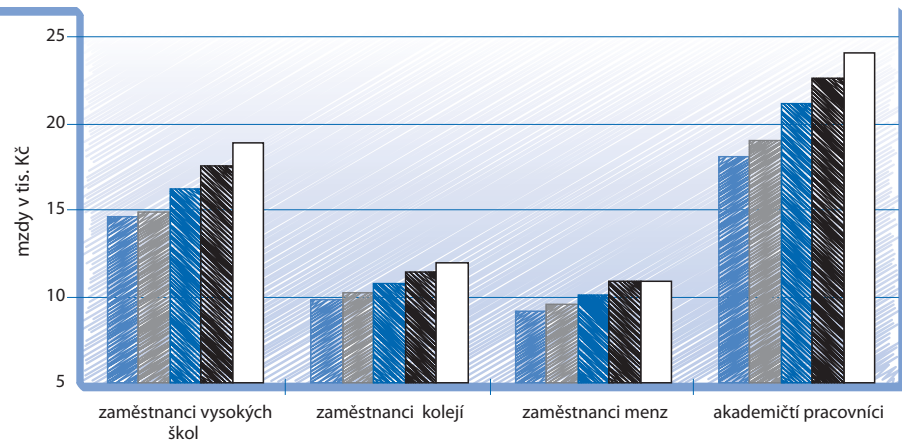
Průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců (placených ze SR) veřejných VŠ (vč.kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) v letech 2000 až 2004 (v tis. Kč)

Obrázek 30

Průměrné měsíční reálné mzdy zaměstnanců (placených ze SR) veřejných VŠ (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) v letech 2000 až 2004 (v tis. Kč)

Vzdělávání a vzdělávací soustava v roce 2004

Financování školství

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „ministerstvo“) hospodařilo v roce 2004 podle zákona č. 457/2003 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2004, jehož součástí jsou i závazné ukazatele rozpočtu kapitoly 333-MŠMT. Zákon o státním rozpočtu na rok 2004 schválila Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky svým usnesením č. 793 dne 3. prosince 2003.

4.1 Financování regionálního školství

Hospodaření s prostředky státního rozpočtu v resortu školství, mládeže a tělovýchovy je stanoveno platným zněním zákonů č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením, č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje).

Ministerstvo provedlo za použití agregovaných normativů rozpis přímých neinvestičních¹⁸ výdajů rozpočtovaných na rok 2004 v kapitole 333-MŠMT na jednotlivé krajské úřady a Magistrát hlavního města Prahy (dále MHMP), dále stanovilo závazné zásady, podle kterých krajské úřady rozepisovaly a přidělovaly finanční prostředky školám, předškolním a školským zařízením zřizovaným kraji a obcemi.

Přímé neinvestiční výdaje škol, předškolních a školských zařízení zřizovaných kraji a obcemi byly poskytovány čtvrtletně přímo ministerstvem z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT transferem na kraje a MHMP.

Přímé výdaje na vzdělávání a provozní výdaje škol, předškolních a školských zařízení zřizovaných ministerstvem, tj. jejich plné ekonomické zajištění, financovalo MŠMT přímo z kapitoly 333-MŠMT příspěvkem.

Dotace soukromým školám, předškolním a školským zařízením byly z ministerstva čtvrtletně převáděny z účtu

u ČNB účelově na kraje a MHMP, které poskytovaly dotace jednotlivým organizacím dle smluv uzavřených na základě zákona č. 306/1999 Sb., v platném znění.

MŠMT ekonomicky zabezpečovalo i **církevní školy, předškolní a školská zařízení**, kterým zaslalo dotace přímo z účtu MŠMT u ČNB.

4.1.1 Veřejné výdaje na regionální školství

Zcela zásadním způsobem změnila systém regionálního školství reforma veřejné správy. V oblasti školství začala zánikem školských úřadů k 31. 12. 2000, pokračovala v roce 2001 decentralizací zřizovatelských funkcí škol, předškolních a školských zařízení, s výjimkou zařízení pro ústavní výchovu a ochrannou výchovu a preventivně výchovnou péči, z ministerstva (z MŠMT, u zemědělského učňovského školství z MZe) na kraje. Jednalo se o nejrozsáhlejší decentralizaci výkonu státní správy, která byla završena zrušením okresních úřadů ke dni 31. 12. 2002 a přesunem jejich kompetencí na kraje a obce.

1. 1. 2003 došlo ke změně systému financování škol, předškolních a školských zařízení zřizovaných obcemi, kterým byly finanční prostředky na zajištění přímých nákladů na vzdělávání poskytovány z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT prostřednictvím krajských úřadů.

V roce 2004 se finanční toky oproti roku 2003 nezměnily, a tudíž měl meziroční index po delším časovém odstupu opět vypovídací schopnost.

¹⁸ *Finanční prostředky na platy a náhrady platů, popřípadě mzdy a náhrady mezd, na odměny za pracovní pohotovost, odměny za práci vykonávanou na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr a odstupné, na náklady na zvláštním způsobem stanovené odvozy do sociálních a zdravotních fondů a ostatní náklady vyplývající z pracovněprávních vztahů, na nezbytné zvýšení nákladů spojených s výukou dětí zdravotně postižených, na výdaje na učební pomůcky a dále na výdaje na učebnice a školní potřeby, pokud se žákům poskytují bezplatně, a rovněž výdaje na další vzdělávání pedagogických pracovníků a služby, které souvisí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání.*

Veřejné výdaje na školství v běžných cenách v letech 2000 až 2004 a jejich podíl na HDP, v mil. Kč

Případné aktualizace údajů publikovaných ČSÚ byly zpětně promítnuty i do předchozích období, se staršími publikacemi nemusí souhlasit.		2000	2001	2002	2003	2004
Hrubý domácí produkt v běžných cenách		2 150 058,0	2 315 255,0	2 414 669,0	2 550 754,0	2 751 075,0
Index spotřebitelských cen (2000 = 100)		100,0	104,7	106,6	106,7	109,7
Veřejné výdaje na školství v běžných cenách¹⁾		87 763,7	97 935,5	108 532,7	115 856,6	123 041,6
Veřejné výdaje na regionální školství v běžných cenách		68 125,2	74 149,1	83 733,1	88 719,4	92 959,1
v tom z rozpočtu	MŠMT (kapitola 333)	53 856,8	21 270,1	34 093,0	67 305,6	69 859,4
	z toho transfery z MŠMT na KÚ a magistráty ²⁾	x	17 945,7	30 074,3	62 873,6	65 467,7
	obcí a DSO (kapitola 7003)	14 268,4	37 569,7	41 122,7	55 738,5	58 414,8
	krajských úřadů (kapitola 700) ³⁾	x	11 939,3	26 780,8	28 548,9	30 152,5
	okresních úřadů (kapitola 380) ³⁾	x	21 315,7	11 810,9	x	x
	Ministerstvo zemědělství (kapitola 329) ⁴⁾	1 676,5	1 197,2	x	x	x
Veřejné výdaje na školství v % HDP		4,1%	4,2%	4,5%	4,5%	4,5%
Veřejné výdaje na regionální školství v % HDP		3,2%	3,2%	3,5%	3,5%	3,4%

Zdroj: Státní závěrečný účet ČR, Závěrečný účet – kapitola 333-MŠMT, 700-Obce a DSO; KÚ, 380-OKÚ, ČSÚ
Komentáře:

¹⁾ Celkové výdaje na školství z kapitol 333-MŠMT, 700-Obce a DSO, KÚ a 380-Okresní úřady (rozpočtová opatření z MŠMTv roce 2001 a 2002) 329-Mze, MO-307

²⁾ Transfery z MŠMT na KÚ a magistráty pouze za část 31, 32 – vzdělávání.

³⁾ Od roku 2001 nejsou z důvodu konsolidace zahrnuty z daných tříd rozpočtové skladby následující položky: 5321; 5323; 5329; 5344; 5345; 5349; 5366; 5641; 5642; 5649; 6341; 6342; 6349; 6441; 6442; 6449.

⁴⁾ V letech 2000 a 2001 bylo zemědělské školství financováno z kapitoly 329-Mze, od 1. 10. 2001 z rozpočtu krajských úřadů

Výdaje na regionální školství, tedy na vzdělávání až do úrovně vyššího odborného vzdělávání (včetně předškolní výchovy) a na školská zařízení, v roce 2004 činily 92 959,1 mil. Kč a tvořily v souhrnu 75,6 % veřejných výdajů na školství.¹⁹ Celkové prostředky vynaložené na regionální školství²⁰ meziročně vzrostly téměř o 4,2 mld. Kč (nárůst o 4,8 %). Podíl těchto výdajů na HDP meziročně klesl o 0,1 procentního bodu a činil 3,4 %.

Běžné výdaje na regionální školství (včetně mzdových výdajů a výdajů na sociální a zdravotní pojištění) dosáhly 84,6 mld. Kč a meziročně vzrostly o 2,5 mld. Kč (nárůst o 3,1 %). Kapitálové výdaje činily 8,4 mld. Kč a oproti roku 2003 vzrostly o 25,5 % (tedy o 1,7 mld. Kč).

4.1.2 Veřejné výdaje na regionální školství podle jednotlivých typů a druhů škol

Největší část výdajů v regionálním školství byla v roce 2004 vynaložena na základní školy včetně školních družin a klubů (43,9 %), dále na střední odborná učiliště (11,2 %), střední odborné školy včetně VOŠ (10,9 %) a předškolní zařízení (10,7 %).

19 Veřejnými výdaji na školství se rozumí výdaje na výchovu a vzdělávání ve školních, předškolních a školských zařízeních vynakládané z veřejných prostředků (tj. ze státního rozpočtu a územních rozpočtů).

20 Ve výdajích na regionální školství nejsou započteny výdaje Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra.

Během pětiletého sledovaného období se struktura výdajů na regionální školství nezměnila s výjimkou základních škol včetně školních družin a klubů (nárůst o 4,5 procentního bodu) a stravování žáků MŠ, ZŠ a SŠ (pokles o 7,3 procentního bodu). Tato strukturální změna nebyla způsobena změnou ve struktuře výdajů, ale především

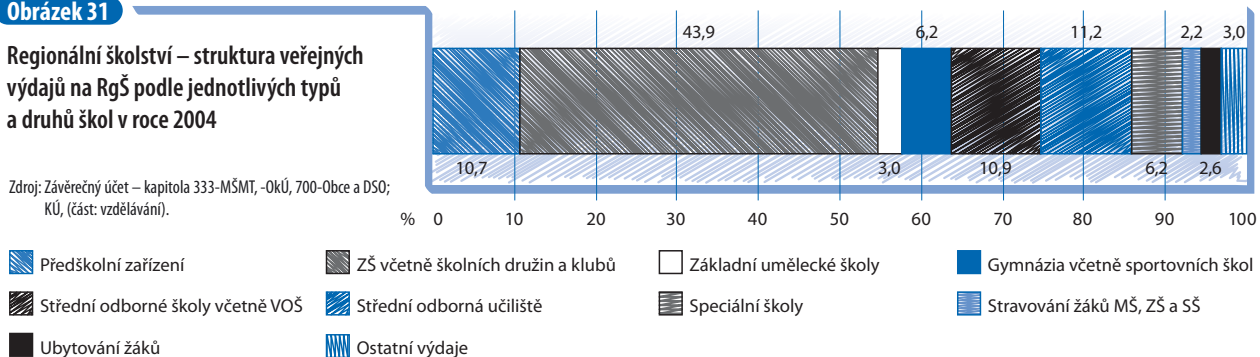
chybným zaúčtováním výdajů školního stravování při základních školách do výdajů základních škol.

Pro porovnávání celkové výše veřejných výdajů na regionální školství v delší časové řadě je důležité přepočítat údaje na stálé ceny a očistit je tak od vlivu inflace. Celkové výdaje na regionální školství během pěti let vzrostly

Obrázek 31

Regionální školství – struktura veřejných výdajů na RgŠ podle jednotlivých typů a druhů škol v roce 2004

Zdroj: Závěrečný účet – kapitola 333-MŠMT, -OkÚ, 700-Obce a DSO; KÚ, (část: vzdělávání).

Tabulka 31

Regionální školství – struktura veřejných výdajů v běžných cenách v letech 2000–2004

Zdroj: Závěrečný účet – kapitola 333-MŠMT, -OkÚ, 700-Obce a DSO; KÚ, (část: vzdělávání).

Název	Celkové výdaje na RgŠ v běžných cenách v tis. Kč					Index 2004/03
	2000	2001	2002	2003	2004	
Předškolní zařízení	7 660,0	8 120,0	9 104,9	9 396,7	9 911,5	105,5 %
Základní školy včetně šk. družin a klubů	26 683,9	30 653,2	33 754,8	39 032,2	40 849,5	104,7 %
Základní umělecké školy	1 768,0	2 034,0	2 266,7	2 479,9	2 784,1	112,3 %
Gymnázia včetně sportovních škol	3 823,8	4 239,7	5 039,0	5 319,7	5 732,6	107,8 %
Střední odborné školy včetně VOŠ	7 353,3	8 178,9	9 152,0	9 593,1	10 170,1	106,0 %
Střední odborná učiliště	6 998,0	7 528,5	8 987,0	10 065,8	10 450,5	103,8 %
Speciální školy	4 058,9	4 647,5	5 053,2	5 335,4	5 777,4	108,3 %
Stravování žáků MŠ, ZŠ a SŠ	6 505,6	5 525,9	5 238,2	2 064,2	2 068,1	100,2 %
Ubytování žáků	1 807,0	1 827,1	1 915,8	2 095,4	2 388,8	114,0 %
Ostatní výdaje	1 466,5	3 221,4	3 221,4	3 336,9	2 826,4	84,7 %
Celkem regionální školství	68 125,2	74 149,1	83 733,1	88 719,4	92 959,1	104,8 %

Tabulka 32
Regionální školství – struktura veřejných výdajů ve stálých cenách roku 2000 v letech 2000–2004

Zdroj: Závěrečný účet – kapitola 333-MŠMT, -OkÚ, 700-Obce a DSO; KÚ, (část: vzdělávání).

Název	Celkové výdaje na RgŠ ve stálých cenách roku 2000 v tis. Kč					Index 2004/03
	2000	2001	2002	2003	2004	
Předškolní zařízení	7 660,0	7 755,5	8 541,2	8 806,7	9 035,1	102,6 %
Základní školy včetně šk. družin a klubů	26 683,9	29 277,2	31 664,9	36 581,3	37 237,5	101,8 %
Základní umělecké školy	1 768,0	1 942,7	2 126,4	2 324,2	2 537,9	109,2 %
Gymnázia včetně sportovních škol	3 823,8	4 049,4	4 727,0	4 985,7	5 225,7	104,8 %
Střední odborné školy včetně VOŠ	7 353,3	7 811,7	8 585,3	8 990,7	9 270,8	103,1 %
Střední odborná učiliště	6 998,0	7 190,6	8 430,6	9 433,7	9 526,5	101,0 %
Speciální školy	4 058,9	4 438,9	4 740,3	5 000,4	5 266,6	105,3 %
Stravování žáků MŠ, ZŠ a SŠ	6 505,6	5 277,8	4 913,9	1 934,6	1 885,3	97,5 %
Ubytování žáků	1 807,0	1 745,1	1 797,2	1 963,9	2 177,6	110,9 %
Ostatní výdaje	1 466,5	3 076,8	3 021,9	3 127,4	2 576,4	82,4 %
Celkem regionální školství	68 125,2	70 820,6	78 548,9	83 148,5	84 739,4	101,9 %

o 24,4 % (tedy o 16,6 mld. Kč), k největšímu nárůstu došlo u základních uměleckých škol (o 43,5 %) a u základních škol včetně školních družin a klubů (o 39,6 %). Naopak k velkému poklesu došlo u stravování žáků MŠ, ZŠ a SŠ.

Meziročně vzrostly veřejné výdaje na regionální školství ve stálých cenách roku 2000 pouze o 1,6 mld. Kč (o 1,9 %), největší nárůst byl zaznamenán u ubytování žáků (10,9 %) a u základních škol včetně školních družin a klubů (o 9,2 %), naopak k poklesu došlo opět u stravování žáků (o 2,5 %).

4.1.2.1 Jednotkové výdaje na dítě/žáka – podle jednotlivých typů a druhů škol

Jednotkové výdaje na dítě/žáka charakterizují finanční náročnost vzdělávání jednoho dítě/žáka. Pro porovnávání těchto výdajů je vhodnější neporovnávat tyto údaje v běžných cenách, ale v přepočtu na stálé ceny roku 2000.

Ve srovnání s rokem 2003 zaznamenaly jednotkové výdaje na dítě/žáka ve stálých cenách roku 2000 v roce

2004 v regionálním školství největší nárůst u speciálních škol o 3,5 tis. Kč (o 5,0 %) a základních škol včetně družin a klubů o 1,7 tis. Kč (o 5,0 %). Meziroční pokles nastal u středních odborných škol včetně VOŠ o 0,2 tis. Kč (o 0,5 %) a u středních odborných učilišť o 0,3 tis. Kč (o 0,6 %).

Ve sledovaném období 2000 až 2004 došlo k největšímu nárůstu výdajů na jedno dítě/žáka (o 55,2 %) v případě základních škol. Toto navýšení bylo způsobeno, jak bylo dříve uvedeno, v mnoha případech chybným zaúčtováním výdajů školního stravování při základních školách do výdajů základních škol. Nárůst nad 30 % byl zaznamenán u jednotkových výdajů na žáka speciální školy (o 19,4 tis. Kč), SOU (o 11,5 tis. Kč) a gymnázia (o 8,4 tis. Kč). Výdaje na žáka SOŠ (včetně VOŠ) vzrostly pouze o 16,3 % a dosáhly 37 358 Kč na žáka. Výdaje na dítě umístěné v mateřské škole byly v roce 2004 nejnižší – 30 095 Kč, tzn. navýšení v pětiletém období o 18,0 %.

Tabulka 33

Jednotkové výdaje na dítě/žáka ve stálých cenách roku 2000 v letech 2000 až 2004

Zdroj: ZÚ – kapitola 333-MŠMT; 700-Obce a DSO, KÚ; 380-OkÚ; databáze ÚIV; ČSÚ
Komentáře:

Metodika použitá pro výpočty výdajů na žáka/studenta

- počet žáků/studentů ve školním roce = počet žáků denního (resp. prezenčního) studia + 1/3 počtu žáků/studentů ostatních forem studia (resp. studia distančního a kombinovaného),
- přepočtený počet žáků/studentů v kalendářním roce = 2/3 počtu žáků/studentů ve školním roce, který v daném kalendářním roce končí + 1/3 počtu žáků/studentů ve školním roce, který v daném kalendářním roce začíná,
- celkové výdaje na školství = běžné (neinvestiční) výdaje z rozpočtů MŠMT, Obce a DSO, KÚ, OkÚ, MZe (nejsou započteny výdaje z rozpočtů MO, MV a MSp).

Druh/typ školy	2000	2001	2002	2003	2004
Materské školy	25 506 Kč	26 596 Kč	29 366 Kč	30 045 Kč	30 095 Kč
ZŠ včetně školních družin a klubů	22 537 Kč	24 347 Kč	27 148 Kč	33 323 Kč	34 984 Kč
Gymnázia	25 788 Kč	26 884 Kč	30 303 Kč	33 285 Kč	34 207 Kč
Střední odborné školy a VOŠ	32 125 Kč	33 041 Kč	35 558 Kč	37 557 Kč	37 358 Kč
Střední odborná učiliště	37 204 Kč	37 291 Kč	41 586 Kč	48 937 Kč	48 656 Kč
Speciální školy	54 669 Kč	58 459 Kč	63 057 Kč	70 572 Kč	74 114 Kč
Index spotřebitelských cen a meziroční inflace					
index spotřebitelských cen (rok 2000 = 100)	100,0	104,7	106,6	106,7	109,7
meziroční inflace	3,9%	4,7%	1,8%	0,1%	2,8%

Tabulka 34

Jednotkové výdaje na dítě/žáka v letech 2000 až 2004

Zdroj: ZÚ – kapitola 333-MŠMT; 329-Mze; 700-Obce a DSO, KÚ; 380-OkÚ;
databáze ÚIV

Komentáře:

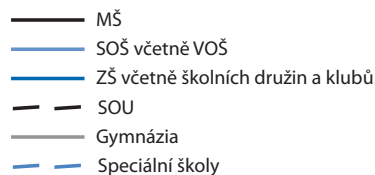
Metodika použitá pro výpočty výdajů na žáka/studenta

- počet žáků/studentů ve školním roce = počet žáků denního (resp. prezenčního) studia + 1/3 počtu žáků/studentů ostatních forem studia (resp. studia distančního a kombinovaného),
- přepočtený počet žáků/studentů v kalendářním roce = 2/3 počtu žáků/studentů ve školním roce, který v daném kalendářním roce končí + 1/3 počtu žáků/studentů ve školním roce, který v daném kalendářním roce začíná,
- celkové výdaje na školství = běžné (neinvestiční) výdaje z rozpočtů MŠMT, Obce a DSO, KÚ, Mze (nejsou započteny výdaje z rozpočtů MO, MV a MSp).

Druh/typ školy	2000	2001	2002	2003	2004
Materské školy	25 506 Kč	27 846 Kč	31 304 Kč	32 058 Kč	33 014 Kč
ZŠ včetně školních družin a klubů	22 537 Kč	25 491 Kč	28 939 Kč	35 556 Kč	38 377 Kč
Gymnázia	26 258 Kč	28 148 Kč	32 116 Kč	35 515 Kč	37 525 Kč
Střední odborné školy a VOŠ	32 125 Kč	34 594 Kč	37 905 Kč	40 073 Kč	40 981 Kč
Střední odborná učiliště	37 204 Kč	39 044 Kč	44 330 Kč	52 216 Kč	53 375 Kč
Speciální školy	54 669 Kč	61 206 Kč	67 219 Kč	75 301 Kč	81 303 Kč

Obrázek 32

Jednotkové výdaje na dítě/žáka v letech 2000–2004 (v tis. Kč)

Zdroj: ZÚ – kapitola 333-MŠMT; 329-Mze; 700-Obce a DSO, KÚ;
380-OkÚ; databáze ÚIV.

Tabulka 35
**Jednotkové výdaje na dítě/žáka v roce 2004
– podle regionů**

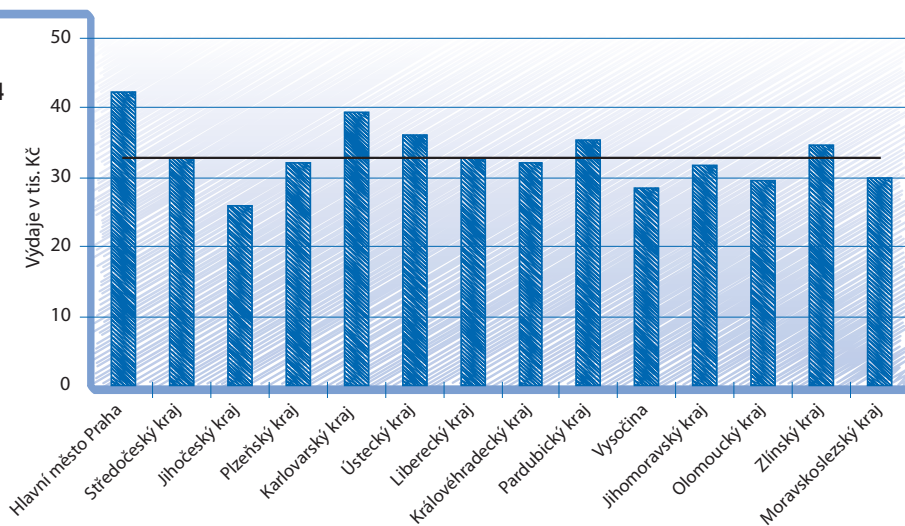
Zdroj: ZÚ - kapitola 333-MŠMT; 700-Obce a DSO, KÚ; databáze ÚIV.

Kraj	Jednotkové výdaje na dítě/žáka						
	mateřské školy	základní školy	střední školy celkem	z toho			speciální školy
				gymnázia	střední odborné školy	střední odborná učiliště	
Hlavní město Praha	42 284 Kč	40 485 Kč	44 244 Kč	38 782 Kč	41 211 Kč	57 630 Kč	89 567 Kč
Středočeský kraj	32 749 Kč	35 813 Kč	43 090 Kč	36 159 Kč	41 961 Kč	50 404 Kč	87 291 Kč
Jihočeský kraj	25 957 Kč	39 289 Kč	49 828 Kč	38 202 Kč	43 166 Kč	.	.
Plzeňský kraj	32 047 Kč	35 470 Kč	40 602 Kč	35 397 Kč	39 736 Kč	45 154 Kč	86 025 Kč
Karlovarský kraj	39 535 Kč	37 167 Kč	47 245 Kč	40 977 Kč	.	.	.
Ústecký kraj	36 287 Kč	36 645 Kč	46 385 Kč	40 175 Kč	32 704 Kč	.	.
Liberecký kraj	33 004 Kč	36 599 Kč	46 683 Kč	39 777 Kč	39 471 Kč	58 134 Kč	77 109 Kč
Královéhradecký kraj	32 222 Kč	35 400 Kč	46 598 Kč	39 424 Kč	38 577 Kč	62 824 Kč	85 576 Kč
Pardubický kraj	35 482 Kč	35 872 Kč	46 907 Kč	37 852 Kč	39 035 Kč	65 725 Kč	81 696 Kč
Vysočina	28 329 Kč	38 495 Kč	49 387 Kč	41 410 Kč	45 586 Kč	59 537 Kč	81 890 Kč
Jihomoravský kraj	31 725 Kč	34 025 Kč	40 050 Kč	34 908 Kč	38 750 Kč	45 721 Kč	90 268 Kč
Olomoucký kraj	29 659 Kč	34 924 Kč	41 735 Kč	35 059 Kč	40 258 Kč	48 672 Kč	84 368 Kč
Zlínský kraj	34 699 Kč	35 930 Kč	44 533 Kč	39 837 Kč	42 753 Kč	49 661 Kč	.
Moravskoslezský kraj	29 913 Kč	37 960 Kč	40 750 Kč	35 082 Kč	39 971 Kč	45 586 Kč	77 762 Kč
Česká republika	33 014 Kč	36 762 Kč	44 150 Kč	37 525 Kč	40 981 Kč	53 375 Kč	82 529 Kč

Obrázek 33
**Jednotkové výdaje na dítě
umístěné v mateřské škole v roce 2004
(v tis. Kč)**

■ mateřské školy
— ČR celkem

Zdroj: ZÚ – kapitola 333-MŠMT; 700-Obce a DSO, KÚ; databáze ÚIV.

Na dítě umístěné v mateřské škole bylo v roce 2004 z veřejných rozpočtů uvolněno 33 014 Kč. Finanční náročnost žáka základní školy se v průměru pohybovala na úrovni 36 762 Kč. Žák střední školy (včetně vyšších odborných škol) stál v roce 2004 veřejné rozpočty celkem 44 150 Kč – z toho jsou podstatně „dražší“ žáci v odborném vzdělávání. Nejdražší byl žák středního odborného učiliště (v průměru 53 375 Kč), následuje žák střední a vyšší odborné školy (40 981 Kč) a nejlevněji vyšla výuka žáka gymnázia (v průměru 37 525 Kč). Žák speciální školy je finančně nejnáročnější a z rozpočtu obcí, DSO; krajských úřadů a MŠMT bylo na něj v průměru uvolněno 82 529 Kč.

Průměrné výdaje na dítě umístěné v mateřské škole se v roce 2004 v jednotlivých krajích značně lišily a pohybovaly se v rozmezí 25 957 Kč – 42 284 Kč. Více než 30 tisíc korun v průměru bylo investováno do předškolní výchovy dítěte v 10 krajích, nejvíce v Praze (42 284 Kč). Hodnoty ukazatele v ostatních krajích jsou poměrně homogenní, kromě Karlovarského (39 535 Kč), Ústeckého (36 287 Kč), Pardubického kraje (35 482 Kč) a zmíněné Prahy se po-

hybovaly v rozmezí 31,7 – 34,7 tisíc Kč. Pod hranici 30 tisíc korun bylo do předškolní výchovy investováno v kraji Jihočeském (25 957 Kč), Vysočina (28 329 Kč), Moravskoslezském (29 913 Kč) a Olomouckém (29 659 Kč).

Výdaje na žáka základní školy (bez školních družin a klubů) se v jednotlivých regionech pohybovaly v rozmezí od 34 025 Kč na žáka v Jihomoravském kraji do 40 485 Kč v Praze. V roce 2004 byly stejně jako v roce 2003 do výdajů základních škol v některých případech započteny i výdaje na školní stravování při základních školách. Nejvyšší výdaje na žáka základní školy byly zaznamenány v regionu Praha (40 485 Kč), v kraji Jihočeském (39 289 Kč) a Vysočina (38 495 Kč). Nejméně stál žák v Jihomoravském kraji (34 025 Kč). V ostatních regionech se pohybovaly výdaje na žáka základní školy v rozmezí od 34,9 tis. Kč v Olomouckém kraji do 38,0 tis. Kč v kraji Moravskoslezském.

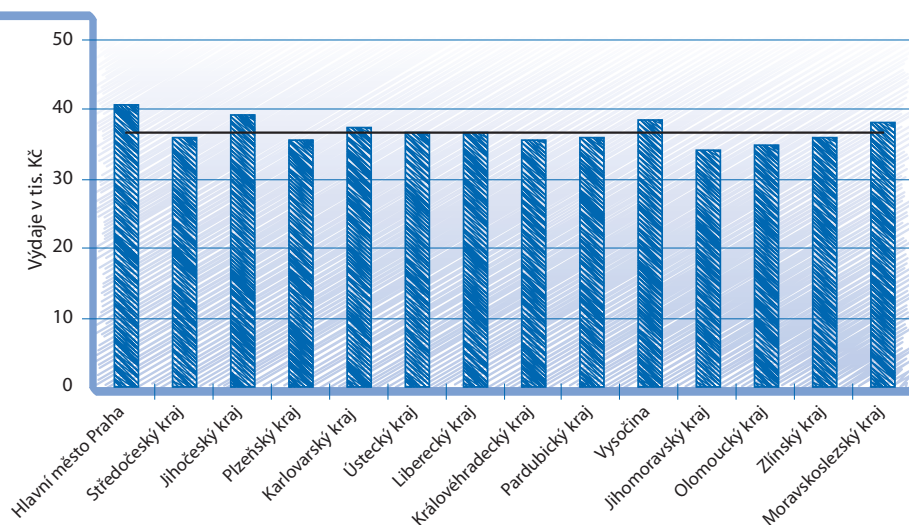
Průměrné výdaje na žáka střední školy (včetně vyšší odborné školy) se pohybovaly v rozmezí od 40 050 Kč v Jihomoravském kraji do 49 828 Kč v Jihočeském kraji (v průměru stál v roce 2004 jeden žák střední školy

Obrázek 34

Jednotkové výdaje na žáka základní školy v roce 2004 (v tis. Kč)

■ základní školy
— ČR celkem

Zdroj: ZÚ – kapitola 333-MŠMT; 700-Obce a DSO, KÚ; databáze ÚIV.

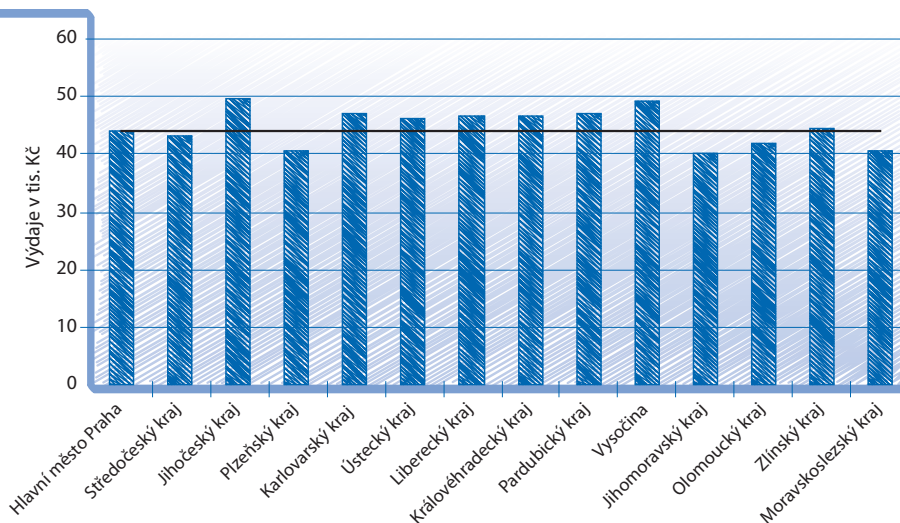

Obrázek 35

Jednotkové výdaje na žáka střední školy včetně VOŠ v roce 2004 (v tis. Kč)

■ střední školy
— ČR celkem

Zdroj: ZÚ – kapitola 333-MŠMT; 700-Obce a DSO, KÚ; databáze ÚIV.

44 150 Kč). Vzhledem k tomu, že střední a vyšší odborné školství je velmi rozmanité a republikové normativy běžných výdajů na žáka středních a odborných vyšších škol se liší podle finanční náročnosti oborů, které žáci studují, mohou být rozdíly v rámci regionů poměrně velké. Do skupiny krajů, jejichž výdaje na žáka střední a vyšší odborné školy přesáhly hranici 45 tisíc Kč, se zařadilo 7 krajů a 9 krajů převyšovalo celorepublikový průměr, patřily k nim kromě již zmíněného Jihočeského kraje i kraje Vysočina (49 387 Kč), Karlovarský (47 245 Kč), Pardubický (46 907 Kč), Liberecký (46 683 Kč), Královéhradecký (46 598 Kč), Ústecký (46 385 Kč), Zlínský (44 533 Kč) a Praha (44 244 Kč).

4.2 Financování vysokých škol včetně jejich investičního rozvoje

Dotace veřejné vysoké škole je podle § 18 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), poskytována na uskutečňování akreditovaných studijních programů

a programů celoživotního vzdělávání, s nimi spojenou tvůrčí činností a na rozvoj veřejné vysoké školy. Veřejné vysoké škole může být poskytnuta i dotace na ubytování a stravování studentů.

Pro výši dotací je rozhodný dlouhodobý záměr veřejné vysoké školy, dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol vypracovaný ministerstvem (dále „dlouhodobý záměr ministerstva“) a jeho každoroční aktualizace, typ a finanční náročnost akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání, počet studentů a dosažené výsledky ve vzdělávací a vědecké nebo výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti a její náročnost.

Ministerstvo zpracovává systém financování vysokých škol na základě „Pravidel pro poskytování dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.“ Převážná část běžných prostředků ze státní dotace byla

poskytnuta normativní metodou, která zohledňuje počet studentů a náklady závislé na finanční náročnosti studia v příslušném studijním programu. Pro účely financování jsou studijní programy rozděleny do sedmi základních skupin s koeficienty náročnosti 1 – 5,9. Pravidla stanovení výše dotací veřejným vysokým školám na rok 2004 navazují na pravidla normativního rozdělování, která byla používána v minulých letech.

Ve státní dotaci hrají stále větší roli i prostředky, které jsou poskytnuty na základě souladu dlouhodobých záměrů vysokých škol s dlouhodobým záměrem ministerstva, respektive v roce 2003 s jejich aktualizací.

Soukromá vysoká škola je povinna si zajistit finanční prostředky pro vzdělávací a vědeckou nebo výzkumnou, vývojovou, uměleckou a další tvůrčí činnost. Soukromé vysoké škole může být poskytnuta na tuto činnost státní dotace v případě, že působí jako obecně prospěšná společnost. V roce 2004 ministerstvo poskytlo státní dotaci dvěma soukromým vysokým školám, které splnily další podmínky pro udělení dotace stanovené ministerstvem, a to Institutu restaurování a konzervačních technik Lito-myšl, o. p. s. (dotace ve výši 5 069 tis. Kč) a Vysoké škole v Plzni, o. p. s. (dotace 12 733 tis. Kč).

Celková dotace veřejným vysokým školám z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT se v roce 2004 skládala z těchto dílčích dotací:

neinvestiční základní dotace, která je determinována následujícími ukazateli:

- A** studijní programy
- C** stipendia (na podporu rozvoje vzdělávání v doktorských studijních programech)
- D** studenti, kteří nejsou státními občany České republiky, rozvojová zahraniční pomoc a mezinárodní spolupráce včetně programů SOCRATES, AKTION a CEEPUS
- F** fond vzdělávací politiky – vzdělávací projekty, programy a záměry
- G** vzdělávací rozvojové projekty Fondu rozvoje vysokých škol

I rozvojové programy

M mimořádné události

dotace na ubytování a stravování studentů

dotace na výzkum a vývoj v členění:

- institucionální prostředky (výzkumné záměry a specifický výzkum)
  - účelové prostředky (investiční a neinvestiční) na podporu projektů výzkumu a vývoje
- investiční (kapitálová) dotace mimo programové financování na projekty Fondu rozvoje vysokých škol a na rozvojové programy

dotace na reprodukci majetku v rámci programového financování v členění:

- investiční prostředky
- neinvestiční výdaje spojené s investiční výstavbou

Největší část příjmů veřejných vysokých škol tvořily neinvestiční dotace z kapitoly 333-MŠMT (17 719 586,72 tis. Kč, z toho základní dotace 13 720 689,0 tis. Kč, dotace na ubytování na kolejích a stravování studentů v menších 812 027,0 tis. Kč a dotace na výzkum a vývoj ve výši 2 952 767,0 tis. Kč).

Další prostředky ze státního rozpočtu (z rozpočtu jiných resortů a z Grantové agentury) byly poskytnuty ve výši 923 098,0 tis. Kč, z toho 631 646,5 tis. Kč tvořily prostředky z Grantové agentury.

Z územních rozpočtů (vyšší územně samosprávné celky) byly poskytnuty prostředky ve výši 36 713,1 tis. Kč (na provoz 35 827,4 tis. Kč a na výzkum a vývoj 885,7 tis. Kč).

Ze zahraničních zdrojů plynulo na provoz 168 595,1 tis. Kč a na výzkum a vývoj 183 444,4 tis. Kč.

Finanční prostředky programového financování byly uvolňovány prostřednictvím jednotlivých programů. Od roku 2003 jsou akce investiční výstavby zařazovány do nových programů řady 233, jejichž dokumentace byly schváleny Ministerstvem financí, resp. vládou ČR. Původní program 333 310 postupně, po dokončení v něm obsažených akcí, zanikne.

Tabulka 36

Neinvestiční dotace poskytnuté veřejným VŠ z kapitoly 333-MŠMT v roce 2004 (v mil. Kč)

Název	Činnost VŠ	Výzkum a vývoj	Koleje a menzy	Záležitosti vzděl. j. n.	Proti-drogová politika	Prevence kriminality	Humanit. zahr. pomoc	Rozvojová zahr. pomoc	Celkový součet
Akademie múzických umění v Praze	218,1	7,4	2,3	–	–	–	–	–	227,7
Akademie výtvarných umění v Praze	53,9	3,6	0,5	–	–	–	–	0,6	58,6
Česká zemědělská univerzita v Praze	621,6	57,3	28,5	–	–	–	–	10,9	718,2
České vysoké učení technické v Praze	1 369,8	473,5	101,0	0,3	–	–	–	14,7	1 959,3
Janáčkova akademie múzických umění v Brně	116,7	2,6	2,1	–	–	–	–	–	121,4
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích	413,8	118,4	24,5	0,1	–	–	–	1,5	558,4
Masarykova univerzita v Brně	1 384,2	253,2	52,4	0,8	0,1	–	0,7	3,9	1 695,2
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně	464,8	91,5	30,0	–	–	–	–	1,2	587,5
Ostravská univerzita v Ostravě	326,6	20,1	8,6	–	–	–	–	0,2	355,3
Slezská univerzita v Opavě	172,2	13,4	17,1	–	–	–	–	0,2	202,9
Technická univerzita v Liberci	327,4	63,5	32,3	–	–	–	–	0,7	423,9
Univerzita Hradec Králové	234,5	4,1	10,1	0,1	–	–	–	–	248,7
Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem	308,7	3,5	16,6	0,1	–	0,2	0,2	1,9	331,2
Univerzita Karlova v Praze	2 427,7	790,8	165,8	0,6	0,3	0,3	–	46,6	3 432,2
Univerzita Palackého v Olomouci	783,8	140,4	49,4	0,2	–	–	–	0,6	974,4
Univerzita Pardubice	356,6	65,5	17,7	–	–	–	–	0,3	440,1
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně	309,2	28,6	12,1	–	–	–	–	0,1	350,0
Veterinární a farmaceutická univerzita Brno	235,7	19,7	4,3	–	–	–	–	0,7	260,3
Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava	876,6	141,7	44,6	–	–	–	–	0,4	1 063,3
Vysoká škola ekonomická v Praze	540,2	54,9	49,2	–	–	–	–	6,3	650,6
Vysoká škola chemicko-technologická v Praze	310,9	265,7	16,6	–	–	–	–	2,1	595,3
Vysoká škola polytechnická Jihlava	4,1	–	–	–	–	–	–	–	4,1
Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze	82,1	–	0,7	–	–	–	–	–	82,8
Vysoké učení technické v Brně	1 052,0	240,5	86,9	–	–	–	–	2,0	1 381,4
Západočeská univerzita v Plzni	633,4	93,0	38,9	3,0	–	–	–	1,3	769,6
Neinvestiční dotace poskytnuté VŠ celkem	13 624,5	2 952,8	812,0	5,2	0,4	0,5	0,9	96,1	17 492,5

Poznámky:

V neinvestičních výdajích vysokých škol nejsou zahrnuty neinvest. finanční prostředky spojené s investičními akcemi evidované v programu ISPROFIN a to ve výši 227 102 740 Kč.

Tabulka 37

Programy financování reprodukce investičního majetku na rok 2004

Evid. č. programu	Název programu	Výdaje státního rozpočtu (v tis. Kč)			Plnění rozpočtu
		schválený rozpočet	rozpočet po změnách	skutečnost	v %
233 310	Rozvoj a obnova MTZ UK v Praze	458 375	458 375	441 807	96,4%
233 320	Rozvoj a obnova MTZ ČVUT v Praze	261 929	261 929	80 874	30,9%
233 330	Rozvoj a obnova MTZ MU v Brně	170 000	301 659	273 202	90,6%
233 340	Rozvoj a obnova MTZ veřejných vysokých škol	1 475 779	1 462 279	1 126 296	77,0%
333 310	Výstavba a obnova budov a staveb vysokých škol	750 314	750 616	604 017	80,5%

Zdroj: Závěrečný účet – kapitola 333-MŠMT

Poznámky:

Program 333 310 – jedná se o dobíhající program, který je od 1. 1. 2003 pro zahajované akce nahrazen programy 233 310, 233 320, 233 330 a 233 340.

Tabulka 38

Veřejné vysoké školy – výdaje z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT v běžných cenách v roce 2000–2004 (tis. Kč)

	2000	2001	2002	2003	2004
Celkové výdaje na veřejné VŠ z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT					
Výdaje na veřejné vysoké školy celkem	13 249 942,4	15 358 747,6	17 503 436,9	18 850 377,5	20 763 641,8
v tom					
neinvestiční výdaje	11 394 909,0	13 070 788,9	15 070 172,6	15 743 820,2	17 719 586,7
investiční výdaje	1 855 033,4	2 287 958,8	2 433 264,3	3 106 557,3	3 044 055,1
Výdaje na veřejné vysoké školy podle funkčního třídění					
Celkem	13 249 942,4	15 358 747,6	17 503 436,9	18 850 377,5	20 763 641,8
Činnost vysokých škol	9 689 717,2	10 995 337,2	12 864 364,9	14 669 699,0	16 563 709,1
Vysokoškolské koleje a menzy	780 003,0	782 965,0	812 872,0	815 910,0	812 027,0
Výzkum a vývoj	2 683 064,2	3 331 764,6	3 387 982,0	3 270 175,5	3 282 212,8
Záležitosti vzdělávání j. n.	.	2 309,9	2 877,0	5 303,9	5 178,9
Mezinárodní spolupráce	.	160 809,0	351 921,0	.	.
Protidrogová politika	1 940,0	5 967,0	360,0	219,0	420,0
Prevence kriminality	.	.	2 120,0	780,0	520,0
Rozvojová a humanitární zahraniční pomoc	95 218,0	79 595,0	82 070,0	88 290,0	99 574,0

Zdroj: Závěrečný účet – kapitola 333-MŠMT

Poznámka:

Neinvestiční výdaje z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT nezahrnují neinvestiční dotace soukromým VŠ. V roce 2004 činily 17 802,0 tis. Kč.

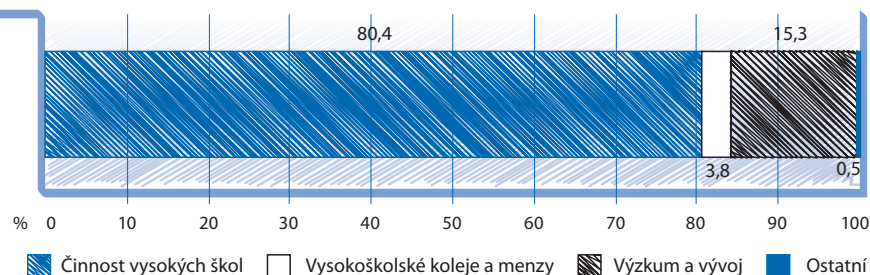
Tabulka 39
Veřejné vysoké školy – výdaje z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT ve stálých cenách roku 2000 v roce 2000–2004 (tis. Kč)

		2000	2001	2002	2003	2004
Celkové výdaje na veřejné VŠ z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT						
Výdaje na veřejné vysoké školy celkem		13 249 942,4	14 669 290,9	16 419 734,4	17 666 708,0	18 927 658,9
v tom	neinvestiční výdaje	11 394 909,0	12 484 039,0	14 137 122,5	14 755 220,4	16 152 768,1
	investiční výdaje	1 855 033,4	2 185 251,9	2 282 611,9	2 911 487,6	2 774 890,7
Výdaje na veřejné vysoké školy podle funkčního třídění						
Celkem		13 249 942,4	14 669 290,9	16 419 734,4	17 666 708,0	18 927 658,9
Činnost vysokých škol		9 689 717,2	10 501 754,7	12 067 884,5	13 748 546,4	15 099 096,7
Vysokoškolské koleje a menzy		780 003,0	747 817,6	762 544,1	764 676,7	740 225,2
Výzkum a vývoj		2 683 064,2	3 182 201,1	3 178 219,5	3 064 831,8	2 991 989,8
Záležitosti vzdělávání j. n.		.	2 206,2	2 698,9	4 970,9	4 721,0
Mezinárodní spolupráce		.	153 590,3	330 132,3	.	.
Protidrogová politika		1 940,0	5 699,1	337,7	205,2	382,9
Prevence kriminality		.	.	1 988,7	731,0	474,0
Rozvojová a humanitární zahraniční pomoc		95 218,0	76 022,0	76 988,7	82 746,0	90 769,4

Zdroj: Závěrečný účet - kapitola 333-MŠMT.

Obrázek 36
Dotace na veřejné vysoké školy v roce 2004 z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT

Zdroj: Závěrečný účet - kapitola 333-MŠMT.

Celkové výdaje na veřejné vysoké školy vynaložené z kapitoly 333-MŠMT činily v roce 2004 celkem 20,8 mld. Kč, což představuje 16,9 % celkových výdajů na školství. V porovnání s rokem 2000 došlo k jejich nárůstu o 7,5 mld. Kč, tedy o 56,7 %. Podíl výdajů na veřejné vy-

soké školy měřený makroekonomickým agregátem HDP v roce 2004 dosahoval 0,8 % a meziročně se neměnil. Ve sledovaném období, tj. v letech 2000–2004 měl stoupající tendenci a vzrostl o 0,1 procentního bodu.

Tabulka 40

Investiční dotace poskytnuté veřejným vysokým školám (bez ISPROFIN) v roce 2004- z kapitoly 333-MŠMT, v mil. Kč

Název	Činnost VŠ	Výzkum a vývoj	Rozvojová zahr. pomoc.	Celkový součet
Akademie múzických umění v Praze	7,4	–	–	7,4
Akademie výtvarných umění v Praze	3,4	0,1	–	3,5
Česká zemědělská univerzita v Praze	7,4	7,6	0,8	15,7
České vysoké učení technické v Praze	39,9	53,4	–	93,3
Janáčkova akademie múzických umění v Brně	4,1	–	–	4,1
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích	15,3	9,0	–	24,4
Masarykova univerzita v Brně	30,4	53,5	–	83,9
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně	23,5	10,0	–	33,5
Ostravská univerzita v Ostravě	3,4	1,1	–	4,6
Slezská univerzita v Opavě	7,7	–	–	7,7
Technická univerzita v Liberci	18,6	9,5	–	28,2
Univerzita Hradec Králové	5,5	0,3	–	5,8
Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem	6,1	0,2	1,8	8,1
Univerzita Karlova v Praze	105,4	66,2	–	171,6
Univerzita Palackého v Olomouci	14,6	22,0	–	36,6
Univerzita Pardubice	7,0	3,5	–	10,5
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně	6,3	9,3	–	15,5
Veterinární a farmaceutická univerzita Brno	12,1	7,8	–	20,0
Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava	18,8	22,1	–	40,9
Vysoká škola ekonomická v Praze	11,8	0,9	–	12,7
Vysoká škola chemicko-technologická v Praze	13,5	6,1	–	19,6
Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze	1,6	–	–	1,6
Vysoké učení technické v Brně	37,0	36,8	–	73,8
Západočeská univerzita v Plzni	12,3	9,9	–	22,1
Investiční dotace poskytnuté veřejným VŠ celkem	413,0	329,4	2,5	745,0

Vzdělávání a vzdělávací soustava v roce 2004

Vzdělávání a zaměstnanost

5.1 Faktory ovlivňující zaměstnanost absolventů škol

Zaměstnanost absolventů škol na trhu práce závisí na mnoha faktorech. Rozhodující rámec tvoří **vnější ekonomické prostředí**. Zaměstnanost absolventů škol, resp. míra nezaměstnanosti absolventů škol a jejich postavení na trhu práce jsou svázány s hospodářskou situací, dynamikou vývoje hrubého domácího produktu a s celkovou mírou nezaměstnanosti a zaměstnanosti ekonomicky aktivního obyvatelstva. Tuto skutečnost potvrzují míry nezaměstnanosti ve vybraných evropských zemích, z pořadí zemí podle míry nezaměstnanosti je zřejmá souvislost s jejich ekonomickou situací (Obrázek 37). Podstatným způsobem působí na postavení absolventů vstupujících na trh práce i konkrétní regionální situace, například přítomnost významného zahraničního investora nebo naopak útlum některých odvětví v regionu.

Druhou skupinou faktorů, které významně ovlivňují zaměstnanost absolventů na trhu práce je **výkonnost školské sféry, schopnost škol reagovat na potřeby trhu práce a zaměstnavatelů**. Podstatné je jednak to, zda vzdělanostní i oborová struktura absolventů, kteří opouštějí brány škol, je v souladu s potřebami trhu práce, jednak to, zda vzděláním poskytnuté kompetence umožňují kvalitní pracovní výkon. V zásadě můžeme říci, že situace jednotlivých absolventů škol závisí především na úrovni absolvovaného vzdělání a vystudovaném oboru. Základem pro příznivé uplatnění na trhu práce je dosažení vyšší úrovně vzdělání, protože nezaměstnanost postihuje ve větší míře právě absolventy s nižší úrovní vzdělání. Zatímco u vyučených a vyučených s maturitou byla podle údajů z dubna 2004 míra nezaměstnanosti vysoká a dosahovala u vyučených 20,9 %, respektive 19,1 % u vyučených s maturitou, situace ve vyšších kategoriích vzdělání byla o něco příznivější: u absolventů SOŠ s maturitou dosahovala míra nezaměstnanosti v tomto období 13,3 %, u absolventů gymnázií

5,3 %, u absolventů VOŠ 9,4 % a míra nezaměstnanosti absolventů VŠ činila jen 5,7 %. (Obrázek 38). Výrazné rozdíly v možnostech uplatnění na trhu práce ovšem nacházíme i v souvislosti s obory vzdělání, kde se míra nezaměstnanosti často výrazně liší.

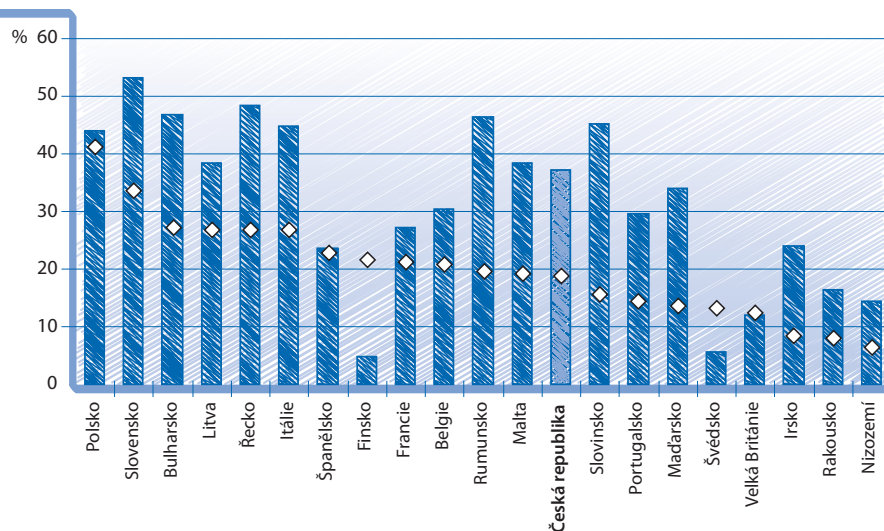
Třetí skupinou faktorů, které ovlivňují postavení absolventů na trhu práce, jsou **faktory subjektivní povahy**. K nim můžeme zařadit osobnostní charakteristiky, úroveň zvládnutí konkrétních znalostí a dovedností i iniciativu jednotlivých absolventů. Ve vztahu k hledání pracovního uplatnění je podstatný především aktivní přístup absolventa, schopnost orientovat se na trhu práce, získávat pracovní kontakty například v průběhu odborné praxe, dobře se prezentovat a udělat příznivý dojem na budoucího zaměstnavatele.

S potřebou zvyšování zaměstnanosti absolventů škol, příp. zkrácení délky jejich nezaměstnanosti po odchodu z počátečního vzdělávání souvisí snaha o zkvalitnění kariérového poradenství v základních i středních školách vytvořením **komplexního informačního a poradenského systému**. Od roku 2003 je v ČR budován Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce – ISA. Jeho cílem je vytvořit funkční informační systém, který umožní shromažďovat, zpracovávat a analyzovat relevantní informace týkající se demografického a ekonomického vývoje, situace na trhu práce, nároků zaměstnavatelů i vývoje vzdělávacího systému, tak aby tyto informace mohly být využívány různými skupinami uživatelů – státními orgány, školami, poradenskými institucemi, studenty, absolventy, zaměstnavateli i širokou veřejností. K rozšíření koncepce ISA je připraven systémový projekt financovaný z prostředků ESF s názvem VIP-Kariéra, ve kterém kromě rozšíření systému ISA je nově zakomponováno i vytvoření školních poradenských pracovišť, vč. systému jejich metodické podpory a systému dalšího vzdělávání (prezenčního i e-learningového) psychologů, spec. pedagogů, výchovných-kariérových poradců a dalších pedagogických pracovníků.

Obrázek 37

Míra nezaměstnanosti a podíl dlouhodobě nezaměstnaných mladých lidí ve vybraných evropských zemích (2. čtvrtletí 2004)

- Podíl mladých lidí ve věku 15–24 let nezaměstnaných déle než 12 měsíců
- Míra nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15–24 let

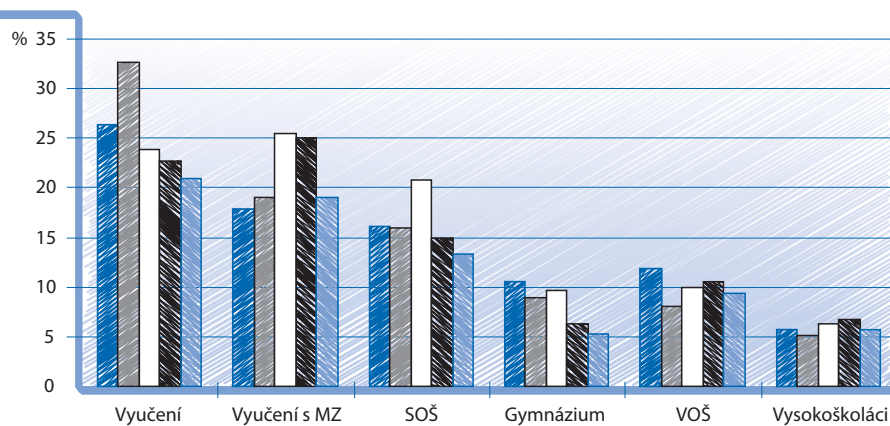

Obrázek 38

Míra nezaměstnanosti absolventů podle úrovně dosaženého vzdělání (v %)

- IV. 00
- IV. 01
- IV. 02
- IV. 03
- IV. 04

Zdroj: NÚOV

5.2 Vnější ekonomické prostředí a jeho vliv na vzdělávání a zaměstnanost absolventů škol

Možnost uplatnění mladých lidí vstupujících po absolvování vzdělávací dráhy na trh práce je výrazně ovlivňována strukturou zaměstnanosti, protože existuje zřejmá souvislost mezi vzdělaností a oborovou strukturou zaměstnaných v jednotlivých resortech a schopností absorpce absolventů do těchto struktur. Za stavu ideální rovnováhy by bylo vhodné, aby obě struktury spolu korespondovaly. Reálná situace je však odlišná, což souvisí zejména výraznými změnami struktury zaměstnanosti v rámci restrukturalizace ekonomiky státu, ale i s vývojem potřeby pracovníků v závislosti na rozvoji technologií, produktivity práce, evropské integrace i světové globalizace.

Primární sektor zahrnuje dvě odvětví – zemědělství a dobývání surovin. Zaměstnanost v zemědělství v Česku zhruba odpovídá průměru EU 15. Přesto, podíváme-li se na situaci v těch vyspělejších západoevropských zemích (např. Belgie, Dánsko, Německo, Nizozemsko či Velká Británie), ve kterých je tento podíl zhruba poloviční oproti ČR, je zřejmé, že i u nás je možné do budoucna očekávat mírný pokles. Totéž lze tvrdit také o dalším odvětví, které patří do primárního sektoru – dobývání nerostných surovin. Přestože v něm bylo v roce 2002 u nás zaměstnáno pouze 1,3 % ekonomicky aktivních obyvatel, je to několikanásobně vyšší podíl než u všech ostatních států uvedených v obrázku č. 39, v dlouhodobějším vývoji lze tedy rovněž očekávat pokles zaměstnanosti.

Nejsilnější odvětví v České republice tvoří **pracovní sektor průmysl**. Ten je sice také v některých jiných zemích zastoupen nejvíce, nikde však jeho podíl není tak vysoký (27,7 %) a nikde jinde také netvoří více než dvojnásobek druhého nejsilněji zastoupeného odvětví (tím je v případě ČR dílčí odvětví sektoru služeb – konkrétně obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží). Je zřejmé, že tak vysoký podíl zaměstnanosti v tomto sektoru není trvale udržitelný, jde stále o velkou přezaměst-

nanost danou jednak zděděnou deformovanou strukturou zaměstnanosti, jednak stále nedostatečnou produktivitou práce. Vysokou zaměstnanost v průmyslu ovlivňuje i souběh rozvoje moderních průmyslových podniků vyvolaný ve značné míře výhodností pro zahraniční investory a přetrvávající existencí našich podniků s tradiční výrobou, konkurenceschopných na základě levné pracovní síly a existující průmyslové základny. I když tyto podniky přispívají k udržení „přijatelné“ míry nezaměstnanosti, nelze pokládat tak vysoký podíl pracovníků v průmyslu za trvale udržitelný.

Výsadnímu postavení průmyslu se před rokem 1989 přizpůsobovala také oborová struktura odborného vzdělání. I v současné době je postavení průmyslu v českém hospodářství velice výrazné a je tedy nutné vztahům mezi strukturou zaměstnanosti a strukturou absolventů věnovat pozornost. S ohledem na předpokládaný vývoj je však potřebné brát v úvahu nutný pokles zaměstnanosti v tomto sektoru.

Přestože po roce 1989 došlo k nárůstu zaměstnanosti v terciárním a kvartérním sektoru v České republice, z obrázku č. 39 i tabulky č. 41, které uvádějí porovnaní struktury zaměstnanosti v ČR a vybraných vyspělých zemích, vyplývá, že v odvětvích jako „peněžnictví a pojišťovnictví“ a „činnosti v oblasti nemovitostí, pronajímání movitostí, služby pro podniky a výzkum a vývoj“ nadále, oproti většině vyspělých západoevropských zemí, je zaměstnanost nízká.

Relativně největší rozdíly v zaměstnanosti existují v odvětví „zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti“. Česká republika je svým podílem tohoto odvětví na celkové zaměstnanosti podobná jihoevropským zemím (tzn. Řecku, Portugalsku, Španělsku, Itálii). Naproti tomu více než dvojnásobná zaměstnanost v tomto odvětví oproti ČR je v severovýchodních zemích (Švédsko, Dánsko a Finsko) a zemích Beneluxu (Nizozemsko, Belgie). Rozvoj péče o obyvatele a stárnutí populace nutně povede ke zvyšování podílu zaměstnaných v tomto odvětví.

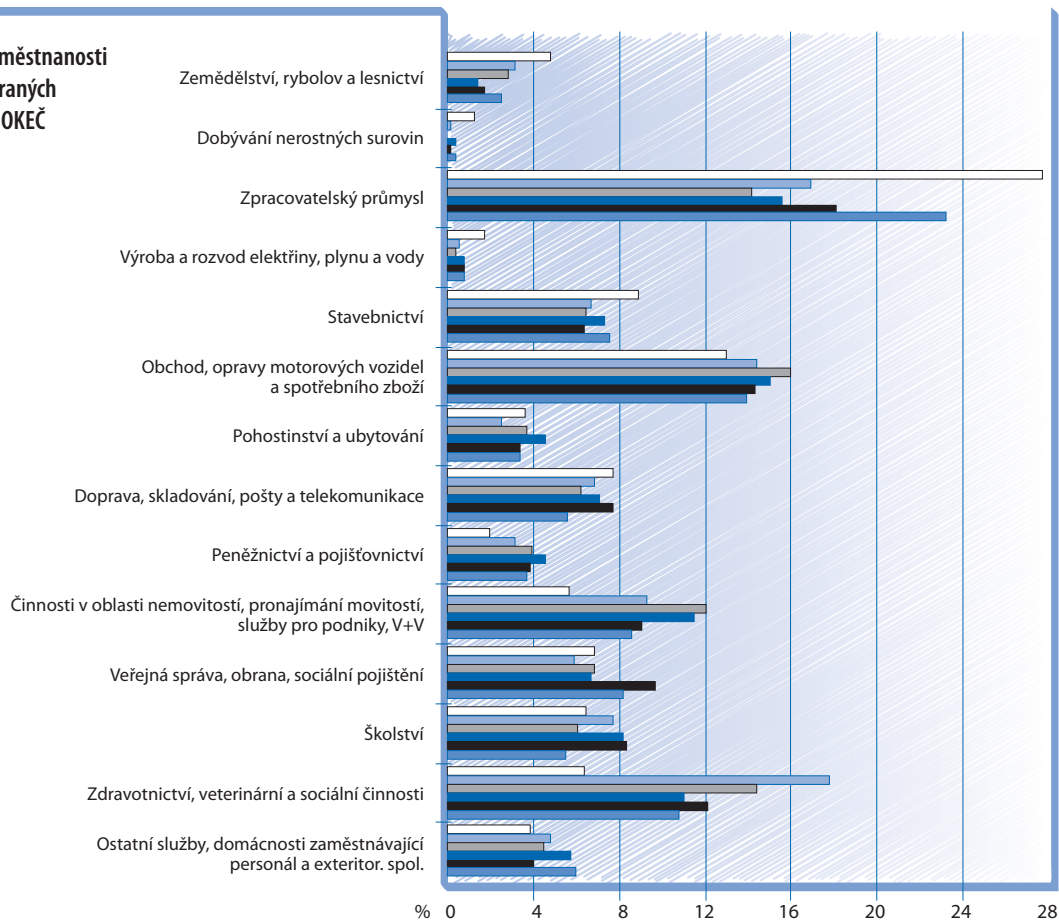
Obrázek 39

Srovnání struktury zaměstnanosti České republiky a vybraných vyspělých zemí podle OKEČ (rok 2002, v %)

- Česká republika
- Dánsko
- Nizozemsko*
- Velká Británie
- Belgie
- Německo

Zdroj: NÚOV

* rok 2001

Školská sféra by ve vztahu k probíhajícím strukturálním, technologickým a dalším změnám souvisejícím s nástupem informační společnosti měla umožňovat, aby struktura absolventů, kteří jsou připravováni školským systémem, odpovídala v dlouhodobějším pohledu potřebám trhu práce. Zároveň by měla absolventům poskytovat kompetence umožňující úspěšný vstup na trh práce i další kariérový a profesionální růst. Do popředí dnes vystupuje ne-

jen schopnost absolventů obstát v konkurenci s ostatními kategoriemi zkušenějších pracovníků v rámci České republiky, ale se vstupem do EU se otevírá i otázka konkurenceschopnosti na evropském trhu práce. Před školskou sférou se tak objevují požadavky, které směřují k potřebě rozšiřovat možnosti vzdělávacích příležitostí pro mladou populaci a k větší pružnosti a flexibilitě škol, aby byly schopny rychleji reagovat na změny ve sféře práce.

5.3 Názory zaměstnavatelů na vzdělávání a připravenost absolventů škol

Z hlediska úspěšného vstupu absolventů na trh práce je důležité, do jaké míry odpovídají jejich skutečné schopnosti, dovednosti a znalosti (označované jako kompetence) požadavkům zaměstnavatelů.

Ukazuje se, že zaměstnavatelé mírně preferují široké profesní dovednosti před úzkými profesními dovednostmi a s tím, jak získávají na významu kvalifikace přesahující jednotlivé profese a mění se požadavky na práci, roste i důraz kladený na vybavenost jednotlivce přenositelnými klíčovými kompetencemi (viz tabulka č. 42).

Tabulka 41

Srovnání struktury zaměstnanosti České republiky a vybraných vyspělých zemí podle OKEČ (rok 2002, v %)

	Česká republika	Lucembursko	Irsko ¹	Dánsko	Rakousko	Nizozemsko ¹	Velká Británie	Belgie	Švédsko	Finsko	Německo	Itálie	Španělsko	Řecko ¹	Portugalsko
HDP na 1 obyv. v PPS (EU 25 = 100)*	69	215	133	123	122	121	119	118	115	113	108	107	98	81	74
<i>Počet pracujících celkem (v mil.)</i>	4,77	0,29	1,72	2,72	3,84	7,87	28,41	4,07	4,24	2,39	36,54	21,92	16,26	3,92	5,12
Zemědělství, rybolov a lesnictví	4,8	1,3	7,0	3,2	5,6	2,8	1,4	1,7	2,1	5,3	2,5	5,0	5,9	16,0	12,3
Dobývání nerostných surovin	1,3	0,1	0,4	0,2	0,2	0,1	0,4	0,2	0,2	0,2	0,4	0,3	0,4	0,5	0,3
Zpracovatelský průmysl	27,7	11,9	17,4	16,9	19,5	14,2	15,6	18,1	16,8	19,5	23,2	22,6	18,4	14,2	20,5
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	1,8	0,6	0,7	0,5	0,9	0,4	0,8	0,7	0,6	0,9	0,8	0,7	0,6	0,9	0,8
Stavebnictví	8,9	9,8	10,5	6,7	8,8	6,5	7,3	6,4	5,5	6,2	7,5	8,0	11,8	7,3	12,2
Obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží	13,0	13,9	14,4	14,4	15,7	15,9	15,0	14,3	12,1	11,8	13,9	15,8	15,7	17,2	15,0
Pohostinství a ubytování	3,6	4,6	6,1	2,5	5,7	3,7	4,6	3,4	2,7	3,4	3,4	4,1	6,3	6,5	5,2
Doprava, skladování, pošty a telekomunikace	7,7	8,3	6,4	6,8	6,6	6,2	7,1	7,7	6,7	7,1	5,6	5,3	6,1	6,4	3,9
Peněžnictví a pojišťovnictví	2,0	11,6	4,0	3,2	3,5	3,9	4,6	3,9	2,1	2,0	3,7	3,0	2,5	2,8	1,6
Činnosti v oblasti nemovitostí, pronajímání movitostí, služby pro podniky, V + V	5,6	16,2	8,7	9,3	7,9	12,0	11,5	9,1	13,3	10,9	8,5	7,6	8,0	5,4	4,7
Veřejná správa, obrana, sociální pojištění	6,8	5,2	4,7	5,9	6,5	6,9	6,7	9,7	5,7 ²	5,7	8,2	9,0	6,4	7,4	6,7
Školství	6,5	4,5	6,0	7,7	6,0	6,1	8,2	8,3	8,2	6,8	5,5	7,0	5,8	6,4	5,6
Zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti	6,4	6,1	8,3	17,7	8,5	14,4	11,0	12,1	18,7	14,5	10,7	6,1	5,6	4,5	5,0
Ostatní služby, domácnosti zaměstnávající personál a exteritor. spol.	3,8	6,0	4,9	4,8	4,6	4,5	5,7	4,0	5,1	5,5	6,0	5,3	6,6	4,5	6,2

Zdroj: NÚOV

¹⁾ rok 2001

* rok 2003, v tržních cenách

Tabulka 42
Význam klíčových znalostí, dovedností a schopností pro jednotlivé vzdělanostní skupiny zaměstnanců

Zdroj: NÚOV

Poznámka:

Čím nižší hodnota aritmetického průměru, tím je daná vlastnost či dovednost důležitější – zdůrazněny nejdůležitější kompetence při porovnání ve sloupcích.

Znalosti, dovednosti, schopnosti	důležitost vlastností (hodnoty aritmetického průměru)			
	SOU	SOŠ	VOŠ	VŠ
Ústní a písemný projev	3,45	2,36	1,80	1,38
Čtení a porozumění pracovním instrukcím	2,12	1,82	1,68	1,49
Zběhlost v cizích jazycích	3,95	2,79	2,00	1,54
Práce s čísly při pracovním uplatnění	3,07	2,33	1,98	1,71
Schopnost rozhodovat se	3,03	2,31	1,81	1,31
Schopnost řešit problém	2,74	2,10	1,63	1,17
Nést zodpovědnost	2,62	2,09	1,65	1,25
Adaptabilita a flexibilita	2,56	2,14	1,81	1,60
Schopnost týmové práce	2,48	2,09	1,81	1,55
Schopnost vést	3,92	2,98	2,16	1,51
Ochota učit se	2,36	1,89	1,55	1,38
Zběhlost v používání výpočetní techniky	3,30	1,89	1,49	1,40
Zběhlost v zacházení s informacemi	3,03	2,11	1,73	1,37

Obecně platí, že s rostoucí úrovní vzdělání stoupají i nároky zaměstnavatelů na absolventy. **Čím vyšší vzdělání, tím se jednotlivé znalosti a dovednosti stávají pro zaměstnavatele důležitějšími.**

U všech vzdělanostních skupin má prvořadou důležitost **schopnost nést zodpovědnost a ochota učit se.** Význam je obecně přikládán rovněž schopnosti čtení a porozumění pracovním instrukcím i schopnostem řešit problém a pracovat v týmu.

V případě **absolventů SOU**, připravovaných pro výkon zejména manuálních a odborných dělnických profesí, jsou požadavky a nároky zaměstnavatelů orientovány především na **čtení a porozumění pracovním instrukcím** a na **ochotu učit se.** Naopak nejméně důležitou je zběhlost v cizích jazycích.

Vůči **pracovníkům se středoškolským maturitním vzděláním**, zastávajících častěji pozice vyžadující větší samostatnost v jednání a rozhodování, projevují zaměstnavatelé vyšší nároky, a to jak v oblasti osobních vlastností,

tak dovedností či schopností. Jedná se především o **čtení a porozumění pracovním instrukcím, ochotu učit se** a o **zběhlost v používání výpočetní techniky.** Nejméně důležitá je schopnost vést.

U **absolventů VOŠ** jsou nároky zaměstnavatelů průnikem mezi požadavky směřovanými ke středoškolákům a k vysokoškolákům. K nejdůležitějším schopnostem patří **zběhlost v používání výpočetní techniky** a **ochota učit se**, za nejméně důležitou je považována schopnost vést.

Na **zaměstnance s vysokoškolským vzděláním** jsou kladeny celkově nejvyšší nároky, které souvisejí s charakterem jejich pracovní náplně, založené zpravidla na samostatné činnosti. Mezi preferované schopnosti patří především **schopnost řešit problém** a **nést zodpovědnost**, naopak nejméně důležitá je podle názoru zaměstnavatelů práce s čísly při pracovním uplatnění.

Pokud jde o **klíčové kompetence, na jejichž rozvoj by se měly školy více zaměřit** (viz tabulka č. 43), prio-

ritní důraz je kladen (s výjimkou SOU) na **zběhlost v cizích jazycích**. U všech vzdělanostních skupin zaměstnavatelé požadují zlepšit přípravu zejména u **schopnosti řešit problémy** a **nést zodpovědnost**, a to i v případě absolventů SOU. Jistou nespokojenost se současnou kvalitou přípravy na školách vyjadřují zaměstnavatelé dále u **schopnosti rozhodovat se** (mimo SOU, kde ji však ani nepožadují).

Kromě kompetencí uvedených v tabulce č. 43 považují zaměstnavatelé za **důležité** rovněž **komunikační schopnosti a dovednosti, znalost platné legislativy, kreativitu či prezentační dovednosti**. Za **kompetence, jejichž význam v dalších letech poroste**, považují zaměstnavatelé především **zběhlost v cizích jazycích, zběhlost v používání výpočetní techniky, adaptabilitu a flexibilitu, ochotu učit se či zběhlost v zacházení s informacemi**.

Tabulka 43

Klíčové kompetence, na jejichž rozvoj by se měly školy více zaměřit, v %

Zdroj: NÚOV

Poznámka:

Procentní zastoupení zaměstnavatelů, kteří u dané schopnosti vyjádřili, že by se na její rozvoj měla škola více zaměřit.

	SOU	SOŠ	VOŠ	VŠ
Ústní a písemný projev	21,8 %	34,5 %	28,7 %	37,1 %
Čtení a porozumění pracovním instrukcím	32,7 %	23,3 %	12,4 %	10,9 %
Zběhlost v cizích jazycích	19,6 %	50,5 %	47,6 %	58,5 %
Práce s čísly při pracovním uplatnění	14,9 %	18,9 %	10,9 %	10,9 %
Schopnost rozhodovat se	21,5 %	42,2 %	40,0 %	47,3 %
Schopnost řešit problém	28,4 %	46,5 %	40,0 %	51,3 %
Nést zodpovědnost	34,2 %	42,5 %	38,9 %	48,0 %
Adaptabilita a flexibilita	22,2 %	28,0 %	24,4 %	26,2 %
Schopnost týmové práce	22,2 %	36,7 %	31,3 %	37,5 %
Schopnost vést	6,2 %	18,2 %	25,5 %	40,7 %
Ochota učit se	34,9 %	36,4 %	25,8 %	28,4 %
Zběhlost v používání výpočetní techniky	27,3 %	33,8 %	21,5 %	22,2 %
Zběhlost v zacházení s informacemi	20,0 %	34,9 %	29,8 %	36,4 %

Seznam tabulek

Tabulka 1: MŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	13
Tabulka 2: Základní charakteristiky sítě mateřských škol – podle regionů ve školním roce 2004/05	14
Tabulka 3: ZŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	17
Tabulka 4: Základní charakteristiky sítě základních škol – podle krajů v roce 2004/05	18
Tabulka 5: Přihlášení uchazeči o středoškolské studium, úspěšnost přijetí v % – podle regionů ve školním roce 2004/05	21
Tabulka 6: Základní charakteristiky sítě gymnázií (denní studium) ve školním roce 2004/05	23
Tabulka 7: Gymnázia – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	23
Tabulka 8: Gymnázia – nově přijatí a absolventi za školní roky 2000/01 až 2004/05	24
Tabulka 9: Základní charakteristiky sítě středních odborných škol – podle regionů ve školním roce 2004/05	27
Tabulka 10: SOŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	27
Tabulka 11: Základní charakteristiky sítě středních odborných učilišť – podle regionů ve školním roce 2004/05 (všechny formy studia)	29
Tabulka 12: SOU – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	29
Tabulka 13: Rozložení speciálních škol a počtu žáků ve speciálních školách podle krajů ve školním roce 2004/05	33
Tabulka 14: Vývoj počtu školních družin a klubů, počtu žáků v nich a jejich podílu na odpovídající školské populaci ve školních letech 1995/96 až 2004/05	35
Tabulka 15: Počet vyšších odborných škol, počet žáků, počet nově přijatých a počet absolventů ve školním roce 2004/05	40
Tabulka 16: VOŠ – počet nově přijatých a absolventů ve školních letech 2000/01 až 2004/05	40
Tabulka 17: VOŠ – školy, žáci, učitelé ve školních letech 2000/01 až 2004/05	41
Tabulka 18: Vývoj počtu studentů na vysokých školách v akademických letech 1996/97 až 2004/05	45
Tabulka 19: Počet přihlášek, přihlášených, přijatých a zapsaných na VŠ v akademických letech 200/01 až 2004/05, v tis.	46
Tabulka 20: Počet přihlášených a zapsaných na VŠ ve vztahu k populaci 18/19letých a k počtu maturantů (DS) v akademických letech 2000/01 až 2004/05	47
Tabulka 21: Počty akreditovaných studijních programů a oborů k 31. 12. 2004	49
Tabulka 22: Průměrné přepočtené počty zaměstnanců a učitelů za rok 2004	55
Tabulka 23: Průměrné přepočtené počty zaměstnanců podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) v letech 2000 až 2004	56
Tabulka 24: Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců a učitelů za rok 2004 (v Kč) a poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině v ČR (v %) – všichni zřizovatelé	58

Tabulka 25: Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců a učitelů za rok 2004 (v Kč) a poměr nominální mzdy zaměstnanců (učitelů) k obecné mzdové hladině v ČR (v %) – zřizovatel MŠMT, obec, kraj (placeni ze SR)	59
Tabulka 26: Průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců Rgš podle druhů a typů škol v letech 2000 až 2004	60
Tabulka 27: Průměrné měsíční nominální mzdy učitelů Rgš podle druhů a typů škol v letech 2000 až 2004	60
Tabulka 28: Průměrné přepočtené počty zaměstnanců (počet osob) a průměrné měsíční mzdy (v Kč) zaměstnanců veřejných vysokých škol včetně kolejí a menz (bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců za rok 2004 a jejich meziroční index	62
Tabulka 29: Průměrné měsíční nominální a reálné mzdy zaměstnanců veřejných vysokých škol včetně kolejí a menz (bez VŠZS a VŠLS) za rok 2004 (v Kč) a jejich meziroční index	65
Tabulka 30: Veřejné výdaje na školství v běžných cenách v letech 2000 až 2004 (v mil. Kč) a jejich podíl na HDP	69
Tabulka 31: Regionální školství – struktura veřejných výdajů v běžných cenách v letech 2000–2004	70
Tabulka 32: Regionální školství – struktura veřejných výdajů ve stálých cenách roku 2000 v letech 2000–2004	71
Tabulka 33: Jednotkové výdaje na dítě/žáka ve stálých cenách roku 2000 – v letech 2000–2004	72
Tabulka 34: Jednotkové výdaje na dítě/žáka v běžných cenách – v letech 2000–2004	72
Tabulka 35: Jednotkové výdaje na dítě/žáka v roce 2004 – podle krajů	73
Tabulka 36: Neinvestiční dotace veřejným VŠ poskytované z kapitoly 333-MŠMT v roce 2004 (v mil. Kč)	77
Tabulka 37: Programy financování reprodukce investičního majetku na rok 2004	78
Tabulka 38: Veřejné vysoké školy – výdaje z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT v běžných cenách v roce 2000–2004 (v tis. Kč)	78
Tabulka 39: Veřejné vysoké školy – výdaje z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT ve stálých cenách roku 2000 v roce 2000–2004 (v tis. Kč)	79
Tabulka 40: Investiční dotace veřejným vysokým školám (bez ISPROFIN) v roce 2004 poskytnuté z kapitoly 333-MŠMT (v mil. Kč)	80
Tabulka 41: Srovnání struktury zaměstnanosti České republiky a vybraných vyspělých zemí podle OKEČ (rok 2002, v %)	86
Tabulka 42: Význam klíčových znalostí, dovedností a schopností pro jednotlivé vzdělanostní skupiny zaměstnanců	87
Tabulka 43: Klíčové kompetence, na jejichž rozvoj by se měly školy více zaměřit, v %	88

Seznam obrázků

Obrázek 1: MŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	15
Obrázek 2: MŠ – počet dětí na školu ve školních letech 2000/01 až 2004/05	15
Obrázek 3: Počet žáků ZŠ na školu ve školních letech 2000/01 až 2004/05	19
Obrázek 4: Počet žáků ZŠ na třídu ve školních letech 2000/01 až 2004/05	19
Obrázek 5: Počet žáků ZŠ na úvazek učitele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	19
Obrázek 6: Gymnázia – počet žáků na školu ve školních letech 2000/01 až 2004/05	24
Obrázek 7: Gymnázia – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	24
Obrázek 8: SOŠ – počet žáků na školu v SOŠ ve školních letech 2000/01 až 2004/05	27
Obrázek 9: SOŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	28
Obrázek 10: Počet žáků na školu v SOU ve školních letech 2000/01 až 2004/05	30
Obrázek 11: SOU – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	30
Obrázek 12: Rozložení žáků ve speciálních školách podle druhu postižení ve školním roce 2004/05	34
Obrázek 13: Vývoj počtu školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně ochranné péče a dětí (v tis.) ve školních letech 2000/01 až 2004/05	39
Obrázek 14: VOŠ – poměrové ukazatele ve školních letech 2000/01 až 2004/05	41
Obrázek 15: Vysoké školy veřejné a soukromé – počty studentů v akademických letech 1996/97 až 2004/05, v tis.	46
Obrázek 16: Počet přihlášek, přihlášených, přijatých a zapsaných na VŠ v akademických letech 2000/01 až 2004/05, v tis.	46
Obrázek 17: Počet přihlášených a zapsaných na VŠ ve vztahu k populaci 18/19 letých a k počtu maturantů (DS) v akademických letech 2000/01 až 2004/05	47
Obrázek 18: Struktura uchazečů podle věku v akademickém roce 2004/05	47
Obrázek 19: Přehled o přijímacím řízení podle studijních programů	48
Obrázek 20: Odborné zaměření studijních programů soukromých vysokých škol	52
Obrázek 21: Průměrné přepočtené počty zaměstnanců podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) za rok 2004	56
Obrázek 22: Průměrné přepočtené počty učitelů podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) za rok 2004	56
Obrázek 23: Průměrné přepočtené počty učitelů podle druhů a typů škol (všichni zřizovatelé) v letech 2000 až 2004, v tis.	57
Obrázek 24: Průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců Rgš podle druhů a typů škol v letech 2000 až 2004	60
Obrázek 25: Průměrné měsíční nominální mzdy učitelů Rgš podle druhů a typů škol v letech 2000 až 2004	61
Obrázek 26: Průměrné přepočtené počty zaměstnanců veřejných VŠ (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců (ze SR) v roce 2004	63

Obrázek 27: Průměrné přepočtené počty akademických pracovníků veřejných VŠ (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců (ze SR) v letech 2000 až 2004	63
Obrázek 28: Průměrné měsíční mzdy akademických pracovníků veřejných VŠ (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) podle kategorií zaměstnanců (ze SR) v letech 2000 až 2004, v tis. Kč	64
Obrázek 29: Průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnanců (placených ze SR) veřejných VŠ (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) v letech 2000 až 2004, v tis. Kč	65
Obrázek 30: Průměrné měsíční reálné mzdy zaměstnanců (placených ze SR) veřejných VŠ (vč. kolejí a menz, bez VŠZS a VŠLS) v letech 2000 až 2004	66
Obrázek 31: Regionální školství – struktura veřejných výdajů na RgŠ podle jednotlivých typů a druhů škol v roce 2004.	70
Obrázek 32: Jednotkové výdaje na dítě/žáka – v letech 2000–2004, v tis. Kč.	72
Obrázek 33: Jednotkové výdaje na dítě umístěné v mateřské škole v roce 2004, v tis. Kč	73
Obrázek 34: Jednotkové výdaje na žáka základní školy v roce 2004, v tis. Kč	74
Obrázek 35: Jednotkové výdaje na žáka střední školy včetně VOŠ v roce 2004, v tis. Kč	75
Obrázek 36: Dotace na veřejné vysoké školy v roce 2004 z rozpočtu kapitoly 333-MŠMT	79
Obrázek 37: Míra nezaměstnanosti a podíl dlouhodobě nezaměstnaných mladých lidí ve vybraných evropských zemích (2. čtvrtletí 2004)	83
Obrázek 38: Míra nezaměstnanosti absolventů podle úrovně dosaženého vzdělání (v %)	83
Obrázek 39: Srovnání struktury zaměstnanosti České republiky a vybraných vyspělých zemí podle OKEČ (rok 2002, v %)	85

Vstupujeme do evropského vzdělávacího prostoru
Díl II. Vzdělávání a vzdělávací soustava v roce 2004

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za rok 2004

Zpracovatel: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

Editor: Ústav pro informace ve vzdělávání

Vydal: ÚIV – divize Nakladatelství TAURIS, Senovážné nám. 26, Praha 1

Rok vydání: 2005

Náklad: 750 ks

Jazyková redakce: ÚIV – Divize informací a služeb

Grafická úprava, sazba a tisk: ÚIV – divize Nakladatelství TAURIS

ISBN 80-211-0503-8